

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา

Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2564

Vol. 6 No. 2 July - December 2021

ISSN: 2539 - 6269

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2564

ISSN: 2539-6269

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ในมิติของศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและศิลปวัฒนธรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปในประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียน และประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน

หมายเหตุ

1. วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) รับผิดชอบต่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทความทุกบทความทางกองบรรณาธิการ จะทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องตามรูปแบบ แล้วจึงส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากทั้งภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยพิจารณา ทั้งนี้ บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ไม่สงวนคืน

2. ทักษะหรือข้อคิดเห็น ภาพประกอบหรือตารางใดๆของบทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่านเป็นความรับผิดชอบส่วนตัวของผู้เขียน ไม่ใช่ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการและศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. บทความจะต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามี การตีพิมพ์ซ้ำซ้อนหรือพบว่าคัดลอกผลงานผู้อื่น ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

สำนักงาน ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 035-248505

อีเมล

mcuasean@gmail.com

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระราชปรีดีติกวี, ศ.ดร.

พระเทพพรเมธี, รศ.ดร.

พระโสภณวชิราภรณ์

พระราชปรีดีติมนี, รศ.ดร.

พระมหาไพรัช ธรรมทีโป, ผศ.ดร.

พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ผศ.ดร.

พระศรีธวัชเมธี

พระมหาจীরวัฒน์ กนตวณโณ, ผศ.ดร.

รศ.ดร. สมาน งามสนิท

ดร.สายพิรุณ เพิ่มพูล

ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ

คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มจร

ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี มจร

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์อาเซียนศึกษา

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์อาเซียนศึกษา

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์อาเซียนศึกษา

บรรณาธิการ

ดร.ลำพอง กลมกุล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวมุกกรวี ฉิมพะเนาวิ

กองบรรณาธิการ

พระปลัดระพีพัน พุทธิสารโ, ผศ.ดร.

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.

พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปญโญ, ดร.

พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาที

รศ.ดร.वासนา แก้วหล้า

ผศ.ดร.อัศรา ประเสริฐสิน

ผศ.ดร.จตุภูมิ เขตจตุรัส

ดร.กาญจนา ตระกูลวรกุล

อาจารย์ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาจารย์สาวิณี รอดสิน

อาจารย์ชลิตา แยมศรีสุข

อาจารย์อาทร พร้อมพัฒนภาค

Johan Richard Weintre, Ph.D.

Alvin Aguilar Sario, Ph.D.

Hadje Cresencio Sadje

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

Jame Cook University, Australia

University of Santo Tomas,
Philippines

University of London, UK

พิธีจันท์อักษร/ศิลปกรรม พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาที นางสาวมกรวี นิมพะเนา

จำนวนที่พิมพ์ 20 เล่ม **พิมพ์ที่** โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เผยแพร่ออนไลน์ <http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/BAS>

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารพุทธอาชีวศึกษา (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.

พระมหาอานนท์ อานนโท, ผศ.ดร.

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร.

พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ผศ.ดร.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ดร.

พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.

อาจารย์ศิววัฒน์ ชัยวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

พระมหามหวิรินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

ศ.เกียรติคุณ ดร.สุจิต เพียรชอบ

ศ.ดร.พศิน แต่งจวง

ผศ.ดร.คันธทรัพย์ ชมพูพาทย์

รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า

ผศ.ดร.อัจตรา ประเสริฐสิน

ผศ.ดร.จตุภูมิ เขตจตุรัส

ผศ.ดร.วัชรพล พุทธรักษา

ผศ.ศุภกิจ ภูวงค์

ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผศ.ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน

ผศ.ดร.วีรวิษณุ ปิยนนทศิลป์

ผศ.ว่าที่ร้อยเอก ณัฐดนัย แก้วโพนงาม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ผศ.ชนิกันต์ ผลเจริญ
ดร.ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ

ดร. อธิพงษ์ ทองศรีเกตุ
ดร. ไพเราะ มากเจริญ
ดร.วชิรกรณ์ แสงสุวรรณ
ดร.ทนาง ทองภูเบศร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
พระนครเหนือ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความลงในวารสาร

จากการที่วารสารเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารผลงานวิจัย ตลอดจนข้อค้นพบใหม่ ๆ ระหว่างนักวิจัยและสังคมภายนอก ดังนั้น เพื่อให้การสื่อสารทางวิชาการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ถูกต้อง โปร่งใสสอดคล้องกับมาตรฐานการตีพิมพ์นานาชาติและจริยธรรมในการตีพิมพ์บทความตามข้อกำหนดของ Committee on Publication Ethics (COPE) วารสารพุทธาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) ของศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้กำหนดจริยธรรมของการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน ดังนี้

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานใหม่ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ได้มาก่อนและไม่มีการส่งบทความเพื่อการตีพิมพ์ไปที่วารสารฉบับอื่น ๆ ในเวลาเดียวกันกับที่ส่งวารสารฉบับนี้
2. ผู้นิพนธ์ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลทุกครั้ง เมื่อผู้นิพนธ์นำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานของตน ไม่มีการทำผิดจริยธรรมการวิจัย ในทุกประเด็น เช่น การคัดลอกข้อมูลโดยไม่มีอ้างอิง หรืออ้างอิงไม่ถูกต้อง (Plagiarism) รวมทั้งจัดทำรายการอ้างอิงท้ายบทความให้มีความสอดคล้องถูกต้องตรงกันกับในเนื้อหา
3. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานมีความถูกต้อง รายงานข้อมูลและผลที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เป็นเท็จ และรับผิดชอบต่อความคิดเห็นหรือข้อสรุปในบทความที่นำมาตีพิมพ์ โดยเนื้อหาและข้อมูลในบทความ ต้องไม่มีการแสดงความส่อเสียด ให้อายหรือทำให้บุคคล กลุ่มบุคคลหน่วยงานใด ๆ ได้รับความเสียหายเดือดร้อน
4. ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ” โดยได้ตรวจสอบคำผิด การเว้นวรรค การขึ้นย่อหน้า หัวข้อ รวมถึงการใช้ภาษาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องทั้งหมดและมีรูปแบบการตีพิมพ์ทั้งบทความเป็นไป

ตามข้อกำหนดของวารสารนี้ สำหรับการใช้อังกฤษและภาษาไทยในบทความ ได้มีการตรวจสอบความถูกต้องทางหลักไวยากรณ์อย่างดีแล้ว

5. ผู้นิพนธ์และผู้นิพนธ์ร่วมที่มีชื่อปรากฏในบทความ จะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการเขียนบทความจริงและรับรู้ถึงการจัดส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ มิได้จ้างวานให้ผู้อื่นผู้ใดที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในผลงานเป็นผู้เขียนให้

6. ผู้นิพนธ์ต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ หรือต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน (ถ้ามี) สำหรับการกล่าวขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในกิตติกรรมประกาศนั้น สามารถทำได้ โดยผู้เขียนบทความควรขออนุญาตจากผู้และผู้เขียนประสงค์จะขอบคุณให้รับทราบก่อน

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Duties of Editors)

1. บรรณาธิการวารสารมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ โดยให้มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง ผลงานน่าเชื่อถือ มีความใหม่ชัดเจน สอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และต้องรักษามาตรฐาน รวมถึงพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพมีความทันสมัยอยู่เสมอ

2. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง เพื่อให้แน่ใจว่าบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น หากตรวจพบ การคัดลอกผลงานของผู้อื่น ในกระบวนการประเมินบทความ บรรณาธิการต้องหยุดกระบวนการประเมินและติดต่อผู้นิพนธ์หลักทันที เพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความ

3. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอนแต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

4. บรรณาธิการต้องไม่ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความ เหตุจากความสงสัยหรือความไม่แน่ใจ และต้องให้โอกาสแก่ผู้นิพนธ์ หาหลักฐานมาพิสูจน์ข้อสงสัยนั้นๆ เสียก่อน โดย

ต้องปฏิบัติต่อผู้นิพนธ์ด้วยความเป็นธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียง ไม่ทำให้ผู้
นิพนธ์ต้องได้รับความอับอายจากการปฏิสัมพันธ์กับผู้นิพนธ์ทั้งทางวาจาหรือทางลาย
ลักษณ์อักษร

5. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์ และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ
ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

6. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์ ผู้ประเมิน และทีมบริหาร

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดย
พิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่จะมีต่อสาขานั้นๆ คุณภาพของการ
วิเคราะห์และความเข้มข้นของผลงาน ไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับ
มาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ

2. ผู้ประเมินบทความต้องมีวินัยและตรงต่อเวลาในระยะเวลาของการประเมินบทความ
โดยต้องให้ข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำตามหลักวิชาการเท่านั้นและห้ามใช้ภาษาหรือ
ถ้อยคำที่ทำให้ผู้นิพนธ์อ่านแล้วรู้สึกอับอาย

3. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของ
บทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการ
ประเมินบทความและจนกว่าบทความนั้นจะได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสาร
(Confidentiality)

4. ผู้ประเมินบทความต้องระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลัง
ประเมินแต่ผู้นิพนธ์ไม่ได้อ้างถึงเข้าไปในการประเมินบทความด้วย เพื่อให้บทความเกิด
คุณค่าในเชิงวิชาการเพิ่มขึ้นนอกจากนี้ หากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือน หรือ
ซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบด้วย

5. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์บรรณาธิการ และทีม
บริหาร

บทบรรณาธิการ

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนศึกษา ในมิติของศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและศิลปวัฒนธรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปในประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียน และประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน โดยทำการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ได้แก่ ฉบับที่ 1 ระหว่างเดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน และ ฉบับที่ 2 ระหว่างเดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) มุ่งเน้นและส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษาและบุคคลทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัยและองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ กองบรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจุดประกายความคิดและเปิดโลกทัศน์ทางวิชาการ ให้แก่ผู้สนใจทั่วไป หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะหรือติชมประการใด กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

ดร.ลำพอง กลมกุล

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ความสัมพันธ์ไทย กับพหุชา: ในมิติของพระพุทธศาสนา และการศึกษาสงฆ์.....	1
พระปลัดระพิน พุทธิสาโร ดิเรก ด้วงลอย มัลลิกา ภูมะธน	
บูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน.....	22
พระณัฐวุฒิ อคควฑุฒโน (หนูแก้ว)	
การประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์.....	39
กิตทามาศ ศิริไชย	
การสร้างความศรัทธาของผู้สูงอายุ ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4	52
ฉิรพัฒน์ เกตุอยู่ นาฏฤดี พรงาม	

มติแห่งการทองเทียวเชิงศาสนาวิถึพุทธอย่างยั่งยืน ในพื้นที่
ดินแดนสวรรคตตะวันตก เพื่อเพิ่มศึกยภาพประชาคมอาเซียน
และเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ 70

พระครูศรีสิทธิบัณฑิต (ถวิล กลยานธมโม)

กิตตามาศ ศิริไชย

อรรถพล อิมวิไลวรรณ

บทวิจารณ์หนังสือ

คลื่นซัดฝั่งทราย86

พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาที

ภาคผนวก..... 94

ความสัมพันธ์ไทย กัมพูชา: ในมิติของพระพุทธศาสนาและการศึกษาสงฆ์
Thai-Cambodian Relations: In the Dimension of Buddhism
and Sangha Education

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร*

Phrapalad Raphin Buddhiso

ดิเรก ด้วงลอย**

Direk Duangloy

มัลลิกา ภูมธณ***

Mallika Phumathon

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ไทย กัมพูชา ในมิติของพระพุทธศาสนาและการศึกษาสงฆ์ ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสังเกตเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ เขียนเป็นความเรียงในรูปแบบบทความวิชาการ

ผลการศึกษาพบว่า ไทย กัมพูชา มีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาอย่างยาวนานผ่านลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม การเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ศาสนา เมื่อเฉพาะไปที่ศาสนาการข้ามแดนทางวัฒนธรรมได้กลายเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญทำให้ศาสนาของอารยธรรมเขมรทั้งพราหมณ์ฮินดู พุทธมหายาน และเถรวาท รวมทั้งในปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้กลายเป็นจุดเชื่อมต่อของพระพุทธศาสนา กัมพูชาไทยในระดับองค์กร บุคคล และการเติมเต็มสนับสนุนการศึกษาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางศาสนาดังปรากฏเป็นข้อมูลสถิติในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา,พระพุทธศาสนา,การศึกษาสงฆ์

* คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

*** คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ Corresponding Author,

E-mail: raphind@yahoo.com

Abstract

This article examines the relationship between Thailand and Cambodia in terms of Buddhism and Sangha education. The study was conducted by using documentary study, research and observations for collecting data in area study. Data was analyzed and written as essay in the form of an academic article.

The results of the study revealed that Thailand and Cambodia have a long relationship with Buddhism through cultural, political, social, economic and cultural integration, religion, especially when it comes to religion of cultural crossing has become an important link that making the religion of both Khmer civilizations, Hindu Brahmins, Mahayana Buddhists and Theravada. Buddhist Universities have also become the connecting point of Thai-Cambodian Buddhism at the organizational level and individual level in order to support for education and development of religious human resources as shown in current statistics.

Keywords: Thai-Cambodian Relations, Buddhism, Sangha Education

1. บทนำ

ความสัมพันธ์ไทยกัมพูชาเกิดขึ้นทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยทั้งหมดเป็นองค์ประกอบในความสัมพันธ์ไทย กัมพูชาที่ว่าด้วยรัฐ เขตแดน และอำนาจอธิปไตย ในส่วนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา ที่จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ให้ความรู้ทั้งทางพระพุทธศาสนา และในทางศาสตร์สมัยใหม่ตามมโนปณิธาน ของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ผู้สถาปนามหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ.2430 ที่แถลงไว้เป็นเจตนารมณ์คือให้จัดการศึกษา “พระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูง” เป้าหมายเพื่อพัฒนาคน โดยคนในความหมายที่ยกมานี้ ไม่ได้เฉพาะคนไทย หรือชาวพุทธไทยแต่หมายถึง พระพุทธศาสนาในแบบนานาชาติ ดังที่ในปัจจุบันมีนิสิตมาศึกษาแสวงหาความรู้ในมหาวิทยาลัยสงฆ์จากนานาประเทศเกินกว่า 20 ประเทศในปัจจุบัน (พ.ศ.2564) เมื่อจำเพาะไปที่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชามีความสัมพันธ์กับสยามหรือไทยตั้งแต่อดีตทั้งในทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ซึ่งในการเขียนบทความนี้จะได้นำเสนอภาพรวมความสัมพันธ์ร่วมกันในด้านต่าง ๆ โดยเน้นไปที่บทบาทความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา และบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งหมายถึงเอามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ทำหน้าที่จัดการศึกษา และได้เชื้อเชิญลูกหลานชาวกัมพูชาให้มาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสาขาวิชาหรือหลักสูตรต่าง ๆ และหวังว่าในอนาคตอันใกล้ผู้เรียนเหล่านั้นจะได้นำความรู้เหล่านั้นไปพัฒนาสังคม ประเทศชาติ กลับไปเป็นบุคลากรให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในองค์กรศาสนา วัดในพระพุทธศาสนา รวมทั้งภาครัฐ เอกชน ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย กัมพูชา และต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในแบบนานาชาติ ซึ่งในบทความนี้

จะได้นำเสนอ ให้ข้อมูลภาพรวมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของไทย กับพุทธธรรมไปถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ต่อความสัมพันธ์ทางด้านพระพุทธศาสนาและการพัฒนาศาสนทายาทให้กับกัมพูชาเป็นลำดับต่อไป

2. ความสัมพันธ์ไทยกัมพูชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกัมพูชา อาจมีในหลายมิติ ซึ่งจะได้นำมาแบ่งจำแนก เป็นภาพรวม ๆ เพื่อให้เห็นว่าประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง ของเราที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกันเริ่มตั้งแต่จังหวัดตราด ไปจนถึงประเทศอุบลราชธานี รวมทั้งในปัจจุบันกัมพูชามีแรงงานเข้ามาทำงานในประเทศที่สำรวจตามระบบของกระทรวงแรงงานจำนวนหลายแสนคนทั่วประเทศ (กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, กรมแรงงาน, 2563) อีกทั้งการค้าชายแดนไทย กัมพูชา ที่นำรายได้เข้าประเทศมีมูลค่ารวมหลายแสนล้านบาทต่อปี ซึ่งในการศึกษานี้จะได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์นับแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาและบทบาทของพระพุทธศาสนาไทยกับการพัฒนาศาสนทายาทในกัมพูชา ซึ่งจำแนกความสัมพันธ์ได้คือ

1. ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีข้อมูลว่า อาณาจักรเขมรโบราณ เคยปกครองอาณาจักรสุโขทัย ที่ถูกกล่าวถึงในฐานะเมืองปฐมราชธานีในประวัติศาสตร์รัฐไทย ดังมีตำนานเกี่ยวกับขอมดำดินในประวัติศาสตร์ร่วมกันระหว่างสุโขทัยและประวัติศาสตร์กัมพูชา

ตำนานเรื่องพระร่วงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในภาษาไทยครั้งแรกใน “พงศาวดารเหนือ” ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) ซึ่งเรียกขุนนางขอมที่ดำดินมาว่า “ขอมดำดิน” ยังไม่เรียกว่า “พญาเดโช” หลักฐานฝ่ายไทยที่ระบุชื่อพญาเดโชครั้งแรกคือ “บทกลอนประกอบการขับร้องเรื่องขอมดำดิน” ซึ่งทรงนิพนธ์โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ แต่ไม่ทราบว่าได้อะไรมาจากที่ใด ส่วน “เดโชดำดิน” ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในภาษาเขมรครั้งแรกในพงศาวดารเขมรฉบับวัดโกกกาภ ที่เรียบเรียงในสมัยสมเด็จพระนโรดม... จาริกสุโขทัยครั้งที่ ๒ (วัดศรีชุม) ออกชื่อ “ขอมสบาดโขลญล้าพง” ที่ปกครองเมืองสุโขทัยอยู่ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และถูก “พ่อขุนผาเมือง” กับ “พ่อขุนบางกลางหาว” มาช่วยกันรบชิงเมืองไว้ได้ในอำนาจแทน “ขอมสบาดโขลญล้าพง” นี้คงเป็นชื่อของบุคคลที่มีอำนาจเกี่ยวพันโดยตรงกับขอม-เขมร ที่อยู่ที่เมืองลพบุรีทางภาคกลางและเมืองพระนครหลวงในกัมพูชาด้วย ในฐานะผู้เก็บรวบรวมทรัพยากรจากดินแดนแคว้นสุโขทัยโบราณลงไปยังศูนย์กลางที่เมืองพระนครหลวง

ล่วงมาจนถึงสมัยลงแวก (ค.ศ.1525-1593/2068-2136) พระยาละแวก (สมเด็จพระบรมราชาที่ 3, ค.ศ.1566-1576/2109-2119) หรือพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2098-2148) แห่งกรุงศรีอยุธยา กับพิธีปฐมกรรม ซึ่งเป็นข้อถกเถียงในทางประวัติศาสตร์ (บุญเตือน ศรีวรพจน์, 2543) หรือการที่เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (พ.ศ.2380-2352) กับภารกิจศึกสงครามข้างเขมร ญวน ในช่วงสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) ก่อนมี

การปราบดาภิเษกเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 (พ.ศ.2325-2352) พร้อมสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562) ล่วงมาจนถึงเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี, พ.ศ.2318-2392) กับศึกในกัมพูชา การขุดคลองแสนแสบ เมื่อปี พ.ศ. 2380 ด้วยพระราชประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ กำลังรบ และเสบียงอาหารไปยังญวน (เวียดนาม) ในราชอาณาจักรสยามไทย-ญวน ซึ่งใช้เวลาสู้รบกว่า 14 ปี (บดินทร์เดชา, เจ้าพระยา, 2550) การสร้างวัดเทพศิลา กรุงเทพ ฯ (พ.ศ.2381) การสร้างวัดชัยชนะสงคราม (กทม.) การสร้างวัดราชโอรสา (กทม) การสร้างวัดแก้วพิจิตร (จ.สระแก้ว) หรือการสร้างโรงพยาบาลอภัยภูเบศ (จ.สระแก้ว) ล้วนเป็นปฏิสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างไทยกัมพูชาทั้งสิ้น ดังปรากฏในงานวิจัยเช่นเรื่อง *คลองแสนแสบ : ความสำคัญในฐานะเส้นทางเดินทัพไทย-กัมพูชา* (ศานติ ภัคดี คำ, 2553) หรือในงานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เขมร ญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น” (ถนอม อานามวัฒน์, 2514) รวมไปถึงอีกหลายเหตุการณ์ ที่สัมพันธ์กับแนวคิดทางรัฐศาสตร์ อาทิ “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ในช่วงสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.2463-2541) (สุณัย ผาสุก, 2539) ขณะดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2531-2534) เหล่านี้เป็นประเด็นเกี่ยวข้องในทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกัมพูชาในทางประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนาน

2. ความสัมพันธ์ทางการเมือง การที่ประเทศไทยมีพรมแดนติดกับกัมพูชา มีความยาวกว่า 798 กิโลเมตร ตั้งแต่จังหวัดตราด จันทบุรี สระแก้ว บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ อุบลราชธานี ด้วยความที่เป็นประเทศติดกันจึงมีประเด็นทางการเมืองระหว่างประเทศร่วมกัน สยามเคยเป็นรัฐบรรณาการของกัมพูชา จนกระทั่งรัฐเขมรโบราณอ่อนแอ สยามได้มีอิทธิพลขึ้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และมีอำนาจเหนือกัมพูชา จนกระทั่งเปลี่ยนสถานะเป็นรัฐในแบบสมัยใหม่ (New State) ที่มีเขตแดนชัดเจน การเสียดินแดนใน “คดี” ของรัฐสมัยใหม่ในช่วงฝรั่งเศสปกครองกัมพูชาเป็นอาณานิคม (ค.ศ.1884-1953/2427-2496) การคืนพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ เพื่อแลกกับจังหวัดตราด จันทบุรี ในกรณี ร.ศ.112 ในปี พ.ศ.2436 หรือการที่รัฐสยามภายใต้การสนับสนุนโดยญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 เหตุการณ์ “สงครามอินโดจีน” ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ในปลายปี พ.ศ.2483 ทำให้ญี่ปุ่นต้องเข้ามาใกล้เกลี่ยจนเกิด “อนุสัญญากรุงโตเกียว พ.ศ. 2484” สยามได้เข้ายึดครอง “เสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ” และได้เปลี่ยนชื่อจังหวัด “เสียมราฐ” เป็นจังหวัด “พิบูลสงคราม” แม้จะคืนกลับไปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ.2488 ก็ตาม หรือล่วงมาจนกระทั่งสยามได้เข้าไปมีบทบาท ในสงครามกลางเมือง ในช่วงการปกครองแบบราชาธิปไตยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ (Norodom Sihanouk, ค.ศ.1941-1955/2484-2498) หลังจากได้เอกราชจากฝรั่งเศส จนกระทั่งเปลี่ยนการปกครองเป็นระบบสาธารณรัฐ (République Khmère)/ค.ศ.1970-1975/พ.ศ.2513-2518) (Kiernan, Ben, 2004, 300-301) ที่มีนายพลลอน นอล (Lon Non) เป็นประธานาธิบดี นักกองทัพรบวงศ์ สีสุวดีลี สีริมตะ (Sisowath Sirik Matak, ค.ศ.1914-1975/2457-2518) ผู้นำพรรคสาธารณรัฐและอดีตนายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐเขมร (David Chandler, 2008) จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบบคอมมิวนิสต์แบบชาตินิยม ที่เรียกว่า “กัมพูชาประชาธิปไตย (Democratic Kampuchea/ค.ศ.1975-1979/2518-2522) (Francois Ponchaud, 1978) ที่รู้จักกันในชื่อยุคเขมรแดง (Khmer Rouge) (Kiernan, Ben, 2002) ที่มีผู้นำสูงสุดเป็น

พล พต (Pol Pot, ค.ศ.1925-1998/2468-2541) (Chandler, David P.,1992) หรือต่อมาเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบ “สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา” (People's Republic of Kampuchea: PRK,ค.ศ.1979-1989/พ.ศ.2522-2532) (Margaret Slocomb,2004) เป็นรัฐบาลที่จัดตั้งโดยแนวร่วมปลดปล่อย ของกลุ่มกัมพูชาฝ่ายซ้ายที่อยู่ตรงข้ามกับกลุ่มของเขมรแดง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามอย่างแข็ง สัมริน (Heng Samrin, ค.ศ.1934/2477-) และมีรัฐมนตรีต่างประเทศที่ชื่อฮุน เซ็น (Hun Sen,ค.ศ.1955/2498-) (Sebastian Strangio, 2014) จากนั้นเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นรัฐกัมพูชา (State of Cambodia: SOC,ค.ศ.1989-1993/2532-2536) (Michael Vickery,1999) ในช่วงสี่ปีสุดท้าย เพื่อให้เกิดการยอมรับในระดับนานาชาติ การเจรจายุติการสู้รบของเขมร 3 ฝ่าย เพื่อให้มีการยุติสงครามกลางเมือง และนำไปสู่การเลือกตั้งได้ในปี ค.ศ.1993/2536 มีการรื้อฟื้นระบบกษัตริย์คืนมาโดยมีพระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ (Sihanouk,ค.ศ.1922-2012/2465-2555) ได้กลับมาเป็นกษัตริย์ครั้งที่สอง (ระหว่าง ค.ศ.1993-2004/) ฟื้นฟูประเทศเป็นระบบประชาธิปไตย เปิดเสรีในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งพระพุทธศาสนา เปลี่ยนประเทศเป็น “ราชอาณาจักรกัมพูชา” (Kingdom of Cambodia,ค.ศ.1993/2536-ปัจจุบัน) (วัชรินทร์ ยงศิริ,2545,284-288) จนกระทั่งเป็นการเมืองที่มีเสถียรภาพดังปรากฏในปัจจุบัน ที่ปกครองโดยรัฐบาลพรรคประชาชนกัมพูชา (CPP-Cambodian People's Party) ซึ่งครองอำนาจโดยนายกรัฐมนตรีฮุน เซ็น (Hun Sen) นับแต่มีการเลือกตั้งโดยองค์การสหประชาชาติ เมื่อ ค.ศ.1993/2536 กระทั่งปัจจุบัน รวมเวลากว่า 27 ปี จากเหตุการณ์ที่ยกมาสะท้อนให้เห็นถึงสยาม หรือไทยกับการมีส่วนร่วมในประเด็นทางการเมืองระหว่างประเทศในแต่ละเหตุการณ์ ไปจนถึงความขัดแย้งในประเด็นทางประวัติศาสตร์และการเมือง และเขตแดน เช่น กรณีศาลโลกพิพากษาให้เขาพระวิหารตกเป็นของกัมพูชา เมื่อ พ.ศ.2505 (ขรพรรษ สุรนาค และคณะ,2561) กรณีการเผาสถานทูต ใน พ.ศ.2546 (ชนกพร พัวพัฒนกุล,2548) หรือการปะทะกันทางชายแดนเนื่องกรณีพื้นที่ทับซ้อนของเขาวัดวิหาร ในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2551-2554) เช่น เมษายน 2552 มกราคม 2553 กุมภาพันธ์ 2554 และช่วงเมษายน-พฤษภาคม 2554 มีการ ขยายวงปะทะนอกเหนือบริเวณปราสาทพระวิหาร จังหวัดศรีสะเกษ (ทรงเกียรติ กุลวุฒิวิลาศ,2554) รวมไปถึงกรณีกัมพูชา ยื่น คำร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในวันที่ 28 เมษายน 2554 เพื่อตีความคำพิพากษาคดี ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505 และยื่นคำร้องขอให้ศาลออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราวแก่กัมพูชา ในวันที่ 7 กรกฎาคม 2554 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ได้มีมติให้กองกำลังทั้งสองฝ่ายถอนทหารจากออกจากพื้นที่ และกำหนดเขตปลอดทหารชั่วคราว (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ,2552) หรือการปะทะกันทางชายแดนด้วยสงครามกลางเมืองในการเปลี่ยนผ่านการปกครองในกัมพูชาแต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยกัมพูชาด้วย ซึ่งไทยล้วนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะที่มีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เนื่องกัน

3. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ กัมพูชามีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อสยามนับแต่อดีต ดังปรากฏเป็นเส้นการค้าผ่านเส้นทางสายปลาแดก หรือเส้นทางสายเกลือจากแหล่งโคราช (เนตรนภา รัตนโพธานันท์,2558) ที่ให้ข้อมูลเส้นทางการค้าระหว่างสยามและกัมพูชา (จตุพร สังธิกุล,2559) และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังปรากฏข้อมูลในจดหมายเหตุ ร.3 จศ. 1204 (2385) ว่า “...เกลือยังเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น ใน พ.ศ.2385 เขมรขาดแคลนเกลือในการบริโภคและถนอมอาหารเป็นอย่างมาก

มาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยชาวเขมรเป็นอย่างยิ่ง พระองค์จึงทรงโปรดให้ส่งข้าว และเกลือจำนวนมากไปยังเขมรเพื่อให้เจ้าพระยาบดินทรเดชานำไปแจกจ่ายให้ชาวเขมรและกองทัพไทย ...” หรือในจดหมายเหตุ ร.3 จศ. 1205 (2386) ให้ข้อมูลว่า “...ในปีต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็โปรดพระราชทานข้าวสารและเกลือจำนวนมากให้แก่กองทัพและชาวเขมรที่มีความอดอยากอย่างต่อเนื่องเป็นปีที่สอง...” กัมพูชาเป็นแหล่งผลิตอาหารโดยเฉพาะข้าว ปลา และสินค้าที่สำคัญในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (David P. Chandler, 2008) หรือเมื่อเวลาผ่านมาเชื่อมมายังเศรษฐกิจร่วมสมัย เศรษฐกิจร่วมสมัยของไทย ไม่ว่าจะเป็นการค้าชายแดน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการพนัน หรือสินค้าอุปโภคบริโภค แรงงานข้ามชาติไทยกัมพูชาเหล่านี้เป็นภาพลักษณ์ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกัมพูชา

จากข้อมูลความร่วมมือการค้าและการลงทุนของ กรมการค้าต่างประเทศ (2562) ที่ให้ข้อมูลว่าการค้าชายแดนรอบประเทศไทย (กัมพูชา มาเลเซีย ลาว เมียนมาร์) มีมูลค่าทางเศรษฐกิจรวมรวมใน 5 ปีย้อนหลัง (พ.ศ.2558-2562) เกินกว่าปีละ 1 ล้านล้านบาท ดังเช่นในปี พ.ศ.2560 มีมูลค่ารวม 1,319,068.59 ล้านล้านบาท ใน พ.ศ.2561 มีผลดำเนินการรวม 1,384,709.40 ล้านล้านบาท ใน พ.ศ.2562 มีรายได้ครึ่งปีแรก 686,437.09 ล้านบาท เมื่อเจาะจงไปที่ผลการดำเนินการการค้าชายแดนเฉพาะประเทศกัมพูชา (สุรินทร์ ด้านช่องจอม/บุรีรัมย์ ด้านช่องสายตะกู/ศรีสะเกษ ด้านช่องสง่างา/ตราด ด้านบ้านคลองลึก/จันทบุรี ด้านบ้านแหลม ด้านบ้านผักกาด/สระแก้ว ด้านปอยเปต/ อุบลราชธานี ด้านช่องอานม้า เป็นต้น) ในปี พ.ศ.2560 มีรายได้มูลค่ารวมอยู่ที่ 125,268.31 ล้านบาท ผลการส่งออก 101,727.60 ล้านบาท นำเข้า 23,540.71 ล้านบาท ได้ดุลการค้า 78,186.90 ล้าน หรือในปี พ.ศ.2561 มีรายได้มูลค่ารวมอยู่ที่ 145,382.33 ล้านบาท ส่งออก 122,602.57 ล้านบาท นำเข้า 22,779.76 ล้านบาท ได้ดุลการค้า 99,822.82 ล้านบาท หรือเฉพาะในครึ่งปีแรกของ พ.ศ.2562 มีรายได้มูลค่ารวมอยู่ที่ 80,221.23 ล้านบาท เป็นต้น ดังนั้นกัมพูชามีความสำคัญต่อมูลค่าทางเศรษฐกิจ หรือมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศไทยอย่างต่อเนื่องยาวนานกระทั่งปัจจุบัน

4. ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา เป็นปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างกัมพูชาและไทยซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างดินแดนที่อยู่ภายใต้อาณัติของอาณาจักรขอมโบราณ ปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาจึงเป็นการส่งออกในวิถีทางวัฒนธรรมร่วมกัน ไทยกัมพูชา จึงเป็นวัฒนธรรมร่วม เมื่อเจาะจงไปที่ประเด็นทางศาสนา มีหลักฐานว่าสุโขทัย ลพบุรี ได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ในสมัยนครวัด และพระพุทธศาสนา มหายานจากอาณาจักรนครธม จนกระทั่งกัมพูชาได้กลายเป็นประเทศราช ภายใต้อิทธิพลของสยาม ปฏิสัมพันธ์ข้ามแดนทางศาสนาระหว่างดินแดนก็ยิ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การที่พระสงฆ์กัมพูชามาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างกรณีพระมหานิล เตียง สุวณฺณเกสโร (Nil Teang, ค.ศ.1823-1913/2368-2456) (ศานติภักดีคำ, 2556) (ต่อมาได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายมหานิกาย ระหว่าง ค.ศ.1859-1913/2402-2456) ที่เคยมาศึกษาบาลีที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จนเป็นมหาเปรียญ หรือพระมหาปาน ปณฺญาพล (ค.ศ.1825-1895/2368-2438) ที่อยู่จำพรรษาเรียนอยู่ที่วัดสระเกศ จนกระทั่งวัชรญาณภิกขุ (ต่อมาคือรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2411) ได้ก่อกำเนิดนิกายธรรมยุตินิกาย พระมหาปานได้บวชแปลงโดยมีพระวัชรญาณภิกขุ (พ.ศ.2367-2394) เป็นพระอุปัชฌาย์ และย้ายไปอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร รวมทั้งเชื้อพระวงศ์อย่างองค์พระนโรดม (Norodom, ค.ศ.1860-1904/2403-2447) องค์พระบาทสมเด็จพระสีสุวัถลี (Sisowath ค.ศ.1904-

1927/2403-2470) ล้วนเคยบวชเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหารทั้งสิ้น ดังที่ศานติ ภัคดีคำ ได้เคยศึกษาไว้ในเรื่อง “ผนวช “กษัตริย์กัมพูชา” สมัยรัชกาลที่ 4 : พระพุทธศาสนากับการเมืองสองราชสำนักสยาม-กัมพูชา” และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ในช่วงนี้ว่า

จดหมายเหตุเรื่อง “ร่างศุภอักษร ถึงเมืองอุดงค์มีชัย” ที่กล่าวถึงเรื่องการผนวชของ พระองค์ราชาวดี ซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระนโรดมบรมรามเทวาวตาร และ “ร่างจดหมายเหตุเจ้าพระยา (ศรี) สุริยวงค์” ที่กล่าวถึงการผนวชของพระหริราชคณย์ไกรแก้วฟ้า ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระศรีสวสดี ให้เข้ามาผนวชเป็นนาคหลวง ...จดหมายเหตุทั้งสองฉบับนี้เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจมาก เพราะแสดงถึงแนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อกัมพูชาไว้อย่างชัดเจน แม้จะเป็นศุภอักษรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (ศานติ ภัคดีคำ, 2555)

เนื่องต่อมาจนกระทั่งมีการส่งพระมหาปาน ปญญาพโล (ค.ศ. 1825-1895/2368-2438) หรือต่อมาคือ สมเด็จพระมหาสุคนธาธิบดี สังฆราชรูปแรกแห่งธรรมยุติกนิกายในกัมพูชา ไปพร้อมกับองค์พระบาทสมเด็จพระนโรดม บรมรามเทวาวตาร (ครองราชย์ 19 ตุลาคม ค.ศ. 1860/2403 – 24 เมษายน ค.ศ. 1904/2447) กษัตริย์กัมพูชา “องค์ประกันแห่งบางกอก” ที่ตรัสภาษาไทยชัดกว่าภาษาเขมรที่ใช้ชีวิตอยู่ในสยามเกินกว่า 20 ปี ดังนั้นนิกายธรรมยุติกนิกายจึงถือกำเนิดและกลายเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชาตลอดมา แม้จะหายไปในช่วงสงครามกลางเมือง รวมทั้งในปัจจุบันปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาได้กลับคืนมา พระสงฆ์กัมพูชาได้มาศึกษาและบวชเรียนในประเทศไทยจำนวนมาก

5. ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม มีข้อถกเถียงดังที่เราได้ยิน เช่น นครวัดเป็นของไทย หรือเขมร ? ละครโขน ภาษาไทยกับภาษาเขมร เลขไทยเลขเขมร ใครลอกใคร ? ซึ่งในข้อเท็จจริงเหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะร่วมในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยลักษณะร่วมนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านมาผสานกันจนเป็นอัตลักษณ์และลักษณะร่วมกระทั่งปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมทางภาษา ที่ปรากฏหลักฐานว่าภาษาไทยจัดเป็นส่วนหนึ่งของตระกูลภาษา “มอญ-เขมร” ในภาษาไทยมีคำยืมจากภาษาเขมรจำนวนมาก หรืออักษรเขมรถูกดัดแปลงมาเป็นอักษรไทยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง (ครองราชย์ พ.ศ. 1822- 1842) แห่งอาณาจักรสุโขทัย (ราว พ.ศ. 1792-2006) ดังนั้นไทยกัมพูชาจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม ศาสนา ดังกรณีภาษาเขมรยังคงมีอิทธิพลในราชสำนัก และยังถูกใช้ในส่วนของพิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งคัมภีร์ไบเบิล อักษร “ขอม” ยังเป็นส่วนหนึ่งในการ “จาร” ในพิธีกรรมในประเทศไทย ในส่วนดนตรี มโหรี ละคร โขน ล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันที่เรียกว่า การข้ามผ่านทางวัฒนธรรม จากรัฐสู่รัฐ จนกระทั่งกลายเป็นวิถีร่วมในเชิงวัฒนธรรม แต่นัยหนึ่งก็ปรากฏบ่อยครั้งถูกนำมาเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างกัน โดยมีฉากการเมืองภายในประเทศ กัมพูชา ไทยเป็นส่วนผสม ดังกรณีการเผาสถานทูตไทยใน พ.ศ. 2546 (ชนกพร พัวพัฒนกุล, 2548) ความขัดแย้งไทย-กัมพูชา ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 กรณีพื้นที่ทับซ้อนที่ปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งได้มีการปะทะกันระหว่างกองกำลังทหารทั้งสองฝ่ายหลายครั้ง พร้อมการอ้างสิทธิ์ของแต่ละฝ่ายเหนือดินแดนพิพาทดังกล่าว (สัญญาธรัตน์ มีสุวรรณ, 2559) หรือประเด็นขัดแย้งอันว่าด้วยโขนไทย-เขมร ในช่วง พ.ศ. 2560 ภายใต้แนวคิดใคร

ขโมยใคร (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2558; กรินทร์ กรินทสุทธิ์, 2558) ซึ่งข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเหล่านี้หนึ่งเนื่องด้วยด้วยวิถีของสังคม วัฒนธรรม อันมีรากผสมเป็นประวัติศาสตร์ การเมือง และเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบร่วมกันด้วยแต่ทั้งหมดรวมเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยกัมพูชานับแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน

จากข้อมูลที่ยกมา ในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกัมพูชาอาจมีหลายมิติที่อาจจำแนกได้อีกนอกเหนือจากที่ผู้เขียนยกมานำเสนอ แต่ที่ยกมาเพื่อให้เห็นภาพรวมของปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยกัมพูชา เพื่อเชื่อมไปสู่ปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาของทั้งสองประเทศไทย กัมพูชา ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นลำดับไป

3. ความสัมพันธ์พระพุทธศาสนาไทยกัมพูชา

ในประเด็นความสัมพันธ์ทางศาสนาและพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกัมพูชา นับเป็นความสัมพันธ์ในกรณีของวัฒนธรรมร่วม ที่เรียกว่ามรดกทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการยอมรับร่วมกันระหว่างกันโดยตรง ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นประเด็นความสัมพันธ์ทางศาสนาและพระพุทธศาสนา ได้คือ

1. **ความสัมพันธ์ทางศาสนา วัฒนธรรมทางศาสนาระหว่างไทยกัมพูชา** จะเป็นศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งกรณีของอาณาจักรสุโขทัย ที่วัดศรีสวาย อ.เมือง วัดพระปรางค์ อ.ศรีสัช นาลัย จ.สุโขทัย หรือปรางค์สามยอด จ.ลพบุรี หรือปราสาทหินพิมาย จ.นครราชสีมา และปราสาทหินพนมรุ้ง จ.บุรีรัมย์ และการหล่อทับของพระพุทธศานามหายานที่เป็นความเจริญเติบโตในสมัยหลังเมืองมทานคร ที่เจริญขีดสุดในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งมหาอาณาจักรนครธม การเชื่อมระหว่างศาสนาพุทธมหายานกับรัฐบรรณาการในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา การเชื่อมโยงแนวคิดของศาสนา พราหมณ์ฮินดู ที่ปรากฏในราชสำนักกับที่มาของกษัตริย์ในสมัยอยุธยา ดังปรากฏเป็นชื่อของกษัตริย์อยุธยา เช่น พระรามศวร (พ.ศ.1912-1913) ที่สัมพันธ์กับแนวคิดในเรื่อง “เทวราชา” อันมีคติจากศาสนาพราหมณ์ฮินดูจากรัฐมทานครเดิม หรือการใช้แนวคิดคัมภีร์มโนธรรมศาสตร์เป็นหลักในการบริหารราชการเมืองในสมัยอยุธยา (ดิเรก อุทรทวิการ ณ อยุธยา, 2557) หรือสมัยหลังปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างกันยังคงมีอยู่และดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยกัมพูชาในช่วงต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

2. **ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา** หากดูในอดีตจะเห็นว่ามิพระสงฆ์ข้ามแดนระหว่างไทยกัมพูชาที่สืบค้นได้ อาทิ พระตามลินทะ (Tamalinda) ที่มีหลักฐานว่าเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (Jayavarman VII ครองราชย์ ค.ศ. 1181-1218/พ.ศ. 1724-1761) ซึ่งน่าจะผ่านสยามร่วมกับพระจากเมืองมอญไปศึกษาพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มหาวิหารของศรีลังการะหว่าง ค.ศ.1180-1190/พ.ศ.1723-1733 (Charles F. Keyes, 1994) และนำพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาเผยแผ่ยังดินแดนกัมพูชาในสมัยหลังจากอาณาจักรมทานคร หรือพระสงฆ์กัมพูชาที่มีหลักฐานว่าร่วมเดินทางกับร่วมเดินทางกับพระจากเมืองมอญ พม่า อยุธยาและหัวเมืองล้านนา ไปศึกษายังลังกาด้วย หรือกรณีของสมเด็จพระสังฆราชจวน นาด (Chuon Nath, ค.ศ.1948-1969/2491-2512) พระสังฆราชฮวด ตาต (Huot Tat, ค.ศ.1969-1975/2512-2518) แห่งวัดอุณาโลม ที่ใช้ภาษาต่าง ๆ ได้ ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส เวียดนาม และภาษาไทย เป็นพระเถระที่มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมต่อระหว่างไทยกัมพูชา สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี รวมทั้งพระมหาปาน ซึ่งต่อมาเป็นสมเด็จพระสังฆราชนิกายธรรมยุติกนิกาย ก็เคยมาศึกษาที่วัดสระเกศ และบวชแปลงที่วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นต้น หรือ ญก แถม

(Nhok Them, ค.ศ. 1923-1975/2446-2517) นักประพันธ์เลื่องชื่อของกัมพูชา ที่มีหลักฐานเคยบวชและมาศึกษาจนกระทั่งได้เปรียญธรรม 5 ประโยคในประเทศไทย ทั้งได้แปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจากภาษาไทยไปสู่ภาคภาษาเขมรจำนวนมาก เช่น ปัญญาสชาติ (ภาษาเขมร) ประชุมนานาภาษิต (ภาษาเขมร) ทั้งได้นิพนธ์วรรณกรรมเด่นเรื่อง “กุหลาบไพลิน” ที่ถูกนำไปแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส ในชื่อ La Roses de Pailin โดย Gerard Groussin (Thaérn Gnok, 2018) ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1995/2538 และแปลเป็นภาษาไทย ทั้งถูกใช้ในการเรียนการสอนวรรณกรรมเขมร ของสาขาภาษาเขมร หรือเขมรศึกษา ในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแห่ง (บัญญัติ สาลี, 2551)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างนิกายทางศาสนา ธรรมยุติกนิกาย เป็นนิกายส่งออกจากสยาม (อุเทน วงศ์สถิตย์, 2549) โดยมีความสัมพันธ์กันในทางประวัติศาสตร์ โดยอดีตกษัตริย์อย่างน้อย 2 พระองค์เคยบวชที่วัดบวรนิเวศวิหาร การที่อดีตสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกายบวชแปลง ในสยามประเทศและนำพระพุทธศาสนาแบบธรรมยุติไปประดิษฐานในกัมพูชาในสมัยรัชกาลที่ 4 (ศานติ ภัคคีคำ, 2555) หรือล่วงมาในสมัยสงครามกลางเมืองในประเทศกัมพูชาพระพุทธศาสนาหายไปจากประเทศไม่น้อยกว่า 20 ปี พระสงฆ์ในนิกายธรรมยุติจากไทยได้กลับเข้าไปบวชให้กับคณะสงฆ์ธรรมยุติกัมพูชาในช่วงเริ่มต้นสมัยใหม่และทำให้พุทธศาสนานิกายธรรมยุติกกลับคืนมาอีกครั้งในช่วง ค.ศ. 1993/2536 เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นความสัมพันธ์ทางศาสนาร่วมกัน โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักสยามกับราชสำนักกัมพูชา และพระพุทธศาสนาที่ก่อตั้งโดยราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 4 ไปยังราชสำนักกัมพูชาด้วย โดยกัมพูชาจัดธรรมยุติในประเทศไทยเป็นสัญลักษณ์ของความ "ทันสมัย" ดังปรากฏว่ามีการตีความพระพุทธศาสนาแบบใหม่ มีการพิมพ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งเป็นภาพสะท้อนถึงความเจริญก้าวหน้าในช่วงเวลานั้น และเป็นเหตุผลร่วมของกัมพูชาที่รับและนำพระพุทธศาสนาแบบธรรมยุติเข้าไปยังกัมพูชา นับเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนิกายทางพระพุทธศาสนาจากไทยสู่กัมพูชา

4. ความสัมพันธ์ผ่านการศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์นับเป็นก้าวสำคัญของการแลกเปลี่ยนบุคลากรระหว่างกันของกัมพูชานับแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบันปรากฏว่าพระสงฆ์กัมพูชาหลายท่านข้ามไปมาระหว่างสยามกับกัมพูชาดังปรากฏข้อมูลตามที่ยกมา เช่น พระมหาปาน ปญญาสิโล (พระมหาสุคนธาธิบัติ สังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกาย องค์แรก) ญก แถม อดีตมหาเปรียญจากสยาม นักปราชญ์ผู้สร้างวรรณกรรมเขมรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและวรรณกรรมเด่นอาทิ กุหลาบไพลิน รวมไปถึงกรณีพระเขี้ยว จุม (Khieu Chum) พระปาง ขัติ (Pang Khat) (Ian Harris, 2005) เป็นต้น ล่วงมาสมัยปัจจุบัน การศึกษาที่มีความสำคัญทำให้พระสงฆ์หนุ่มสามเณรน้อย จากประเทศกัมพูชา รวมทั้งประเทศอื่น ๆ ที่มีพรมแดนติดกับประเทศไทย (ลาว/เวียดนาม/เมียนมาร์/กัมพูชา) ล้วนเข้ามาศึกษาหาความรู้ แต่ในกัมพูชา การศึกษาการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย พระภิกษุสามเณรก็มีความสำคัญไม่น้อย ดังปรากฏข้อมูลสถิติที่ปรากฏมีพระภิกษุสามเณรชาวกัมพูชามาศึกษาจำนวนมาก ซึ่งจะได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ผ่านการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยเฉพาะต่อไป

จากภาพรวมที่ยกมาทั้งหมดเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ไทยกัมพูชาผ่านมิติทางศาสนา พระพุทธศาสนา นิกายทางศาสนา และการศึกษา ซึ่งนับเป็นความสำคัญและมีประโยชน์ร่วมกันในประเด็นทาง

พระพุทธศาสนาและการส่งต่อเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางศาสนาระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาด้วยกันได้ซึ่งมีที่มาแต่อดีตและเนื่องต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

4. พระพุทธศาสนาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์กับคณะสงฆ์กัมพูชา

ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ในความสัมพันธ์กับประเทศกัมพูชา ผ่านการศึกษาของพระภิกษุสามเณรจากประเทศกัมพูชาในเชิงบุคคลก่อน จากนั้นจึงเป็นเกิดขึ้นโดยผ่านองค์กรสงฆ์ต่อองค์กรสงฆ์จนกระทั่งกลายเป็นความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกัวงศ์สงฆ์ไปด้วย โดยมีสายสัมพันธ์ที่ดี มีความแน่นแฟ้นกับผู้นำระดับสูงของประเทศกัมพูชา ดังหลักฐานที่ปรากฏคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางศาสนาไทย-กัมพูชา นับแต่อดีตปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำประมุขสงฆ์ระดับสังฆราชของไทย และกัมพูชาได้พบปะปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏภาพที่ สมเด็จพระสังฆราช เทพ วงศ์ (Tep Vong, ค.ศ.1932/2475) และสมเด็จพระสังฆราช บัว คลี (Bour Kry, ค.ศ.1945/2488-) ประมุขสงฆ์ทั้ง 2 นิภาย เข้าพบสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ, พ.ศ.2471-2556) วัดสระเกศวรวิหาร ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประธานผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช (20 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 ถึง 10 สิงหาคม พ.ศ.2556) (ภาพ 1 ด้านซ้าย) หรือการพบปะเข้าเฝ้าสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร, พ.ศ.2470-) สมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายก (สถาปนา 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560-) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นต้น (ภาพ 1 ด้านขวา) ภาพเหล่านี้จึงเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและกัมพูชาทั้งสองประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาผ่านผู้นำหรือประมุขสงฆ์ในระดับชาติ

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาของผู้นำระดับสูงของคณะสงฆ์ไทย กัมพูชา (ภาพ : ออนไลน์

<http://www.alittlebuddha.com/Sangharaja%20of%20Cambodia/002.jpg>)

นอกจากนี้การที่มหาวิทยาลัยได้จัดงานประชุมผู้นำชาวพุทธในชื่อ “Buddhist Summit” โดยมีพุทธศาสนานิกาย Nenbutsushu เป็นเจ้าภาพร่วมในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2543/2000 การจัดงาน The Asia-Pacific Regional Summit (World Youth Peace Summit) ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2547/2004 การจัดงานวิสาขบูชาโลก (Day of Vesak) เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2547/2004 และจัดต่อเนื่องมาอีกหลายครั้ง การจัดงานประชุมสัมมนานานาชาติมหายานและเถรวาท (the International Conference on

Theravada and Mahayana Buddhism) เมื่อกรกฎาคม พ.ศ.2547/2004 และอีกหลายกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้จัดขึ้น นับเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชาวพุทธจากทั่วโลก การเชิญผู้นำทางศาสนาจากนานาชาติ หรือผู้นำชาวพุทธจากนานาชาติทำให้เกิดเครือข่ายทางการบริหาร การศึกษา และปฏิสัมพันธ์เชิงเครือข่ายระหว่างกันของผู้นำชาวพุทธในแต่ละประเทศ ซึ่งรวมทั้งผู้นำชาวพุทธจากประเทศกัมพูชาด้วย

ภาพที่ 2 การประชุมผู้นำชาวพุทธ และวิสาขบูชาโลก ที่มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพจัดงานในแต่ละปีต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบันอันเป็นที่มาของความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาทางพระพุทธศาสนา (ภาพ : online http://mcupress.mcu.ac.th/En/in_intl.php)

รวมทั้งการที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพระพุทธศาสนาแล้ว ยังได้มีการเชื่อมความสัมพันธ์ในเชิงองค์กรสงฆ์ปกครองระดับประเทศ ดังกรณีได้มีการถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์แด่สมเด็จพระสังฆราชเทววงศ์ และสังฆนายกของกัมพูชา (ภาพ 3 ซ้าย) หรือการที่ฝ่ายกัมพูชา ได้ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันมีพระธรรมสุธี (นายกสภามหาวิทยาลัย) พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. อติตอธิการบดี พระสุธีวีรบัณฑิต,รศ.ดร. เป็นต้น (ภาพ 3 ขวา) อันเป็นการสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทย กับกัมพูชาผ่านพระพุทธศาสนา การศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการเชื่อมประสานไมตรีทางพระพุทธศาสนา สถาบันกษัตริย์และรัฐทั้งสองด้วยเช่นกัน และที่สำคัญผู้อันเชิญเครื่องราชอิสริยาภรณ์ คือ พระองค์เจ้าฤทธิราชวงศ์ ศรีสุวสดี ซึ่งเป็นศิษย์เก่าที่เคยศึกษาในภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้วย (ภาพ 3 ด้านขวา)

ภาพที่ 3 ผู้นำระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ถวายปริญญาเกติติมศักดิ์ต่อประมุขสงฆ์กัมพูชา สมเด็จพระสังฆราชเทพ วงศ์ วัดอุณาโลม และสมเด็จพระโขน แห่งสังฆนายก วัดปทุมวดี กรุงเทพมหานคร (ภาพซ้าย) และ (ภาพขวา) พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. อติตอติการบดี รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากผู้แทนราชสำนักกัมพูชา (ภาพ MCU ออนไลน์

<https://www.watprayoon.com/files/news/2560-05-18-01-RoyalMaxPBD021.JPG>

2. ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศาสนทายาทในกัมพูชา

ในความหมายนี้หมายถึง มหาวิทยาลัยสงฆ์มีความเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาของกัมพูชา กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะผู้จัดงานประชุมในระดับนานาชาติหลาย ๆ ครั้งที่ผ่านมา ได้นิมนต์สมเด็จพระสังฆราช ผู้นำสูงสุดของพระสงฆ์เข้าร่วมประชุมวิสาขบูชาโลก มีการถวายปริญญาบัตรสำหรับประมุขสงฆ์ของกัมพูชา การถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยราชสำนักของประเทศกัมพูชาต่อผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น จึงเสมือนประหนึ่งเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้นำสงฆ์ ซึ่งจะไปสัมพันธ์กับการเปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร ที่อยู่ภายใต้การปกครองคณะสงฆ์กัมพูชา ได้เข้ามารับการศึกษาพัฒนาตนเอง ตามกลไกของมหาวิทยาลัย เพื่อไปเป็นศาสนทายาท ในการทำงานให้กับพระพุทธศาสนาและสังคม

ดังนั้นทั้งหมดที่ยกมาจึงเป็นการสะท้อนข้อมูลเหตุการณ์ ที่เชื่อมถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกัมพูชา ในมิติของพระพุทธศาสนา การศึกษา ที่เกิดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางพระพุทธศาสนา ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับผู้นำองค์กรปกครองคณะสงฆ์ และหน่วยงานราชการภาครัฐ สถานทูตกัมพูชาประจำประเทศไทย เป็นต้น

5. มหาวิทยาลัยสงฆ์กับการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาของประเทศกัมพูชา

การที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดการศึกษา ได้เปิดโอกาสให้นิสิตจากประเทศต่าง ๆ เข้ารับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเป็นการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อเป็นหลักให้กับกลุ่มประเทศพระพุทธศาสนาต่าง ๆ และกลุ่มชาวพุทธที่สนใจมาศึกษาในประเทศไทย ผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ จากสถิติของสำนักทะเบียนและวัดผล ระหว่าง พ.ศ.2551 ถึงปีปัจจุบันมีพระภิกษุ นิสิตจากประเทศต่าง ๆ เกินกว่า 20 ประเทศ เช่น เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา จีน เวียดนาม ทิเบต ไต้หวัน สิงคโปร์ บังคลาเทศ สหรัฐอเมริกา แคนาดา เอสโตเนีย รัสเซีย เป็นต้น ไม่น้อยกว่าปีละ 1,200 รูป/คน เข้ามารับการศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ดังนั้นเมื่อจำเพาะไปที่บทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศาสนทายาททางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ ไทยกัมพูชา ที่จะสะท้อนบทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้กับพระพุทธศาสนาในกัมพูชา ซึ่งจำแนกได้ คือ

1. การพัฒนาองค์ความรู้เชิงบุคคล จากนิสิตชาวกัมพูชา จำนวนเกินกว่า 2,000 รูป ระหว่าง 2551-ปัจจุบัน ตามที่สำรวจพบ ทำให้เห็นว่ามีพระภิกษุชาวกัมพูชามาสำเร็จการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก ในสาขาต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาให้ ซึ่งผู้เขียนได้สำรวจผ่านงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา เช่น พระสุเธียร ยนต์ (2553) ที่สำเร็จการศึกษาปริญญาโทในสาขาวิชาพระพุทธศาสนา จากวิทยาเขตอุบลราชธานี ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาของพระสงฆ์ในราชอาณาจักรกัมพูชา” พระมหาพลิจ เมียส (ธรรมภิกขิต) (2557) นิสิตจากวิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พระคณาเกี่ยวกับการทำบุญและ

บาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท จังหวัดกำแพงจาม ประเทศกัมพูชา รวมทั้งในงานของพระสุขลิม ธรรมโรต (วิน) (2560) สาขาพระพุทธศาสนา พระสุณ อคฺคโชโต (ฉอย) (2555) สาขาบริหารการศึกษา พระมิญ มติโตโต (แดน) (2560) สาขารัฐประศาสนศาสตร์ รวมไปถึงในภาคภาษาอังกฤษเช่นในงานวิจัยของกิมพิเชต ชน (Kimpichet Chhon,2012) ในงานวิจัยระดับปริญญาโทเรื่อง *The Survival and the Development of Cambodian Buddhism After Khme Rouge Regime up to 2000 C.E.* และปริญญาเอกเรื่อง *New Models Buddhist Social Work In Cambodia* (Kimpicheth Chhon,2017) หรืองานของสมโสเพียบ เปรียบ (Samsopheap Preap,2004) ในงานวิจัยเรื่อง "A Comparative Study of Thai and Khmer Buddhism" หรือในงานของ ตรัน โสน ปัญญา มุนี (Tran Sone Pannamuni) นิสิตในสาขาพระพุทธศาสนา และทำวิจัยเรื่อง *A study of the influence and contribution of Theravada Buddhism to the Khmer community in the Mekong Delta of Vietnam* (Tran Sone Pannamuni,2010) รวมถึงนิสิตอุณ สุวรรณิ (Un Sovanny) ในระดับมหาบัณฑิตสาขาพระพุทธศาสนา ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง "The Buddhist Monks' Role in Development of Buddhist Education in Cambodia" (Un Sovanny,2010) หรืองานของพระ เต็ง ชำนาญ (Ven.Teng Chamnan) ทำวิจัยเรื่อง *An Analytical Study of English Speaking Skill of Cambodian Students of Preah Sihanouk Raja Buddhist University Battambang Branch* (Teng Chamnan,2017) หรืองานของวรรณะ ลิม (Vannak Lim) ที่ทำวิจัยเรื่อง *A Study of The Influence of Mahayana Buddhism Over The King Jayarman VII* (Vannak Lim,2017) หรือที่กำลังศึกษาในหลักสูตร ของบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ เช่น พระสุเชียริต ติกขวิโร (Sothearith Sum) พระสุชาติ สุชาโต พระพุทธิเย ยนต์ (Puthea Yon) พระจวน นาท (Chuon Nat) ซึ่งเป็นนิสิตสาขา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ประจำปีการศึกษา 2562 เป็นต้น ซึ่งโดยแนวทางเป็นไปเพื่อการพัฒนาความรู้ในเชิงบุคคลเป็นเบื้องต้น จากนั้นหากนิสิตเหล่านั้นนำความรู้ไปพัฒนาชุมชน สังคม องค์กร หน่วยงาน ที่ผู้สำเร็จการศึกษาจะไปดำเนินการสานต่อสร้างขึ้น ซึ่งจะเป็นขั้นตอนตามเป้าประสงค์ต่อไป

2.การพัฒนาศาสนทายาท สำหรับศาสนา การที่มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาให้กับพระสงฆ์ชาวพุทธ จากทั่วโลก นัยหนึ่งเป็นการเสริมสร้างศักยภาพเชิงบุคคล เพื่อไปทำงานสนองใช้ หรือสร้างงานทางพระพุทธศาสนา ดังกรณีพระสงฆ์ที่ยกเป็นตัวอย่างได้ เช่นพระมหาปาน ปณฺญาโพล (สมเด็จพระสังฆราช ธรรมยุติกนิกาย) พระนิล เตียง สุวณฺณเกสโร (ค.ศ.1824-1883/2367-2426) (สมเด็จพระสังฆราชฝ่าย มหานิกาย,ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ.2402-2426) (ศานติ ภัคตีคำ,2556) ที่มีประวัติว่าเคยมาศึกษาในประเทศไทย ก็ได้กลับไปเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาศาสนาในประเทศกัมพูชาในยุคที่มีศูนย์กลางอยู่ที่อุดงค์ และพนมเปญแล้ว เมื่อล่วงมาถึงปัจจุบันภาพลักษณ์และแนวทางดังกล่าวก็ยังเป็นสิ่งสำคัญและเป็นหัวใจ สำคัญของการจัดการศึกษา การที่ตลอดเวลานับแต่พระสงฆ์หนุ่ม สามเณรน้อยตามสถิติกว่า 2 พันรูป นับแต่ พ.ศ.2552-ปัจจุบัน ส่วนหนึ่งได้กลับไปทำกิจกรรมแนวพระพุทธศาสนา เช่น นำรูปแบบการบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อนไปจัดในประเทศกัมพูชาในหลายพื้นที่หลายจังหวัดในประเทศกัมพูชา การกลับไปเป็นครูสอนใน โรงเรียนที่วัดในชุมชนของนิสิตเคยอยู่อาศัยเช่น เสียมเรียบ และพนมเปญ การกลับไปเป็นผู้บริหารคณะสงฆ์ ระดับต้น เป็นเจ้าอาวาสวัดหลาย ๆ วัดในประเทศกัมพูชา ที่สืบค้นได้เช่น เจ้าอาวาสวัดอินทรีโกษา เมืองเสียม

เรียบ การตั้งกลุ่มยุวสงฆ์เพื่อการพัฒนาสังคม โดยท่านสุพรรณ สุภาโณ ที่วัดลังกา ในพนมเปญ เป็นต้น เหล่านี้ นับการเตรียมบุคคลภายในประเทศ สู่การสร้างพุทธศาสนทายาทภายในกัมพูชา โดยเชื่อมต่อจากบทบาทของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ดำเนินการให้ความรู้ผ่านการศึกษา ส่งต่อไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศาสนา ภายในประเทศกัมพูชาเอง

ภาพที่ 6 สถานะและบทบาทของนิสิตเขมรในประเทศไทย (ภาพซ้าย) การเรียนการสอนภายในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของ พระนิสิตกัมพูชา (ภาพขวา) ชมรมเขมรนิสิต ในประเทศไทย รายงานสถานภาพการศึกษาในประเทศไทยต่อเอกอัครราชทูต กัมพูชาประจำประเทศไทย (ภาพ : Khmer Student MCU, Club)

ภาพ 7 การเชื่อมโยงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาในมิติทางศาสนาและมหาวิทยาลัยสงฆ์ (ผู้เขียน)

จากภาพ 6-7 อธิบายได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ทำหน้าที่ในการผลิตบุคลากร และศาสนทายาททางพระพุทธศาสนา และการศึกษาให้กับประชาคมในภาพกว้างทั้งประเทศไทย และกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา จากสถิติปีการศึกษาล่าสุด มีนิสิตจากประเทศต่าง ๆ รวมแล้วไม่น้อยกว่า 21 ประเทศ เช่น เมียนมาร์ ลาว เวียดนาม กัมพูชา จีน ไต้หวัน สหรัฐอเมริกา รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า 1500 รูป ในปีการศึกษา 2562 เมื่อเฉพาะไปที่นิสิตกัมพูชา จากสถิติของสำนักทะเบียนและวัดผลตั้งแต่ พ.ศ.2551-2562 มีสถิติที่พบว่าการศึกษา 2551 มีนิสิตกัมพูชา รวมทุกวิทยาเขตทั่วประเทศที่ 468 รูป/คน ปีการศึกษา 2552 มีจำนวน 465 รูป/คน และปีการศึกษา 2562 จำนวน 127 รูป/คน และปีการศึกษา 2563 จำนวน 72 รูป/คน และล่าสุดปีการศึกษา 2564 จำนวน 70 รูป/คน แต่เมื่อนับรวม ๆ ทั่วประเทศนิตินิสิตจากประเทศกัมพูชารวมไม่น้อยกว่า 2,000 รูป/คน (ตาราง 1) ส่วนหนึ่งกลับไปยังประเทศกัมพูชา ดำรงสถานะทำงานให้วัดและพระศาสนา ส่วนหนึ่งเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นพระธรรมทูตในชุมชนชาวมุสลิมและชาวพุทธในต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส แคนาดา สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย ฯ บางส่วนลาสิกขาไปประกอบอาชีพในองค์กร หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เป็นต้น

ตาราง 1 ข้อมูลสถิตินิสิตจากสำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ที่มาข้อมูล สำนักทะเบียนและวัดผล,31 สิงหาคม 2564)

สถิตินิสิตจากประเทศกัมพูชา ระหว่าง พ.ศ.2551-2564		
ปี/พ.ศ.	จำนวน/รูป/คน	หมายเหตุ : จากข้อมูลที่พบ นิสิตจะศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก ในสาขาที่มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาในแต่ละคณะ ทั้งหลักสูตรภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ทั้งในส่วนกลาง (พระนครศรีอยุธยา) และส่วนภูมิภาคทั้งในวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ทั่วประเทศ เช่น สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ เชียงใหม่ เป็นต้น
2551	468	
2552	465	
2553	394	
2554	350	
2555	261	
2556	215	
2557	273	
2558	276	
2559	276	-
2560	137	ผล : เมื่อสำเร็จการศึกษาได้กลับไปยังประเทศกัมพูชา ยังคงทำงานให้พระศาสนาและหน่วยงานทั้งรัฐ และ
2561	137	
2562	127	

2563	74	เอกชน ตามสาขาวิชาซีพีที่สำเร็จ
2564	70	การศึกษาไป

3.การพัฒนาศาสนทายาทสู่การพัฒนาเครือข่าย ความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยง เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เรียน ศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังที่ได้มีการประสานทำกิจกรรมร่วมกันของคณะสงฆ์กับพม่ากับไทย ดังที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัย และสมาคมศิษย์เก่า มีดำริประสานความร่วมมือผ่านเครือข่ายของนิสิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งส่วนหนึ่งกลับไปปฏิบัติงาน และทำหน้าที่ทั้งในส่วนวัดและศาสนา และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ดังกรณีของเจ้าอาวาสอินทโกษา เมืองเสียมเรียบ ก็สำเร็จการศึกษาและเป็นเครือข่ายคณะสงฆ์และชาวพุทธ พระองค์เจ้าฤทธิราชวงศ์ ศรีสุวัสต์ ศิษย์เก่าที่ไปทำงานในภาคราชการ และการประสานความร่วมมือเพื่อจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า ประเทศพม่า เป็นต้น

จากภาพรวมของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในมิติของศาสนสัมพันธ์ระหว่างไทย กับพม่า นับเป็นความสัมพันธ์ที่ระหว่างทั้งสองประเทศที่ใช้กลไกทางพระพุทธศาสนาอันเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมมาเป็นจุดในการสร้างสายสัมพันธ์ที่ติดต่อกันและกัน ซึ่งกำลังดำเนินไปและจะถูกขับเคลื่อนต่อไป ซึ่งนับเป็นผลิตผลและบทบาทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ดำเนินการอยู่และส่งต่อไปอีกช่วงเวลาหนึ่ง

6.บทสรุป

ความสัมพันธ์ไทยกับพม่า มีหลากหลายมิติทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และศาสนา แต่ในบทความนี้นำเสนอประเด็นความสัมพันธ์ไทยกับพม่าผ่านมิติทางศาสนา และการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มุ่งเข้าไปส่งเสริมพัฒนาศาสนทายาทหรือบุคลากรในศาสนาให้มีความรู้ มีความสามารถ และนำความรู้เหล่านั้นกลับไปพัฒนาโลก ทางสังคม และพุทธศาสนาในประเทศพม่า ดังที่ศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยสำเร็จการศึกษาไปแล้วกลับไปทำงานทั้งในภาครัฐ เอกชน และองค์กรทางศาสนาต่างปรากฏหลายท่านตามที่ยกมาเป็นกรณีศึกษา นัยหนึ่งเป็นการส่งเสริมให้ศาสนทายาทเหล่านั้นมีความเข้มแข็งทางศาสนา คือมีความรู้ในศาสนาตามเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัย “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา” และ “วิชาการขั้นสูง” โดยมุ่งให้ใช้ศาสตร์ในการดำเนินชีวิตเป็นทางเลือกในแบบวิชาชีพ เพื่อไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักษาชีวิตให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมพม่า ดังกรณีหลายพระสงฆ์กับพม่าหลายรูปสำเร็จการศึกษาไปรับใช้วัด องค์กรศาสนาภายในประเทศและนอกประเทศ และศิษย์เก่าหลายคนไปทำงานในหน่วยราชการ เอกชน ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ สู่สังคม ให้สามารถทำงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนา สังคม ประเทศชาติในองค์รวมได้ดังที่ปรากฏเป็นข้อมูลหลักฐานที่ยกมา

เอกสารอ้างอิง

- กองความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ. (2562). *สถิติการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนของประเทศไทย ปี 2560-2562 (มกราคม-มิถุนายน). สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2563, จาก* <https://www.dft.go.th>
- กรินทร์ กรินทสุทธิ. (2558). *ปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการ และความหลากหลายของโชน (ทศวรรษที่ 2480 ถึงปัจจุบัน) ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว. (2563). *สถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือ ที่ราชอาณาจักร ประจำเดือน มีนาคม 2563. กรุงเทพฯ :* กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว,กรมแรงงาน.
- ขรพรรษ สุรนาถ และคณะ. (2561). *ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2501 – 2506 (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. <http://research.culture.go.th/medias/th041.pdf>*
- จดหมายเหตุ ร. 3 จศ. 1204 หนังสือเจ้าพระยาจักรีถึงเจ้าพระยาบดินทร์. เมื่อ 24 กรกฎาคม 2385.
- จดหมายเหตุ ร. 3 จศ.1205 เลขที่ 4/ก จดหมายเหตุว่าด้วยเรื่องจัดข้าวเกลือส่งกองทัพเจ้าพระยาบดินทร์. 2386.
- จตุพร สังธิกุล. (2559). *เกลือสินเธาว์กับการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง (พ.ศ. 2512-2544). วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- ชนกพร พัวพัฒนกุล. (2548). *อุตสาหกรรมเกี่ยวกับ "เขมร" ในปริเฉทหนังสือพิมพ์ไทย : กรณีเหตุจลาจลเผาสถานทูตไทยในกัมพูชา พ.ศ.2546. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2552). *ลัทธิชาตินิยมไทย/สยามกับกัมพูชา: และกรณีศึกษาปราสาทเขาพระวิหาร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*
- ดิเรก อุทรทวิการ ณ อยุธยา. (2557). *พระธรรมศาสตร์' กับความเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ทางกฎหมายของชนชั้นนำไทย. วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 39, 72-92.*
- ถนอม อานามวัฒน์. (2514). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เขมร ญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, (ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยวิชาการศึกษา.*
- ทรงเกียรติ กุลวุฒิวิลาศ. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาในสมัยรัฐบาล อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ: วิเคราะห์ด้านผลกระทบต่อธุรกิจไทยในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต,สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา). คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- เนตรนภา รัตนโพธานันท์. (2558). *ภูมิปัญญาการผลิตเกลือในแอ่งดินโคราช. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 9(1), 13-20.*
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2562). *การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: มติชน.*
- บดินทร์เดชา, เจ้าพระยา. (2550). *อานามสยามยุทธ: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับลาว เขมร และญวน. กรุงเทพฯ: โฆษิต,*

- บุญเตือน ศรีวรพจน์. (2543). *พระนเรศวร ดีละแวกแล้วทำ “พิธีปฐมกรรม”...นำ “เลือดศัตรูล้างพระบาท” จริงหรือ ?*. ศิลปวัฒนธรรม ฉบับกันยายน 2543. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2563. จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_26637
- บัญญัติ สาลี. (2551). *วรรณกรรมเขมรปัจจุบัน*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- พระสุเธียร ยนต์. (2553). *การศึกษาของพระสงฆ์ในราชอาณาจักรกัมพูชา*” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาผลิจ เมียส (ธรรมรุกขิโต). (2557). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีเกี่ยวกับการทำบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท จังหวัดกัมพูจาม ประเทศกัมพูชา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต ,สาขาวิชาปรัชญา). พระนครศรีอยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุสลิม ธรรมโรต (วิน). (2560). *ศึกษาอิทธิพลของประเพณี “บุญพุ่มบิณฑ” ที่มีต่อชาวพุทธในกัมพูชา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต,พระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุฉุน อคฺโขโต (ฉอย). (2555). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทุมม์ จังหวัดกำแพงเพชร ประเทศกัมพูชา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต,รัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมิญ มติโต (แดน). (2560). *กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรบุคคลตามหลักพุทธบริหารการศึกษา ของพุทธิกมหาวิทยาลัยในราชอาณาจักรกัมพูชา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต,พุทธบริหารการศึกษา). พระนครศรีอยุธยา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2561). *โขนเป็นของใคร ไทยหรือเขมร หรือควรจะเลิกเถียงกันได้แล้ว*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2563, จาก <https://thestandard.co/khon-unesco-intangible-cultural-heritage-conflicts/>.
- วัชรินทร์ ยงศิริ. (2545). *สัมพันธภาพใหม่ไทย-กัมพูชา ใน กัมพูชา วันวารที่ผันเปลี่ยน*. กรุงเทพฯ: ศรีบูรณ คอมพิวเตอร์กราฟิก.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2553). *คลองแสนแสบ : ความสำคัญในฐานะเส้นทางเดินทัพไทย-กัมพูชา*. *วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย*, 6, 165-181.
- ศานติ ภัคดีคำ.(2555). *ผนวช “กษัตริย์กัมพูชา” สมัยรัชกาลที่ 4 : พระพุทธศาสนากับการเมืองสองราชสำนักสยาม-กัมพูชา*. *วารสารหน้าจั่ว : ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย*, 8, 379-389.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2555). *ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกรุงกัมพูชา*, *วารสาร สงฆลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 18(3),3-19.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2556). *เขมรสมัยหลังพระนคร*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุณัย ผาสุก. (2539). *นโยบายต่างประเทศของไทย : ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติ*

- ชาย ชุณหะวัณต่อปัญหาแก้มพูชา (4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991) (วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญารัตน์ มีสุวรรณ. (2559). *ความขัดแย้งเหนือดินแดนปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและแก้มพูชา : ผลกระทบ และแนวโน้มหลังคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ พ.ศ. 2556* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2559.
- สำนักทะเบียนและวัดผล. (2564). *สถิตินิสิตประจำปีการศึกษา 2564*. พระนครศรีอยุธยา : สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุเทน วงศ์สถิตย์. (2549). “ธรรมยุติกนิกาย : ศาสนมรดกไทยในแก้มพูชา”, *หนังสือรวมบทความทางวิชาการจากการประชุม ทางวิชาการนานาชาติ เรื่อง : มรดกวัฒนธรรม : ไทยกับเพื่อนบ้าน*. หอประชุม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ 21-23 มิถุนายน 2549.
- Charles F. Keyes . (1994). *The Golden Peninsula: Culture and Adaptation in Mainland Southeast Asia*. Hawaii: University of Hawaii Press.
- Chandler, David P. (1992). *Brother Number One: A political biography of Pol Pot*. Chiang Mai : Silkworm Books.
- David Chandler. (2008). *A history of Cambodia*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Francois Ponchaud. (1978). *Cambodia: Year Zero*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Ian Harris. (2005). *Cambodian Buddhism History and Practice*. Hawai : University of Hawai'i Press.
- Kiernan, Ben. (2002). *The Pol Pot regime: race, power, and genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-1979*. London: Yale University Press.
- Kiernan, Ben (2004) . *How Pol Pot Came to Power: Colonialism, Nationalism, and Communism in Cambodia, 1930-1975*. Yale University Press.
- Kimpichet Chhon.(2012). *The Survival and the Development of Cambodian Buddhism After Khme Rouge Regime up to 2000 C. E. , (A Thesis for the Degree of Master of Arts, Buddhist Studies)*. Ayutthaya: Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Kimpicheth Chhon. (2017). *New Models Buddhist Social Work in Cambodia. A Dissertation of Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)*. Ayutthaya: Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Margaret Slocomb. (2004). *The People's Republic of Kampuchea, 1979-1989: The revolution after Pol Pot*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Michael Vickery. (1999). *Cambodia : 1975-1982*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Sebastian Strangio. (2014). *Hun Sen's Cambodia*. Chiang Mai: Silkworm Books.

- Samsopheap, Preap (2004). *A Comparative Study of Thai and Khmer Buddhism* (Thesis of Master of Arts ,Buddhist Studies). Ayutthaya: Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thaérn Gnok . (1995). *La rose de Pailin: Traduit du khmer par Gérard Groussin*. (Editions L'Harmattan.
- Tran Sone Pannamuni. (2010). *A study of the influence and contribution of Theravada Buddhism to the Khmer community in the Mekong Delta of Vietnam* (Thesis of Master of Arts ,Buddhist Studies). Ayutthaya: Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Un Sovanny. (2010).*The Buddhist Monks' Role in Development of Buddhist Education in Cambodia'* (Thesis of Master Arts, Buddhist Studies). Ayutthaya: Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.
- Ven. Teng Chamnan. (2017). *An Analytical Study of English Speaking Skill of Cambodian Students of Preah Sihanouk Raja Buddhist University Battambang Branch* (A Thesis of Master of Arts, Buddhist Studies) . Ayutthaya: Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University
- Vannak Lim. (2018). *A Study of The Influence of Mahayana Buddhist Over the King Jayavarman VII* (Thesis of Master of Arts, Buddhist Studies) . Ayutthaya: Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

บูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

Trisikkha Integration for the Development of Learner's Characteristics

พระณัฐวุฒิ อคฺควทฺธโน (หนูเกื้อ)*

บทคัดย่อ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของ คนไทยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการ พัฒนาประเทศภายใต้แรงกดดันภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแรงกดดันภายในประเทศที่เป็นปัญหา วิกฤตที่ประเทศต้องเผชิญ เพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีสังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม จริยธรรม ในบทความ นี้จึงสนใจนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ในสังคมไทย หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน และการ จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ได้แก่ 1) ชั้นศีล ให้นักเรียนมีวินัยและรักษาศีลห้า 2) ชั้นสมาธิ ให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน และ 3) ชั้นปัญญา ใ้ นักเรียนทำความเข้าใจบทเรียนในห้องเรียน

คำสำคัญ : หลักไตรสิกขา, คุณลักษณะของผู้เรียน, การจัดการเรียนรู้

Abstract

Thailand has given importance to education management for developing the potential and capability of Thai people to have skills knowledge and competence related to the demands of the job market and national development under external pressures from globalization, and domestic pressure that is a critical problem. The country has to face in order for Thai people to have a good quality of life that related to Thai society is a moral and ethical society. In this article, it is interesting to propose a guideline for integrating the Trisikkha principles to develop learners' characteristics, comprising desirable learner characteristics in Thai society, Trisikkha principles to develop learners' characteristics, and learning management according to the Trisikkha principles to develop learners' characteristics. Learning Management based on Trisikkha consisted of 1) precepts for students to be disciplined and keep the 5

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail: new8283@gmail.com

precepts, 2) concentration levels for students to concentrate on their studies, and 3) wisdom level for students to understand the lessons in the classroom.

Keywords: Trisikkha, Learner's Characteristics, Learning Management

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก ควบคู่กับการธำรงรักษา อัตลักษณ์ของประเทศในส่วนของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ภายใต้แรงกดดันภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแรงกดดันภายในประเทศที่เป็นปัญหาวิกฤตที่ประเทศต้องเผชิญ เพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีสังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม จริยธรรม และประเทศสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

จากการศึกษาสภาพปัญหาการศึกษาไทย พบว่า 1) ด้านการบริการการศึกษาพบว่าโครงสร้างเศรษฐกิจไทยมีความเหลื่อมล้ำสูงมากเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แม้ว่ารัฐต้องจัดให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายไม่น้อยกว่า 12 ปี แต่ไม่มีรัฐบาลชุดไหนติดตามให้มีผลบังคับใช้อย่างแท้จริง รัฐบาลได้แต่องทุนสร้างโรงเรียนจ้างครู ให้เงินอุดหนุนการศึกษา ให้เด็กขั้นพื้นฐานเรียนฟรี รวมทั้งแจกหนังสือเรียน เสื้อผ้า แต่ไม่ได้มีการจัดระบบบริหารจัดการ ติดตามและช่วยเหลือแก้ปัญหาเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียน เด็กที่เรียนอ่อน เรียนช้าตามเพื่อนไม่ทัน และที่มีปัญหาต่าง ๆ จนต้องออกกลางคัน อย่างเป็นระบบจริงจัง เทียบกับฟินแลนด์และประเทศอื่น ๆ 2) ด้านการจัดการศึกษาโดยรวมทั้งประเทศมีคุณภาพต่ำ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่วัดจากการสอบระดับชาติได้คะแนนเฉลี่ยออกมาต่ำกว่าร้อยละ 50 เป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) และหน่วยงานอื่น ๆ รายงานว่า นักเรียนส่วนใหญ่เรียนแบบท่องจำเพื่อสอบเอาคะแนน แต่คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้ไม่เป็น ขาดทักษะในการเรียนรู้ต่อและทักษะที่จำเป็นในการทำงานและการพัฒนาตนเอง เรื่องนี้ได้รับการยืนยันจากผลการทดสอบนักเรียนนานาชาติที่ชื่อย่อว่า PISA ในรอบสิบกว่าปีที่ผ่านมาไทยส่งนักเรียนเข้าร่วมมา 3-4 ครั้งแล้วได้คะแนนเฉลี่ยและลำดับที่ต่ำมาโดยตลอด 3) ด้านคุณภาพของผู้บริหาร ครูอาจารย์ ผู้บริหารการศึกษา (รวมทั้งผู้บริหารประเทศ

ระดับสูง) ครูอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ได้รักการอ่านการค้นคว้า การพัฒนาตัวเอง กระบวนการผลิตและจ้างครูของประเทศไทยไม่ได้คัดและส่งเสริมคนเก่งที่สุดมาเป็นครูเหมือนอย่างในฟินแลนด์ สิงคโปร์ และประเทศอื่น ๆ การให้ผลตอบแทนและความท้าทายความก้าวหน้าในการทำงานในอาชีพครูปัจจุบันอยู่ในระดับต่ำกว่าภาคธุรกิจเอกชน ไม่จูงใจให้คนเก่ง ๆ เข้ามาเป็นครู 4) ด้านหลักสูตร วิธีการสอน การเรียน การวัดผล หลักสูตรถูกกำหนดจากส่วนกลางให้เน้นการสอนตามตำราให้ผู้เรียนจดจำข้อมูลและฝึกทักษะในระดับพื้นฐานทางวิชาการมากกว่าการสอนให้ผู้เรียนรักการอ่าน ใฝ่การเรียนรู้ คิดวิเคราะห์เป็น พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และทางสังคม เพื่อทำงานในโลกจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบสูง ครูส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมแบบเก่า ที่เน้นเรื่องการจำข้อมูล สอนบรรยายตามตำรา เพื่อให้ให้นักเรียนท่องจำและฝึกทักษะบางอย่างเพื่อการสอบแบบปรนัยตามมาตรฐานเดียวกัน ครูส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยได้รับการอ่าน ไม่ได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ ไม่ค่อยได้สนใจจะเรียนรู้อะไรใหม่ ๆ มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้และกลไกการทำงานของสมองน้อย มีความรู้ ทักษะการสอนอย่างมีประสิทธิภาพค่อนข้างน้อย หลักสูตรและการวัดผลซึ่งกำหนดมาจากส่วนกลางก็ส่งเสริมให้ครูสอนแบบบรรยายตามตำราให้นักเรียนจดจำไปวัน ๆ รวมทั้งระบบการสอบคัดนักเรียนทุกระดับโดยเฉพาะมัธยมศึกษาตอนปลายเข้ามหาวิทยาลัยก็เน้นการวัดจากคะแนนที่ได้มาจากการสอบแบบปรนัยที่เน้นเรื่องการจดจำข้อมูลเป็นด้านหลัก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

จากความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาผลจัดการศึกษาของประเทศไทยทั้งระดับโลกและในประเทศไทย รวมทั้งปัญหาการศึกษาของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและนำเสนอแนวทางบูรณาการหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนต่อไป

1. คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

1.1 ความหมายของคุณลักษณะของผู้เรียน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายคุณลักษณะ หมายถึง 1) ลักษณะนิสัย ลักษณะคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล 2) ลักษณะของรูปร่าง รูปแบบ ปัจจัย ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของแต่ละบุคคล ใช้ในการแบ่งแยกซึ่งลักษณะเฉพาะของสิ่งของหรือบุคคลที่สังเกตได้อย่างชัดเจน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 กล่าวว่า คุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำ พรพรรณ สุทธานนท์ ได้ให้ความหมาย คุณลักษณะว่า หมายถึง แบบอย่างแห่งพฤติกรรมหรือสิ่งที่ปรากฏให้เห็นและชี้หรือแสดงถึงความดีหรือลักษณะประจำของบุคคล พรชัย ภาพันธ์ ได้ให้ความหมายคุณลักษณะว่า หมายถึง สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความดีหรือลักษณะประจำตัวของบุคคล กล่าวคือ เป็นพฤติกรรม ลักษณะท่าที อุปนิสัย คุณสมบัติ ความสามารถ ความรู้ ทักษะและทัศนคติ กวี วงศ์พุ่ม ได้ให้ความหมายคุณลักษณะว่า หมายถึง การแสดงการกระทำตามคุณสมบัติของตนเองออกมาให้เห็น และพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 กล่าวว่า นักเรียน หมายถึง ผู้ศึกษาเล่าเรียน ผู้รับการศึกษา

จากโรงเรียน (กวี วงศ์พุ่ม, 2539; พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2562; พรพรรณ สุทธานนท์, 2538; พรชัย ภาพันธ์ อ่างใน สมจันทร์ พรบุญ, 2548)

ตารางที่ 1 สรุปความหมายของคุณลักษณะของผู้เรียน

นักวิชาการ/หน่วยงาน	แนวคิด
Webster's Third New International Dictionary	1) ลักษณะนิสัย ลักษณะคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล 2) ลักษณะของรูปร่าง รูปแบบ ปัจจัย ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของแต่ละบุคคล ใช้ในการแบ่งแยกซึ่งลักษณะเฉพาะของสิ่งของหรือบุคคลที่สังเกตได้อย่างชัดเจน
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำ
พรพรรณ สุทธานนท์	แบบอย่างแห่งพฤติกรรมหรือสิ่งที่ปรากฏให้เห็นและชี้หรือแสดงถึงความดีหรือลักษณะประจำของบุคคล
พรชัย ภาพันธ์	สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความดีหรือลักษณะประจำตัวของบุคคล กล่าวคือ เป็นพฤติกรรม ลักษณะท่าที อุปนิสัย คุณสมบัติ ความสามารถ ความรู้ ทักษะและทัศนคติ
กวี วงศ์พุ่ม	การแสดงการกระทำตามคุณสมบัติของตนเองออกมาให้เห็น
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน	ผู้ศึกษาเล่าเรียน, ผู้รับการศึกษจากโรงเรียน

สรุปความหมายของคุณลักษณะของผู้เรียน หมายถึง ลักษณะประจำที่เป็นแบบอย่างแห่งพฤติกรรมที่เด่นชัดของผู้รับการศึกษาจากโรงเรียน

1.2 องค์ประกอบของคุณลักษณะของผู้เรียน

จากการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของคุณลักษณะของผู้เรียนที่นักการศึกษาได้นำเสนอไว้ ได้แก่ ประภาพรรณ บอกลันเทียะ (2560) กล่าวว่า คุณลักษณะของนักเรียนประกอบด้วย 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาหรือความมุ่งมั่นของนักเรียนที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามที่ตั้งใจไว้ และมีความสามารถที่จะเอาชนะความล้มเหลวต่าง ๆ ตลอดจนความพยายามที่จะทำให้ได้ดีกว่าบุคคลอื่น 2) ความรู้พื้นฐานเดิม หมายถึงความรู้ ทักษะและความสามารถที่จำเป็นต่อการเรียนรู้นั้น ๆ การมีความรู้พื้นฐานเดิมมากจะเป็นฐานสำคัญช่วยให้เรียนรู้ได้มากขึ้น 3) ความถนัดทางการเรียน หมายถึง ความสามารถที่ติดตัวมาโดยกำเนิดรวมทั้งความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ อันส่งผลให้แต่ละบุคคลมีความสามารถในการเรียนแตกต่างกัน 4) กลวิธีในการเรียน หมายถึง ความสามารถในการเลือกใช้พฤติกรรมต่าง ๆ ในการแสวงหาความรู้ และแก้ปัญหาอย่างมีระบบในการเรียน 5) เจตคติต่อการเรียน หมายถึง ความคิดเห็น หรือความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อวิชาที่เรียนซึ่งอาจเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ ความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลแสดงพฤติกรรมในการสนองต่อวิชาที่เรียน 6) ความตั้งใจเรียน หมายถึง ความเอาใจใส่ต่อการเรียน สนใจ มีสมาธิในสิ่งที่เรียน และหมั่นหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ และ 7) เวลาที่ใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม หมายถึง จำนวนชั่วโมงที่นักเรียนใช้ในการศึกษาเพิ่มเติมนอกเหนือจากเวลาเรียนปกติ ได้แก่ การเรียนพิเศษ

หรือการอ่านหนังสือ การค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติม และ มณิกา เรื่องสินชัยวานิช (2551) กล่าวว่า คุณลักษณะของนักเรียนประกอบด้วย 1) เจตคติต่อการเรียน หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อวิชาที่เรียน ทั้งทางด้านดีและไม่ดีและไม่ความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลแสดงพฤติกรรมในการสนองต่อวิชาที่เรียน 2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาหรือความมุ่งมั่นของนักเรียนที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดีตามที่ตั้งใจไว้และมีความพยายามที่จะเอาชนะความล้มเหลวต่าง ๆ ตลอดจนความพยายามที่จะทำให้ดีกว่าบุคคลอื่น 3) ความถนัดทางการเรียน หมายถึง ศักยภาพทั้งหลายซึ่งสามารถฝึกฝนให้เกิดทักษะเฉพาะอย่างขึ้นได้ เป็นความสามารถในการเรียนรู้ต้องอาศัยการฝึกฝน สังคมประสบการณ์ และปฏิบัติงานเพื่อความสำเร็จ 4) ความตั้งใจเรียน หมายถึง ความมีจิตใจจดจ่อ มีสมาธิ ความพร้อมที่จะผลักดันให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมการเรียนให้บรรลุเป้าหมาย คือ ความรู้ความสามารถ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5) ความรู้พื้นฐานเดิม หมายถึง ความรู้ ทักษะและความสามารถในวิชาที่เคยเรียนมาแล้ว ซึ่งจะนำไปเป็นพื้นฐานในการเรียนเรื่องต่อไป 6) มโนภาพแห่งตน หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติหรือการรับรู้เกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับมา 7) เวลาที่ใช้ศึกษาเพิ่มเติม หมายถึง เวลาที่ใช้เพิ่มความรู้ที่นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน และ ปัญญา ชูช่วย (2551) กล่าวว่า คุณลักษณะของนักเรียนประกอบด้วย 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนา ความมุ่งมั่น พยายามที่จะกระทำการต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่หวังไว้ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค 2) เจตคติต่อการเรียน หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนในทิศทางใดทิศทางหนึ่งทั้งด้านดีและไม่ดี 3) เวลาที่ใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม หมายถึง เวลาที่ใช้ในการอ่านหนังสือ การค้นคว้าหาความรู้และการทำบ้านนอกเหนือจากชั่วโมงเรียน 4) การปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ความสามารถจัดการด้านการเรียน การควบคุมอารมณ์ อันเกิดจากความเครียดความวิตกกังวลและการปรับตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในขณะที่อยู่ในสถานศึกษา 5) นิสัยในการเรียน หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่กระทำหรือปฏิบัติต่อการเรียนอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งกลายเป็นนิสัย ความเคยชิน

นอกจากนี้ อินทร์ สาราโรจ (2557) ยังได้กล่าวว่า คุณลักษณะของนักเรียนประกอบด้วย 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาหรือความต้องการของนักเรียนที่จะได้รับผลสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง แม้จะยุ่งยาก ลำบากก็ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่ขัดขวาง พยายามทุกวิถีทางที่จะแก้ปัญหาเพื่อนำตนไปสู่ความสำเร็จมุ่งมั่นที่จะทำให้ดีเลิศ เพื่อบรรลุมาตรฐานที่ตั้ง 2) เจตคติ หมายถึง อารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลหรือที่มีต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งในทางบวกและทางลบ เช่น พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ซึ่งทำให้บุคคลตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป และ 3) กลวิธีในการเรียน หมายถึง วิธีการ และเทคนิคต่าง ๆ ที่ผู้เรียน นำมาใช้กับการเรียนของตน โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียน วางแผนการเรียน ทำความเข้าใจและจดจำบทเรียน และแก้ไขปัญหาในการเรียนรู้ของตน ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้ง แสงเดือน บุญเยี่ยม (2560) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะของนักเรียนประกอบด้วย 1) ความถนัดทางการเรียน หมายถึง สมรรถภาพหรือศักยภาพที่มีในตัวบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ส่งผลให้บุคคลนั้นสามารถเรียน หรือกระทำกิจกรรมใด ๆ สำเร็จได้โดยง่าย 2) ความรู้พื้นฐานเดิม หมายถึง ความรู้ที่เคยได้รับประสบการณ์มาแล้วหรือความรู้ความสามารถที่จำเป็นในการเรียนเรื่องต่อไป 3) เจตคติในการเรียน

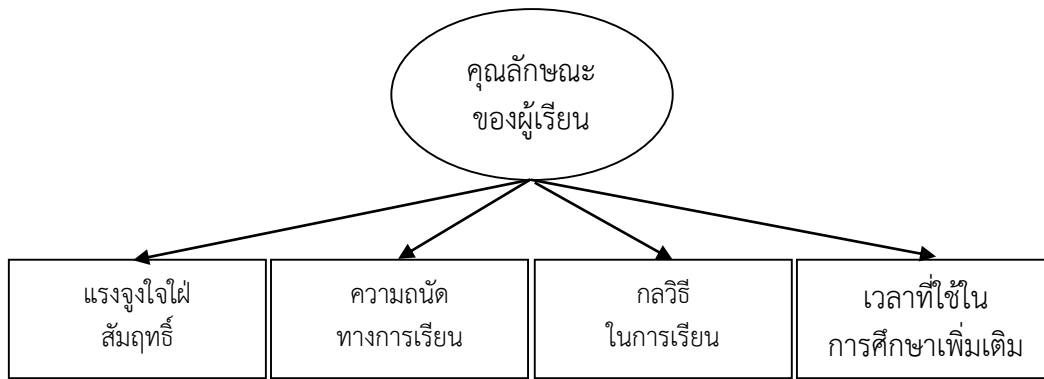
หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อที่มีต่อการเรียนในด้านความสำคัญคุณค่าและประโยชน์ของการเรียนซึ่งเป็นแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีต่อการเรียนของนักเรียน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาหรือความมุ่งมั่นของนักเรียนที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ลุล่วงไปด้วยดี และมีความพยายามที่จะเอาชนะความล้มเหลว 5) ความตั้งใจเรียน หมายถึง ความตั้งใจเรียนหมายถึงความเอาใจใส่ต่อการเรียนสนใจวิชาที่เรียนอย่างใจจดใจจ่อมีสมาธิในการเรียนหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และ 6) อัตมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือความเชื่อที่มีต่อตนเองว่าเป็นอย่างไรและ สุขาดา ไพอนนท์ (2560) กล่าวว่า คุณลักษณะของนักเรียนประกอบด้วย 1) ความรู้พื้นฐานเดิม หมายถึง ความรู้ที่นักเรียนเคยได้รับประสบการณ์มาแล้ว หรือความรู้ ความสามารถที่จำเป็นในการเรียนเรื่องต่อไป 2) เจตคติในการเรียน หมายถึง ความคิดความรู้สึกความเชื่อที่มีต่อการเรียนในด้านความสำคัญคุณค่าและประโยชน์ของการเรียนซึ่งเป็นแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีต่อการเรียนของนักเรียน 3) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมุ่งมั่นในการทำงานหรือการเรียนรู้ของนักเรียนมีความพยายามมีความกระตือรือร้นที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จลุล่วงตามที่ตั้งใจ หรือตามที่วางแผนไว้มีทักษะในการทำงานที่เป็นระบบไม่กลัวความล้มเหลวในการทำงาน และมีความพยายามที่จะปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น 4) ความตั้งใจเรียน หมายถึง ความเอาใจใส่ต่อการเรียนสนใจวิชาที่เรียนอย่างใจจดใจจ่อมีสมาธิในการเรียนหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และ 5) อัตมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือความเชื่อที่มีต่อตนเองในการเรียน เช่นเชื่อว่าตนเองมีความสามารถในการเรียนระดับสูง

ตารางที่ 2 สรุปลักษณะประกอบของคุณลักษณะของผู้เรียน

นักวิชาการ/หน่วยงาน	แนวคิด
ประภาพรรณ บอกสันเทียะ	1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) ความรู้พื้นฐานเดิม 3) ความถนัดทางการเรียน 4) กลวิธีในการเรียน 5) เจตคติต่อการเรียน 6) ความตั้งใจเรียน 7) เวลาที่ใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม
มณิกา เรืองสินชัยวานิช	1) เจตคติต่อการเรียน 2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 3) ความถนัดทางการเรียน 4) ความตั้งใจเรียน 5) ความรู้พื้นฐานเดิม 6) มโนภาพแห่งตน 7) เวลาที่ใช้ศึกษาเพิ่มเติม

นักวิชาการ/หน่วยงาน	แนวคิด
ปัญญา ชูช่วย	1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) เจตคติต่อการเรียน 3) เวลาที่ใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม 4) การปรับตัว 5) นิสัยในการเรียน
อินทอร สารโรจ	1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) เจตคติ 3. กลวิธีในการเรียน
แสงเดือน บุญแย้ม	1.) ความถนัดทางการเรียน 2) ความรู้พื้นฐานเดิม 3) เจตคติในการเรียน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ความตั้งใจเรียน 6) อัตมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง
สุชาดา ไพอนนท์	1) ความรู้พื้นฐานเดิม 2). เจตคติในการเรียน 3) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 4). ความตั้งใจเรียน 5) อัตมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง

สรุปองค์ประกอบของคุณลักษณะของนักเรียนในปัจจุบันยังไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) ความถนัดทางการเรียน ๓) กลวิธีในการเรียน และ 4) เวลาที่ใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม

ภาพที่ 1 องค์ประกอบคุณลักษณะของนักเรียน

2. หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

2.1 ความหมายของไตรสิกขา

มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับไตรสิกขา ได้แก่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาที่ปรากฏในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา 3 ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน 1) ศีล หมายถึงขั้นตอนประพฤติเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต โดยมีพฤติกรรมที่ ถูกต้องในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และเพื่อนมนุษย์ ตั้งแต่การดู การฟัง การกินอยู่ บริโภค ซึ่งความหมายในที่นี้ คือ หมายถึงศีลห้า 2) สมาธิ หมายถึงการฝึกฝนจิตให้ยิ่งขึ้นด้วยสภาพจิตที่หนักแน่นมั่นคง มีความสุข ความสงบ มีความแน่วแน่ เรียกว่าใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน เป็นต้น และ 3) ปัญญา หมายถึงความรู้ ความเข้าใจเหตุผล รู้ความจริงของโลก และชีวิต จนกระทั่งสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจครอบงำของสิ่งทั้งหลาย สำหรับพระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (อ้างถึงใน พิชชาติ แก้วพวง, 2554) ได้ให้ความหมาย ไตรสิกขาเป็นหลักการศึกษาศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การศึกษาใน 3 ด้าน คือ 1) ศีลสิกขา การศึกษาด้านศีล หรือพฤติกรรม หรือการรู้จักมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อย่างมีสติรู้เท่าทัน 2) สมาธิสิกขา การศึกษาด้านจิตใจ (รวมทั้งอารมณ์ เพื่อให้ใจมีคุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพ) 3) ปัญญาสิกขา การศึกษาด้านปัญญา เพื่อให้มีปัญญารักษาตัวอยู่ในโลกอย่างมีความสุขรู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เสฐียรพงษ์ วรรณปก (อ้างถึงใน พระประพนธ์ จิตมโน (กุลฤ), 2561) ให้ความหมายว่า ไตรสิกขา คือ อริยมรรคมีองค์ 8 แต่พูดในฐานะที่เป็นระบบฝึกฝนอบรม เมื่อจัดเป็นระบบฝึกฝนอบรมก็จะฝึกฝนสามมิติ เท่านั้นคือ ทางด้านปัญญา ทางด้านศีล ทางด้านจิต ทางด้านปัญญา เป็นเรื่องทางความรู้ ความเข้าใจแนวคิด ค่านิยมที่ถูกต้อง ทางด้านศีล การควบคุมพฤติกรรม ทางกาย ทางวาจาให้อยู่ในกรอบ สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจ ทางด้านจิต เป็นการพัฒนาจิตให้มีสมาธิ พัฒนาจิตให้มีความเพียร พัฒนาจิตให้มีสติ ดังนั้น ศีล สมาธิ ปัญญา 3 องค์ประกอบนี้เป็น 3 มิติ ต้องทำไปด้วยกัน เรื่องเดียวกันทำไปด้วยกัน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องทำศีลก่อนให้สมบูรณ์ แล้วต้องมาทำสมาธิ ทำสมาธิสมบูรณ์แล้วมาทำปัญญา วศิน อินทสระ (2528) ได้อธิบายว่าไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการเพราะองค์ประกอบของไตรสิกขา

ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง 3 ตัวนี้อาศัยกันและกันทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ เพราะเมื่อรักษาศีลดีแล้วก็ต้อง ประคับประคองตนไว้ด้วยความไม่ประมาทก็ต้องรักษาจิตด้วยสติอยู่เสมอ คือ การก้าวเข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือ ความสงบมั่นคงแห่งจิตอันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่านไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ ปัญญาได้อย่างดี ว่องไว พอกพูนมากขึ้น ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้ศีล สมาธิดีขึ้นด้วย บุญมี แทนแก้ว (2539) ให้ความหมายของไตรสิกขา ว่าเป็นข้อ ปฏิบัติ มี 3 อย่างคือ 1) ศีล ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความ ปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้งาน และผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษา อบรม เป็น ชั้นศีล 2) สมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อม จะ ปฏิบัติงานคือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ ตั้งมั่นโดย ระลึกรู้ตัวทั่วพร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา และ 3) ชั้นปัญญา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวง ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่ง ทั้งปวง ถึงกับเกิดความสดสังเวชเบื่อหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาได้จริง ๆ การฝึกฝนเช่นนี้ เรียกว่า ปัญญาสิกขา และก่องแก้ว เจริญอักษร (2537) ให้ความหมายไตรสิกขาว่าข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับ ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา ในทางธรรม หมายถึง การฝึกอบรมพระสงฆ์สาวกของ พระพุทธเจ้าให้ พัฒนาสูงสุดคือ เข้าถึงพระนิพพาน ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายตามแบบแผนที่ พระพุทธองค์ทรงมุ่งสั่ง สอนแก่พระภิกษุโดยตรงการฝึกอบรมหรือพัฒนาตน ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1) ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติ สำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ 2) จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ และ 3) ปัญญา สิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง

ตารางที่ 3 สรุปความหมายของไตรสิกขา

นักวิชาการ	แนวคิด
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)	หลักสำหรับศึกษา 3 ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตและปัญญาให้ ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน 1. ศีล หมายถึงขั้นตอนประพฤติเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต 2. สมาธิ หมายถึงการฝึกฝนจิตให้ยิ่งขึ้นด้วยสภาพจิตที่หนักแน่นมั่นคง 3. ปัญญา หมายถึงความรู้ ความเข้าใจเหตุผล รู้ความจริงของโลก และชีวิต
พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี	เป็นหลักการศึกษานในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การศึกษาใน 3 ด้าน คือ 1. ศีลสิกขา การศึกษาด้านศีล หรือพฤติกรรม 2. สมาธิสิกขา การศึกษาด้านจิตใจ 3. ปัญญาสิกขา การศึกษาด้านปัญญา เพื่อให้มีปัญญารักษาตัวอยู่ในโลก อย่างมีความสุข
เสฐียรพงษ์ วรรณปก	อริยมรรคมีองค์ 8 แต่พูดในฐานะที่เป็นระบบฝึกฝนอบรม เมื่อจัดเป็นระบบ ฝึกฝนอบรมก็จะฝึกฝนสามมิติ

นักวิชาการ	แนวคิด
วศิน อินทสระ	เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการเพราะองค์ประกอบของไตรสิกขาประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา รักษาศีลดีแล้วก็ต้องประคับประคองตนไว้ด้วยความไม่ประมาท รักษาจิตด้วยสติอยู่เสมอ ปัญญาที่ใช้บ่อย ๆ ทำให้เฉียบคม
บุญมี แทนแก้ว	ข้อ ปฏิบัติ มี 3 อย่างคือ 1. ศีล ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี 2. สมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อม จะปฏิบัติงาน 3. ชั้นปัญญา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง
ก่องแก้ว เจริญอักษร	ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับ ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา ประกอบด้วย 1. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ 2. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ 3. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง

สรุปความหมายของไตรสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ประกอบด้วย 1) ศีลสิกขา การศึกษาด้านศีล เพื่อเป็นประพฤติกรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต 2) สมาธิสิกขา การศึกษาด้านจิตใจ เพื่อการฝึกฝนจิตให้ยิ่งขึ้นด้วยสภาพจิตที่หนักแน่นมั่นคง มีความสุข ความสงบ มีความแน่วแน่ และ 3) ปัญญาสิกขา การศึกษาด้านปัญญา เพื่อให้เข้าใจเหตุผล รู้ความจริงของโลก และชีวิต

2.2 ความสำคัญของไตรสิกขา

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขา ประกอบด้วย พุทธทาสภิกขุ (2549) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาทุกอย่งให้เสริมสร้างมนุษยธรรม ความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้อง คือสร้างมนุษยธรรมขึ้นมา แล้วเสริมมนุษยธรรมให้ก้าวหน้า ก้าวหน้าไปนับตั้งแต่วาระสัญญาตญาณอย่างสัตว์ แล้วก็มีความคิดนี้กันอย่างมนุษย์ ก็เป็นมนุษยธรรมที่ส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษาก็คือการพัฒนามนุษยธรรมให้ขึ้นมาในทิศทางที่ถูกต้อง คือละอหังการ มมังการ ละความเห็นแก่ตัว ก็เลสไม่อาจจะมี บุคคลก็จะมีสันติสุข สังคมก็จะมีสันติภาพ นี่คือนโยบายของการศึกษา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาไว้พอสรุปได้ว่า 1) สารของอริศีล คือการดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรครักษาให้เอื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดี สำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและการเจริญปัญญา ศีลจึงกั้นความถึงการจัดสรรสภาพแวดล้อมทั้งทางวัตถุและทางสังคม ที่ปิดกั้นโอกาสใน การทำชั่ว และส่งเสริมโอกาสในการทำความดี

เฉพาะอย่างยิ่ง การจัดระเบียบชีวิต และระเบียบสังคม โดยวางหลักเกณฑ์ กฎข้อบังคับ บทบัญญัติต่าง ๆ เพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคล จัดกิจการของส่วนร่วม ส่งเสริมความอยู่ร่วมกันด้วยดี ปิดกั้นโอกาสสำหรับการทำชั่ว และส่งเสริมโอกาสการทำความดี 2) สาระของอภิจิต คือ การพัฒนาคุณภาพจิต หรือปรับปรุงจิตใหม่คุณภาพและสมรรถภาพสูง ซึ่งเอื้อแก่การมีชีวิตที่ติงามและพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด อภิจิตหรือสมาธิ ในความหมายคือสมถวิธิ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยจูงจิตใจของคนให้ สงบ และยึดมั่นในคุณธรรม ระวังให้ฝึกฝนและมีวิริยะอุตสาหะในการสร้างความติงามยิ่งขึ้นไป ตลอดจนอธิบายวิธีต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพจิต และ 3) สาระของอภิปัญญา คือ การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือ รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา คือรู้จักวางใจ วางท่าที และปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไปเพื่อแผ่ขยายประโยชน์ สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และสดชื่นเบิกบาน อภิปัญญา เป็นตัววิปัสสนาภาวนา ซึ่งมีวิวัฒนาการในด้านวิธีฝึกปฏิบัติจนเป็นแบบแผน ทำนองเดียวกับสมถวิธิ แต่มีประเด็นสำคัญที่ตัวปัญญา โดยการฝึกคิด เรียนรู้ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสพคบภักตยามิตร ในขณะที่ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) (2546) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการไตรสิกขาหรือ(การศึกษา) ที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา ไว้ว่าการศึกษ หมายถึง การเรียนเพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลส ตัณหา ดังคำกล่าวที่ว่า "ทุกข์มีเพราะยึด ยึดเพราะอยาก พยายามเพราะพลอย พยายามเพราะหุด พยายามเพราะหุดเพราะปล่อย" เมื่อปล่อยวางแล้วยอมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น วิมุตติจึงเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญาอบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ" ความหลุดพ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึงวิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสช หมายถึง ผู้จบการศึกษาสูงสุดในพระพุทธศาสนา

3. บูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

นักวิชาการได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ได้แก่ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2528) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาว่า เป็นการสอนที่เชื่อว่าคนที่มีปัญญาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้นได้นั้นต้องเกิดจากมีกำลัง (พลัง) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหวขัดส่ายวอกแวก ต้องเพ่งพินิจคิดตรองในเรื่องเดียว คนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิ) ไม่หวั่นไหวขัดส่ายได้ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ เรียบร้อย สงบเรียบ มีระเบียบวินัย (มีศีล) นั่นคือ ถ้านักเรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัย เรียบร้อยจะช่วยให้จิตใสสงบไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่อง นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิด คมกล้า สามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจปัญหาได้ ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้งเรื่องนั้น ๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเอง ประจักษ์ด้วยตนเองไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น และได้จัดรูปแบบการเรียนการสอน

แบบไตรสิกขาโดยผ่านขั้นตอนในการศึกษา 3 ชั้น ได้แก่ 1) ชั้นศีล หมายถึง ชั้นที่นักเรียนควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ 2) ชั้นสมาธิ หมายถึง ชั้นที่นักเรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่นนอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิตกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง นักเรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ (ปัลลิวธิ) ออกจากความคิด จิตใจ 3) ชั้นปัญญา หมายถึง ชั้นที่นักเรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหาแก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง ในขณะที่ สุวิทย์ มูลคำและ อรทัย มูลคำ (2545) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาว่า 1) ชั้นศีล ให้ผู้เรียนเลือกกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา ดังพุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทางกาย วาจา ใจ เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ โดยการปฏิบัตินี้เน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีล และศีลไม่ใช่พิธีรีตอง สรุบได้ว่า ศีลสิกขา คือ การปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ทางกาย วาจา โดยการควบคุมตนเอง การฝึกในชั้นศีล หรือศีลสิกขา นี้ผู้สอนอาจฝึกให้ผู้เรียนรักษาศีล โดยควบคุมกาย วาจาของตนให้อยู่ในระเบียบ วินัย และศีลธรรม 2) ชั้นกำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นตอน ในการควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกที่แน่วแน่ที่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่าจิตสิกขา คือ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดิ่งาม โดยทั่วไปบุคคลมีจิตสมาธิอยู่แล้วโดยธรรมชาติและบุคคลควรฝึกให้เป็นสมาธิด้วย และ 3) ชั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้าย หลังจากผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกที่ แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมหรือไม่ อะไรผิดอะไรถูกจนสามารถเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผลในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญาสิกขา เป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็นอย่างนั้นจริง ไม่ใช่การคาดคำนวณเอาเองแล้วกำหนดหลักความประพฤติของตน ให้ดำรงความไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้ วันเพ็ญ วรรณโกมล (2544) ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่าเป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ 3 ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีศีล คือมีระเบียบ วินัย ในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ และเมื่อกายควบคุมสติได้จิตใจก็สับสนช่วยให้เกิดปัญญารู้แจ้ง วิธีการเรียนแบบนี้เน้นกระบวนการคิด และความรู้แจ้ง และบรรเทา กิตติศักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึง ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่ยึดศีลสมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางการปฏิบัติโดยให้ผู้เรียนมี ศีลสิกขา คือ สำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องอยู่ในองค์แห่งศีล มีจิตสิกขา คือ ฝึกจิตให้สงบ มั่นคง ผ่องใส ระวังจากกิเลส เมื่อจิตสงบมั่นคงเป็นจิตที่ฝึกดีแล้วก็เป็จิตอันควรแก่การงานที่จะพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญาสิกขา คือการพิจารณาร่างกาย ความรู้สึก นึกคิดของตนในขณะที่มีสมาธิว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นของไม่เที่ยง ไม่ทนทาน ไม่สามารถตั้งอยู่ได้เป็นของที่ไม่ควรยึดถือ เป็นการอบรมคนให้เข้าใจหลักสภาพความเป็นจริง เพื่อละกิเลส ละทุกข์ หากอบรมปัญญาแล้ว สมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับ ปัญญาสิกขาจึงเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาทุกข์ หรือ

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ฉะนั้นการสอนแบบไตรสิกขาจึงเป็นการสอนที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติจริง รวมทั้ง ดุษฎีสิทธวารงค์ (2553) ได้สร้างรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา ไว้ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา ได้แก่ การสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนจนกำหนดข้อควบคุมประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้ วิธีสอนนี้มีขั้นที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ 3 ขั้น ดังนี้

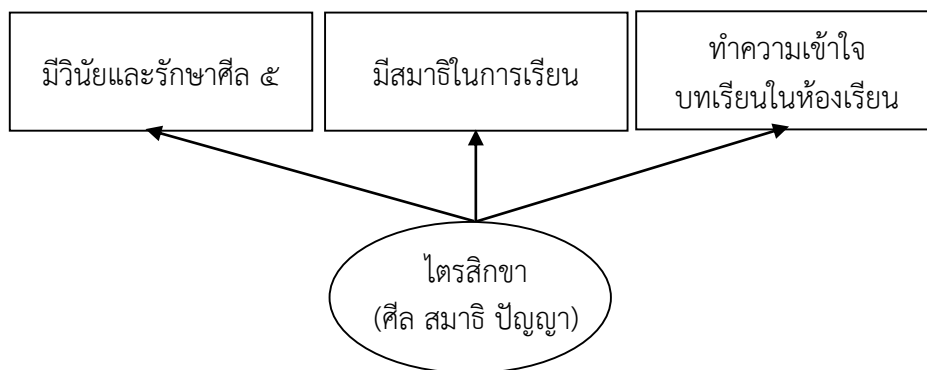
- 1) ศีลสิกขา คือ การสำรวมกาย วาจา ให้มีสภาพปกติ คือ การปฏิบัติงานทางกายทางวาจา ให้อยู่ในระเบียบวินัยให้ถูกต้องต่อกฎเกณฑ์และมารยาทของสังคมต่อกรอบของศีลธรรมเพื่อปกป้องตนเองมิให้กระทำชั่วทางกาย ทางวาจา เมื่อกาย วาจา อยู่ในศีลแล้วจิตจะประณีตมั่นคงขึ้น
- 2) จิตสิกขา คือ การฝึกจิตให้มั่นคง สามารถควบคุมสติไม่ให้ฟุ้งซ่าน ให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ไม่คิดวิตกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ใจก็ค่อย ๆ สงบนิ่ง ผ่องใสแน่วแน่ และมั่นคง ไม่คล้อยตามความต้องการที่จะทำชั่วของตน จิตที่ฝึกดีแล้วจะมั่นคงอ่อนโยน พร้อมทั้งจะใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งทั้งหลายได้ ตรงกับสภาพความเป็นจริงและจะทำให้ศีลมั่นคงขึ้น และ
- 3) ปัญญาสิกขา คือ การเฝ้าตามสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิดของตนเอง (โดยสรุปคือ ชั้น 5) ในขณะที่จิตเป็นสมาธิว่าต่างก็ไม่เที่ยง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นทุกข์ทนทานอยู่ไม่ได้ สภาพที่ทนทานอยู่ไม่ได้ เป็นทุกข์ที่ไม่มีตัวตน สำหรับการยึดมั่น จนสามารถรู้เท่ากันสภาวะธรรม ตามความเป็นจริง แล้วนำมาปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ เพื่อความปลอดภัยต่อความชั่วโดยไม่ก่อความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ถ้ามีปัญหาแล้วมีสมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับแห่งปัญญา

ตารางที่ 4 สรุปการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

นักวิชาการ	แนวคิด
สุมน อมรวิวัฒน์	1. ขั้นศีล ให้นักเรียนควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ 2. ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่น 3. ขั้นปัญญา ให้นักเรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหา แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง
สุวิทย์ มูลคำ และ อรรถชัย มูลคำ	1. ขั้นศีล ให้นักเรียนรักษาศีล โดยควบคุมกาย วาจาของตนให้อยู่ในระเบียบวินัย และศีลธรรม 2. ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกถึง แน่วแน่ที่จุดเดียว 3. ขั้นปัญญา ให้นักเรียนผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกถึง แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมหรือไม่
วันเพ็ญ วรรณโกมล	1. ขั้นศีล ให้นักเรียนศีล คือมีระเบียบ วินัยในการปฏิบัติตน

นักวิชาการ	แนวคิด
	2. ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ 3. ขั้นปัญญา เมื่อมีสมาธิจะทำให้เกิดปัญญาจากนั้นให้เรียนด้วยกระบวนการคิดและรู้แจ้ง
บรรเทา กิตติศักดิ์	1. ขั้นศีล ให้นักเรียนสำรวจกาย วาจา ให้ถูกต้องอยู่ในองค์แห่งศีล 2. ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนฝึกจิตให้สงบ มั่นคง ผ่องใส ระวังจากกิเลส 3. ขั้นปัญญา ให้นักเรียนพิจารณาร่างกาย ความรู้สึก นึกคิดของตนในขณะที่มีสมาธิว่า
ดุขฎิ สีสถาวรศักดิ์	1. ขั้นศีล ให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัยให้ถูกต้องต่อกฎเกณฑ์และมารยาทของสังคมต่อกรอบของศีลธรรม 2. ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนฝึกจิตให้มั่นคง สามารถควบคุมสติไม่ให้ฟุ้งซ่าน ให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว 3. ขั้นปัญญา ให้นักเรียนการเฝ้าตามสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิดของตนเอง

สรุปการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ได้แก่ 1) ขั้นศีล ให้นักเรียนมีวินัยและรักษาศีลห้า 2) ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน และ 3) ขั้นปัญญา ให้นักเรียนทำความเข้าใจบทเรียนในห้องเรียน

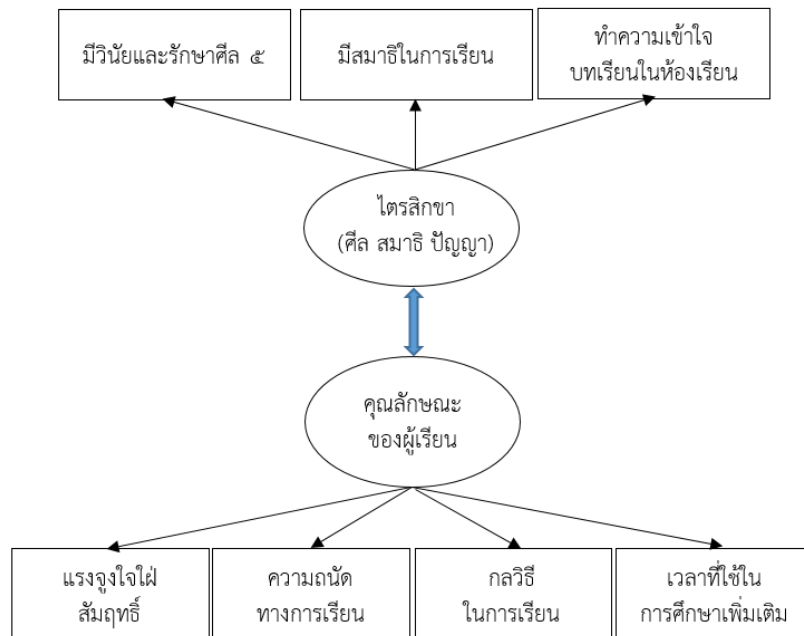

ภาพที่ 2 การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

4. องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ในสังคมไทย หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน และการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ได้แก่ 1) ขั้นศีล ให้

นักเรียนมีวินัยและรักษาศีลห้า 2) ชั้นสมาธิ ให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน และ 3) ชั้นปัญญา ให้นักเรียนทำความเข้าใจบทเรียนในห้องเรียน ทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) ความถนัดทางการเรียน 3) กลวิธีในการเรียน และ 4) เวลาที่ใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3 การบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

บทสรุป

การพัฒนาการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการพัฒนาการศึกษาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ดังนั้น แนวทางการบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ในสังคมไทย หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน และการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ซึ่งเป็นการนำมาปรับใช้กับการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ 1) ชั้นศีล ให้นักเรียนมีวินัยและรักษาศีลห้า 2) ชั้นสมาธิ ให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน และ 3) ชั้นปัญญา ให้นักเรียนทำความเข้าใจบทเรียนในห้องเรียน ทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) ความถนัดทางการเรียน 3) กลวิธีในการเรียน และ 4) เวลาที่ใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งทางด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ได้ครอบคลุมในทุกทักษะของการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- กวี วงศ์พุด. (2539). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: พี. เค. อินเทอร์เน็ตปรีนส์.
- ก่องแก้ว เจริญอักษร. (2537). *ความรู้เรื่องธรรมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (2528). *จริยธรรมทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญมี แทนแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ประภาพรรณ บอกลั่นเทียน. (2560). *ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ปัญญา ชูช่วย. (2551). *ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*. ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรชัย ภาพันธ์ อ่างโน สมจันทร์ พรบุญ. (2548). *พฤติกรรมของนักเรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 2*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พรพรรณ สุทนต์. (2538). *คุณลักษณะและวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลเมืองในเขตการศึกษา 12*. การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2562). แหล่งที่มา <https://dictionary.orst.go.th/> [10 พฤศจิกายน 2562].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระประนม ฐิตมโน (กุลฎ). (2561). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาวัดประชานิยม จังหวัดกาฬสินธุ์*. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิชาติ แก้วพวง. (2554). *ผลของการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การศึกษาสมบูรณ์แบบ: คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด*. กรุงเทพมหานคร: อุกาการพิมพ์.

- มณีกา เรื่องสินชัยวานิช. (2551). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ. การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- วศิน อินทสระ. (2528). ความหมายของไตรสิกขา. กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย.
- วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- สุชาติ ไพอนนท์. (2560). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2528). พุทธวิธีสอนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร: ตรีวันสาร.
- สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. (2545). วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- แสงเดือน บุญเยี่ยม. (2560). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. (2563). สภาวะการศึกษาไทย 2561/2562 การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: บริษัทภาพการพิมพ์ จำกัด.
- อินทอร์ สารารัจ. (2557). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

การประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์

Needs Assessment for Buddhist Monk Students to Development of Digital Literacy

กิตตามาศ ศิริไชย*

Kittamas Sirichai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ 2) เพื่อระบุและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2564 จำนวน 286 คน โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัล โดยวิธี Priority need index แบบปรับปรุง (PNI_{modified}) เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยคือแบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ สถิติที่ใช้ คือความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น Priority need index แบบปรับปรุง (PNI_{modified}) ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับน้อยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 2.19 S.D. = 0.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านใช้งานอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (\bar{X} = 2.71 S.D. = 0.91) ด้านเข้าใจอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 2.28 S.D. = 0.87) ด้านประเมินอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 2.37 S.D. = 0.72) ด้านปลอดภัยอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 2.04 S.D. = 0.78) และด้านสร้างอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 1.63 S.D. = 0.82) และเมื่อจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ในภาพรวมพบว่า มีค่า PNI_{modified} = 1.08 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านสร้าง (Create) มีค่าคะแนนสูงสุด (PNI_{modified} = 1.90) รองลงมาคือความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านปลอดภัย (Safe) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 1.28) ถัดมาความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านเข้าใจ (Understand) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 1.07) และความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านประเมิน

* คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Email: Kittamas.si@ku.th

(Assess) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 0.95) ทำยสุดเป็นความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของ
นิสิตพระสงฆ์ด้านใช้งาน (Use) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 0.67) ตามลำดับ

คำสำคัญ : การประเมินความต้องการจำเป็น, นิสิตพระสงฆ์, การรู้ดิจิทัล

Abstract

The objectives of this research were 1) study the level of digital literacy of Buddhist Monk Students; 2) To identify and prioritize the need for the development of digital literacy among Buddhist Monk Students. The population used in this research was students of the faculty of education. Mahachulalongkornrajavidyalaya University for the academic year 2021, there were 286 people by random sampling method. Assessing the needs for the development of digital literacy using the improved Priority need index method (PNI_{modified}). The instrument used in the research was a need assessment form for the development of digital literacy Buddhist Monk Students. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation. Priority need index (PNI_{modified}). The results showed that the current state of digital literacy Buddhist Monk Students as a whole was found to be at a low level with an average ($\bar{x} = 2.19$ S.D. = 0.83) when considering each aspect. It was found that the digital literacy of the Buddhist Monk Students in the field of use was at a moderate level. With the highest mean ($\bar{x} = 2.71$ S.D. = 0.91), understanding at a low level, with mean ($\bar{x} = 2.28$ S.D. = 0.87), assessing at a low level, with mean ($\bar{x} = 2.37$ S.D. = 0.72). The safety aspect was at a low level with an average value ($\bar{x} = 2.04$ S.D. = 0.78) and the create aspect was at a low level with mean ($\bar{x} = 1.63$ S.D. = 0.82) and when prioritizing the need for the development of digital literacy Buddhist Monk Students Overall, it was found that PNI_{modified} = 1.08 and when considering each aspect It was found that the need for the development of digital literacy Buddhist Monk Students in the field of create had the highest score (PNI_{modified} = 1.90), followed by the need for the development of digital literacy of the Buddhist Monk Students in the field of safety (Safe). The score value (PNI_{modified} = 1.28). Next, the need for digital literacy development of Buddhist Monk Students in understanding (PNI_{modified} = 1.07) and the need for digital literacy development of Buddhist Monk Students in respect. Assess scores (PNI_{modified} = 0.95), and the final value is the necessary requirements for the development of digital literacy Buddhist Monk Students in the field of use (Use), with scores (PNI_{modified} = 0.67), respectively.

Keywords: Needs Assessment, Buddhist Monk Students, Digital Literacy

บทนำ

ปัจจุบันมีเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่ทำให้เกิดสื่อดิจิทัลหลากหลายมากขึ้น สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา (Chen, Allen, & Jonassen, 2018) โดยฐานข้อมูลงานวิจัยระดับโลก HoloniQ ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มข้อมูลงานวิจัยทางการศึกษาระดับโลก ได้เปิดเผยความเป็นไปได้ 5 ประการ เป็นความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในโลกแห่งการศึกษาในยุค 2030 ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์จากการใช้ Machine Learning ดึงข้อมูล 5,000 จุดจากแหล่งข่าวชั้นนำทั่วโลก ผนวกกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องและทำงานวิจัยการศึกษา อาทิเช่น World Bank, OCED และ UNESCO พบว่ามีความเป็นไปได้ 5 ประการได้แก่ 1) Education as Usual สถาบันการศึกษาจะยังคงเป็นแหล่งหลักในการเรียนรู้เหมือนดังเช่นทุกวันนี้ แต่ก็ต้องเผชิญความท้าทายเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัย 2) Regional Rising เป็นการคาดการณ์ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตในรูปแบบกลุ่มประเทศ มีการร่วมมือกันอย่างแข็งแกร่งในภูมิภาคต่าง ๆ แบ่งปันข้อมูลให้กันคน 1 คนสามารถสอนในหลายประเทศได้หมุนเวียนไป 3) Global Giants เทคโนโลยีและความร่วมมือระหว่างภูมิภาคจะเชื่อมต่อโลกทั้งใบเข้าด้วยกันเป็นปัจจัยส่งเสริมให้บริษัทที่เป็นผู้นำตลาดเข้าถึงผู้ใช้จำนวนมหาศาลทั่วโลก 4) Peer to Peer การเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลเทคโนโลยีได้เชื่อมต่อผู้คนเข้าด้วยกันแล้ว และมีแนวโน้มว่าจะมีราคาถูกลง ทำให้เข้าถึงได้กว้างขึ้น จะทำให้การเรียนรู้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวัน 5) Robo Revolution หาก AI มีการพัฒนาไปก้าวไกลและได้นำมาใช้ทดแทนตำแหน่งงานบางส่วนผู้คนเปลี่ยนมาเน้นทำงานที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ 5 รูปแบบนี้เป็นเพียงการคาดการณ์จากฐานข้อมูลทั่วโลกที่มีในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ของ HoloniQ คาดว่าสิ่งที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดคือการผสมผสานระหว่างรูปแบบต่าง ๆ และในแต่ละภูมิภาคจะปรับใช้รูปแบบที่ต่างกันขึ้นอยู่กับโครงสร้างประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นแน่นอนคือ “การเปลี่ยนแปลง” (HoloniQ, 2018) จากการศึกษาฐานข้อมูลงานวิจัยระดับโลก ซึ่งสอดคล้องกับประเทศไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ขึ้นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปในอนาคตอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ดังวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” รัฐบาลจึงกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นกลไกหลักในการผลักดันการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะทางดิจิทัล เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ในหลากหลายมิติ (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2562)

การจัดการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในปัจจุบันนับตั้งแต่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 ขึ้นและเกิดการแพร่กระจายไปทั่วโลก ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลกต้องมีการปรับตัววิถีการใช้ชีวิตประจำวันให้เป็นแบบใหม่ โดยต้องปรับตัวเข้าสู่การเรียนรูปแบบออนไลน์ โดยได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอนมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถึงแม้ผู้เรียนในยุคนี้สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างง่ายดาย และสามารถเข้าถึง

สารสนเทศที่ต้องการได้อย่างสะดวก สามารถวิเคราะห์และบูรณาการเป็นทักษะและความรู้ใหม่ สามารถสร้างเนื้อหาในรูปแบบดิจิทัลรวมถึงการเผยแพร่ในช่องทางและสื่อต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง (Littlejohn, Beetham, & McGill, 2012) แต่ Shopova (2014) พบว่า ผู้เรียนไม่สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ให้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น (Margaryan, Littlejohn, & Vojt, 2011) จึงต้องมีการพัฒนาทักษะดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับสังคมใหม่ที่รวมถึงทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแยกแยะสื่อต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างมีคุณภาพ การใช้งานเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ หรือมี “การรู้ดิจิทัล”

การรู้ดิจิทัล หรือ Digital literacy หมายถึง ทักษะในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสื่อสาร การปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานหรือระบบงานในองค์กรให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ทักษะความสามารถสำหรับการรู้ดิจิทัลนั้นสามารถแบ่งเป็น 4 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ใช้ (Use) เข้าใจ (Understand) สร้าง (Create) และ เข้าถึง (Access) เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy) ประกอบด้วย สิทธิและความรับผิดชอบ การเข้าถึงสื่อดิจิทัล การสื่อสารยุคดิจิทัล ความปลอดภัยยุคดิจิทัล ความเข้าใจสื่อดิจิทัล แนวปฏิบัติในสังคมดิจิทัล สุขภาพดียุคดิจิทัล ดิจิทัลคอมเมอร์ซ และ กฎหมายดิจิทัลสถาบันการศึกษาเป็นแกนสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาและให้ความรู้เกี่ยวกับการดำรงอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยและรู้เท่าทัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในระดับโลก ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ เป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการในกระบวนการจัดการเรียนสอน เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติที่ให้การศึกษามีเครื่องมือกลไกในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความเป็นพลเมือง (เมืองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ มีคุณลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เมืองค์ความรู้ที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และมีทักษะการดำรงชีวิต) และมีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามนวัตลักษณ์ของบัณฑิต 9 ประการ คือ 1) มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส 2) รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม 3) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา 4) มีความสามารถและทักษะด้านภาษา 5) ใฝ่รู้ใฝ่คิด 6) รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม 7) มีโลกทัศน์กว้างไกล 8) เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา 9) มีศักยภาพพร้อมที่จะใช้และพัฒนานวัตกรรม (รายงานประจำปี 2563, 2563) และมหาวิทยาลัยมุ่งพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัลของนักศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนความสามารถของบัณฑิตที่มีความรู้ และทักษะในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีปัจจุบันมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้อการแก้ไขปัญหา การสื่อสาร ตลอดจนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อรู้เท่าทันการใช้งานและการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างนวัตกรรม และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และจากการทดสอบการประเมินทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของนิสิตระดับปริญญาตรี พบว่ามีผู้เข้าสอบจำนวน 2,055 คน แต่มีผู้สอบผ่านเพียงแค่ 1,285 คน คิดเป็นร้อยละ 62 เท่านั้น มหาวิทยาลัยจึง

เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น และให้ความสำคัญ ส่งผลให้ต้องพัฒนาการเข้าใจดิจิทัลก่อน เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ ทักษะ วิเคราะห์ ประเมิน การใช้ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์อย่างมีจริยธรรม มีความปลอดภัย รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีกฎเกณฑ์ข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง และต้องสำรวมกาย วาจา และการใช้สื่อเป็นอย่างมาก ต้องมีการพิจารณาการใช้ วิจารณ์ญาณในการสื่อสารผ่านเทคโนโลยี เพราะข้อมูลหรือรูปภาพที่สื่อสาร สามารถกระจายแพร่หลายได้ อย่างรวดเร็วมาก และถ้ามีสิ่งใดผิดพลาดไม่เหมาะสมก็ยากที่จะแก้ไขทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์และ พระพุทธศาสนามัวหมอง

ดังนั้น เพื่อพัฒนานิสิตพระสงฆ์ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระสงฆ์ โดยทั่วไป ให้มีการรู้ดิจิทัลสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคมดิจิทัล และเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นพลเมืองดิจิทัล ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ซึ่งใช้ การประเมินความต้องการจำเป็น (Need Assessment) กระบวนการประเมินเพื่อกำหนดความแตกต่างของ สภาพปัจจุบันกับสภาพที่ควรจะเป็น โดยที่การประเมินความต้องการจำเป็นทำให้ได้ข้อมูลนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาระดับการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์
- 2) เพื่อระบุและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิต พระสงฆ์

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ประชากรใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 และปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2564 จำนวน 815 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร ของ Yamane ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 268 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของ นิสิตพระสงฆ์จำนวน 1 ชุด สร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยคำถาม 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ส่วนที่ 2 การประเมินความต้องการจำเป็น

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด

โดยเป็นแบบประเมินคำตอบแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งใช้รูปแบบการตอบสนองคู่ (Dual-Response Format) ให้เลือกตอบพร้อมกันในสภาพที่เป็นอยู่จริงและสภาพที่ควรจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน หาค่า IOC และนำไปทดสอบค่าความเที่ยงโดยนำไปทดลองใช้กับนิสิตพระสงฆ์จำนวน 30 รูป จากนั้นทำการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งหมดเท่ากับ 0.94 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้สามารถนำไปใช้ในการ

เก็บรวบรวมข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการติดต่อเพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูลกับคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ขอความอนุเคราะห์ในเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้วิจัยเก็บแบบประเมินออนไลน์ที่สร้างโดย Google Form

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ
2. การวิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่จริงและสภาพที่ควรจะเป็น โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. การวิเคราะห์เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็น ด้วยวิธี Priority Needs Index แบบปรับปรุง โดยใช้สูตร $PNI_{Modified} = (I-D)/D$ (สุวิมล ว่องวานิช, 2558: 279) แล้วจัดลำดับความต้องการจำเป็นตามค่า $PNI_{Modified}$ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

ผลการวิจัย

1) ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินจำนวนทั้งสิ้น 286 คน พบว่าส่วนใหญ่อยู่สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา จำนวน 98 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 34.26 รองลงมาคือสาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา จำนวน 65 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 22.73 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย จำนวน 63 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 22.03 และสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ จำนวน 60 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 20.98 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตัวแปรที่ศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สาขาวิชาเอก		
การสอนสังคมศึกษา	65	22.73
การสอนภาษาไทย	63	22.03
การสอนภาษาอังกฤษ	60	20.98
การสอนพระพุทธศาสนา	98	34.26
รวม	286	100.00

2) การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ผลการวิจัยดัง ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน และผลการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์

แบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์	สภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน			สภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล	\bar{x}	S.D.	แปลผล
ด้านเข้าใจ (Understand)	2.28	0.87	น้อย	4.71	0.64	มากที่สุด
1. การทำงานของระบบคอมพิวเตอร์	2.56	0.85	ปานกลาง	4.69	0.64	มากที่สุด
2. ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์	2.44	0.73	น้อย	4.65	0.66	มากที่สุด
3. เทคโนโลยีดิจิทัล	2.07	0.77	น้อย	4.72	0.62	มากที่สุด
4. Cloud Computing	2.11	0.93	น้อย	4.77	0.61	มากที่สุด
5. Google Application	2.09	0.81	น้อย	4.63	0.74	มากที่สุด
6. เครือข่ายสังคมออนไลน์	2.86	1.25	ปานกลาง	4.78	0.61	มากที่สุด
7. ความปลอดภัยของระบบคอมพิวเตอร์	2.05	1.17	น้อย	4.75	0.65	มากที่สุด
ด้านใช้งาน (Use)	2.71	0.91	ปานกลาง	4.65	0.69	มากที่สุด
1. ระบบปฏิบัติการคอมพิวเตอร์	2.87	0.92	ปานกลาง	4.65	0.62	มากที่สุด
2. โปรแกรมประมวลผลคำ เช่น Microsoft Word	2.95	0.75	ปานกลาง	4.48	0.74	มาก
3. โปรแกรมตาราง เช่น Microsoft Excel	2.76	0.79	ปานกลาง	4.54	0.64	มากที่สุด

แบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์	สภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน			สภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล	\bar{x}	S.D.	แปลผล
4. โปรแกรมการนำเสนอ เช่น Microsoft PowerPoint	2.85	0.97	ปานกลาง	4.62	0.71	มากที่สุด
5. โปรแกรมค้นหา (Search Engine) เช่น Google	2.84	0.84	ปานกลาง	4.49	0.68	มาก
6. จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail)	2.86	0.86	ปานกลาง	4.43	0.68	มาก
7. Google Application	2.32	0.72	น้อย	4.68	0.63	มากที่สุด
8. แอปพลิเคชันสำหรับการสร้าง เช่น Google From	2.04	1.12	น้อย	4.67	0.63	มากที่สุด
9. อุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Smart TV, Projector, กล้อง Digital เป็นต้น	2.54	0.87	ปานกลาง	4.51	0.65	มากที่สุด
ด้านสร้าง (Create)	1.63	0.82	น้อย	4.72	0.62	มากที่สุด
1. แอนิเมชัน (Animation) เพื่อการเรียนการสอนได้	1.54	0.77	น้อย	4.74	0.61	มากที่สุด
2. นำเสนอข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบอินโฟกราฟิก (Infographic) ได้	1.32	0.73	น้อย	4.78	0.59	มากที่สุด
3. คลิปวิดีโอเพื่อการเรียนการสอนได้	1.47	0.84	น้อย	4.68	0.63	มากที่สุด
4. สื่อการเรียนการสอนได้โดยส่งคอมออนไลน์	2.42	0.86	น้อย	4.63	0.66	มากที่สุด
ด้านประเมิน (Assess)	2.37	0.72	น้อย	4.63	0.67	มากที่สุด
1. สามารถประเมินคุณค่าของข้อมูลสารสนเทศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้	2.32	0.74	น้อย	4.65	0.66	มากที่สุด
2. รับและใช้ข้อมูลสารสนเทศรวมทั้งข่าวสารบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีวิจารณญาณ	2.46	0.77	น้อย	4.76	0.61	มากที่สุด
3. สามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลสารสนเทศและข่าวสารบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต	2.14	0.81	น้อย	4.72	0.62	มากที่สุด
4. มีคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้งานคอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต	2.55	0.75	ปานกลาง	4.54	0.72	มากที่สุด
ด้านปลอดภัย (Safe)	2.04	0.78	น้อย	4.66	0.72	มากที่สุด
1. สามารถป้องกันภัยคุกคามของระบบคอมพิวเตอร์ เช่น ป้องกันไวรัสคอมพิวเตอร์	1.85	0.74	น้อย	4.76	0.62	มากที่สุด

แบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์	สภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน			สภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล	\bar{x}	S.D.	แปลผล
2. สามารถจัดการและป้องกันไฟล์ข้อมูลดิจิทัล	1.74	0.75	น้อย	4.73	0.64	มากที่สุด
3. ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560	2.56	0.87	ปานกลาง	4.59	0.75	มากที่สุด
4. สามารถใช้งานอินเทอร์เน็ตได้อย่างปลอดภัย	2.31	0.77	น้อย	4.77	0.61	มากที่สุด
5. สามารถดูแลและบำรุงรักษาอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องเทคโนโลยีดิจิทัล	1.93	0.84	น้อย	4.68	0.71	มากที่สุด
รวม	2.19	0.83	น้อย	4.56	0.75	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 แสดงสภาพปัจจุบันการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับน้อยมีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 2.19 S.D.= 0.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านใช้งานอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (\bar{x} = 2.71 S.D.= 0.91) ด้านเข้าใจอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 2.28 S.D.= 0.87) ด้านประเมินอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 2.37 S.D.= 0.72) ด้านปลอดภัยอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 2.04 S.D.= 0.78) และด้านสร้างอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 1.63 S.D.= 0.82) เมื่อพิจารณาสภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 4.56 S.D.= 0.75) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านสร้าง (Create) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 4.72 S.D.= 0.62) รองลงมาสภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านเข้าใจ (Understand) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 4.71 S.D.= 0.64) สภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านปลอดภัย (Safe) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 4.66 S.D.= 0.72) ถัดมาคือสภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านใช้งาน (Use) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 4.65 S.D.= 0.69) และสุดท้ายสภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านประเมิน (Assess) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{x} = 4.63 S.D.= 0.67) ตามลำดับ และเมื่อนำสภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ มาระบุและจัดลำดับสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์

ความต้องการจำเป็นเพื่อ การพัฒนาการรู้ดิจิทัลของ นิสิตพระสงฆ์	สภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน (D)			สภาพความต้องการจำเป็น เพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัล ของนิสิตพระสงฆ์ (I)			PNI _{modified} (I-D)/D	ลำดับ ความสำคัญ ของความ ต้องการ
	\bar{x}	S.D.	แปลผล	\bar{x}	S.D.	แปลผล		
	ด้านเข้าใจ (Understand)	2.28	0.87	น้อย	4.71	0.64		
ด้านใช้งาน (Use)	2.71	0.91	ปานกลาง	4.65	0.69	มากที่สุด	0.67	□
ด้านสร้าง (Create)	1.63	0.82	น้อย	4.72	0.62	มากที่สุด	1.90	□
ประเมิน (Assess)	2.37	0.72	น้อย	4.63	0.67	มากที่สุด	0.95	□
ด้านปลอดภัย (Safe)	2.04	0.78	น้อย	4.66	0.72	มากที่สุด	1.28	□
รวม	2.19	0.83	น้อย	4.56	0.75	มากที่สุด	1.08	-

จากตารางที่ 3 แสดงจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ในภาพรวมพบว่ามีค่า $PNI_{\text{modified}} = 1.08$ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านสร้าง (Create) มีค่าคะแนนสูงสุด ($PNI_{\text{modified}} = 1.90$) รองลงมาคือความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านปลอดภัย (Safe) มีค่าคะแนน ($PNI_{\text{modified}} = 1.28$) ถัดมาคือความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านเข้าใจ (Understand) มีค่าคะแนน ($PNI_{\text{modified}} = 1.07$) และความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านประเมิน (Assess) มีค่าคะแนน ($PNI_{\text{modified}} = 0.95$) ต่ำสุดเป็นความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านใช้งาน (Use) มีค่าคะแนน ($PNI_{\text{modified}} = 0.67$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน และสภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์โดยจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ผ่านการรู้ดิจิทัลได้แก่ ด้านเข้าใจ (Understand) ด้านใช้งาน (Use) ด้านสร้าง (Create) ด้านประเมิน (Assess) ด้านปลอดภัย (Safe) ซึ่งสามารถเรียงจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ และสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

จากผลการศึกษาจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ โดยการใช้เครื่องมือแบบการประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง 286 คน พบว่าสภาพปัจจุบันของนิสิตพระสงฆ์ มีการรู้ดิจิทัลในภาพรวมในระดับน้อย และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านเข้าใจ (Understand) ด้านสร้าง (Create) ด้านประเมิน (Assess) และด้านปลอดภัย (Safe) มีการรู้ดิจิทัลในภาพรวมในระดับน้อย และด้านใช้งาน (Use) อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าสภาพที่เป็นอยู่

จริงในปัจจุบันของการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างทักษะดิจิทัลในอนาคต สำหรับการก้าวสู่ยุคดิจิทัลของประเทศไทย และสร้างสรรค์กำลังพลของชาติ นอกจากนี้ในยุคโรคติดต่อร้ายแรง ทำให้ต้องปรับการใช้ชีวิตหลายอย่าง ทั้งการดูแลตนเอง การใช้ดิจิทัลออนไลน์ เพื่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ การเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการปรับตัวในกิจกรรมออนไลน์ เช่น การเรียนการสอน จึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การอ่าน-Read การเขียน-write และการคิดเลข-arithmetic แล้ว ยังต้องเตรียมทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับอนาคต เพื่อการดำเนินชีวิตด้วยการใช้ดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชนิตว์ สีนาราชาร ซึ่งเสนอแนะว่าการที่ผู้เรียนมีทักษะการรู้ดิจิทัล หมายความว่า ผู้เรียนได้มีทักษะที่มีความจำเป็นครบถ้วนในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพในสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมดิจิทัล ถือได้ว่าเป็น “ทักษะของการอยู่รอด” ในสังคมดิจิทัลที่มีความซับซ้อน (พรชนิตว์ สีนาราช, 2560) เมื่อพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ในภาพรวมพบว่ามีความ PNI_{modified} = 1.08 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านสร้าง (Create) มีค่าคะแนนสูงสุด (PNI_{modified} = 1.90) รองลงมาคือความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านปลอดภัย (Safe) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 1.28) ถัดมาคือความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านเข้าใจ (Understand) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 1.07) และความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านประเมิน (Assess) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 0.95) ต่ำสุดเป็นความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านใช้งาน (Use) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 0.67) ตามลำดับ จากผลการศึกษาแสดงว่าการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์มีความสำคัญเป็นอย่างมาก สถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญและควรส่งเสริมให้มีรูปแบบการพัฒนาต่อไป เพื่อความอยู่รอดในยุคดิจิทัลที่มีความซับซ้อนทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งธิดา แซ่ซุ่น และคณะได้กล่าวถึงการรู้ดิจิทัล: นิยาม องค์ประกอบ และสถานการณ์ในปัจจุบันและการพัฒนาการรู้ดิจิทัลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการฝึกฝนผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา เป็นการเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานในโลกของความเป็นจริง ให้มีความรู้ความเข้าใจ ประเมิน วิเคราะห์จัดการใช้สารสนเทศ สร้างองค์ความรู้ใหม่สื่อสารและทำงานร่วมกัน ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมอย่างมีวิจารณญาณ และมีคุณธรรม โดยรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและบูรณาการการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและรายวิชาในหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนได้พัฒนาการรู้ดิจิทัลให้สามารถอยู่รอดได้ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (ธิดา แซ่ซุ่น และคณะ, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน และสภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์โดยจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ ผ่านการรู้ดิจิทัลได้แก่ ด้านเข้าใจ (Understand) ด้านใช้งาน (Use) ด้านสร้าง (Create) ด้านประเมิน (Assess) ด้าน

ปลอดภัย (Safe) ซึ่งสามารถเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ พบว่าความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านสร้าง (Create) มีค่าคะแนนสูงสุด (PNI_{modified} = 1.90) รองลงมาคือความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านปลอดภัย (Safe) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 1.28) ถัดมาความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านเข้าใจ (Understand) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 1.07) และความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านประเมิน (Assess) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 0.95) ต่ำสุดเป็นความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์ด้านใช้งาน (Use) มีค่าคะแนน (PNI_{modified} = 0.67) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันพบว่าสภาพปัจจุบันของนิสิตพระสงฆ์มีการรู้ดิจิทัลในภาพรวมในระดับน้อย สภาพความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด และค่าดัชนีคะแนน (PNI_{modified} = 1.08) ความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของนิสิตพระสงฆ์สูงสุดคือด้านสร้าง (Create) มหาวิทยาลัยควรดำเนินการส่งเสริมให้นิสิตพระสงฆ์มีการพัฒนาการรู้ดิจิทัลในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งถัดไป

- 1) ควรมีการศึกษานโยบายของมหาวิทยาลัยในการผลักดันส่งเสริมให้นิสิตพระสงฆ์มีการพัฒนาการรู้ดิจิทัล
- 2) ควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการส่งเสริมให้นิสิตพระสงฆ์มีการพัฒนาการรู้ดิจิทัล
- 3) ควรมีการศึกษาพิจารณาจุดอ่อนจุดแข็งในการวางแผนเพื่อการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของ นิสิตพระสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

- กองแผนงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2563). *รายงานประจำปี 2563*. พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธิดา แซ่ซุ่น และคณะ. (2559). “การรู้ดิจิทัล : นิยาม องค์ประกอบ และสถานการณ์ในปัจจุบัน”. *วารสารสารสนเทศศาสตร์*, 34(4), 117-140.
- พรชนิตว์ สีนาราช. (2560). “ทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้”. *วารสารห้องสมุด*, 61(2), 76-92.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.*

- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 3 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- Chen, W., Allen, C. & Jonassen, D. (2018). “Deeper learning in collaborative CMap: A mixed methods study of conflict resolution.” *Computers in Human Behavior*, 87, 424-435.
- HoloniQ. (2018). *Education in 2030. Global Scenarios*. (Online). www.holoniq.com/2030, September 16, 2021.
- Littlejohn, A., Beetham, K., & McGill, L. (2012). Learning at the digital frontier: A review of digital literacies in theory and practice. *Journal of Computer Assisted Learning*, 28, 547-556.
- Mareco, D. (2017). “10 Reasons today’s student need technology in the classroom”. (Online). <https://www.securedgenetworks.com/blog/10-reasons-today-s-students-needtechnology-in-the-classroom>, September 16, 2021.
- Margaryan, A., Littlejohn, A., & Vojt, G. (2011). Are digital natives a myth or reality? University students’ use of digital technologies. *Computer & Education*, 56, 429-440.
- Shopova, T. (2014). Digital literacy of students and its improvement at the university. *Journal of Efficiency and Responsibility in Education and Science*, 7(2), 26-32.

การสร้างความศรัทธาของผู้สูงอายุ ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
ตามหลักสติปัฏฐาน 4

Strengthening the faith of the elderly towards the disposal of
Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana

ธีรพัฒน์ เกตุอยู่*

Tirapat Ketyoo

นาฏฤดี พรงาม

Nartrudee Pornngam

บทคัดย่อ

บทความ เรื่อง “การสร้างความศรัทธาของผู้สูงอายุ ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4” เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความศรัทธาต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 โดยเสนอแนวทางการสร้างศรัทธาต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 จากการศึกษาผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบันมีปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการอาศัยอยู่ในบ้านเพียงลำพัง มาเป็นการเข้าปฏิบัติธรรมตามวัดวาอาราม สำนักสงฆ์หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีการจัดโครงการปฏิบัติธรรม โดยอาศัยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ด้วยการสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น การเดินจงกรม การนั่งสมาธิ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ศึกษาและปฏิบัติตามอันส่งผลให้มีพัฒนาการทางด้านจิตใจ สติปัญญาและพฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวม 3 ประเด็น โดยเริ่มจาก

ประเด็นที่ 1 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสังคมผู้สูงอายุ ทั้งสถานภาพของผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบัน รวมถึงสถานะทางร่างกายและสถานะทางจิตใจที่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นแก่ผู้สูงอายุและครอบครัว ซึ่งมีข้อสังเกตว่าผู้สูงอายุจะมีความทุกข์กายและทุกข์ใจมากขึ้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุจะไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่สงบในครอบครัว

ประเด็นที่ 2 หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นการพัฒนาศติเพื่อให้เกิดปัญญาหรือสัมมาทิฐิ สติถือเป็นหลักแห่งความไม่ประมาทบุคคลผู้มีสติจะเกิดปัญญา เป็นการอบรมให้เกิดปัญญาอันเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจเพื่อให้เห็นแจ้งในสภาพความเป็นจริงแห่งชีวิต

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: Cha_na_yut@yahoo.com

ประเด็นที่ 3 การสร้างความศรัทธาของผู้สูงอายุ ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นผลที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุหลังจากได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 แล้วสามารถพัฒนาสติปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความแท้จริงของชีวิตของตนเองอย่างมีเหตุผลได้จนสามารถบำบัดความทุกข์กายและทุกข์ใจจากการนำหลักวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 มาบูรณาการกับการดำรงชีพให้เกิดความสุขทั้งกายและจิตใจได้

คำสำคัญ: ความศรัทธาของผู้สูงอายุ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สติปัฏฐาน 4

Abstract

The article namely is Strengthening the faith of the elderly towards the disposal of Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana is It is a study of information about faith to practice Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana by offering guidelines for building faith in to practice Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana. Due to the fact that the elderly in today's society have changed their lifestyles from living in the house alone come to practice dharma in temples Monks or educational institutions that has organized a dharma practice project by practice Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana By praying, doing morning rituals, doing evening rituals, walking meditation, and sitting meditation for the elderly to study and follow, resulting in psychological development Better intelligence and behavior. A total of 3 issues, starting from

Issue 1: Problems arising from the aging society both the status of the elderly in today's society as well as physical and mental states that create problems for the elderly and their families which were noted that elderly experience more physical distress and distress when physical changes occur. Elderly people will not be able to control their emotions. Therefore, causing unrest in the family this is the reason for sending those elderly to nursing homes.

Issue 2: Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana It is the development of consciousness for wisdom. or Righteousness Mindfulness is the principle of negligence. A person who is conscious will develop wisdom. It is training for wisdom which is for purity Emotions that are the site of mental work to manifest in reality of life

Issue 3: Strengthening the faith of the elderly towards the disposal of Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana as a result of the elderly after practice Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana and then be able to develop intelligence to gain knowledge and understanding of the truth of one's own life rationally until being able

to heal physical and mental suffering from Vipassana Meditation based on the four of Satipatthana to integrate with the livelihood to bring happiness both physically and mentally

Keywords: the best of the elderly people, Vipassana Meditation, Satipatthana

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบันจัดเป็นสังคมผู้สูงอายุ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้สูงอายุ อันเป็นผลมาจากอัตราเกิดของคนไทยลดลงอย่างมากและชีวิตของคนไทยที่ยืนยาวขึ้น สังคมไทยได้รับรู้และตระหนักถึงสถานการณ์ของการเพิ่มจำนวนประชากรของผู้สูงอายุสูงมาพอสมควรแล้ว แต่สิ่งที่สังคมยังไม่ตระหนักชัดและยังได้รับข้อมูลไม่มากนักคือ สภาพสังคมสูงอายุไทยในอนาคต นับจากนี้เป็นต้นไป ผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพร่างกายจากหนุ่มสาวเข้าสู่วัยชรา ทำให้สภาพทางด้านร่างกายและจิตใจเกิดการเปลี่ยนแปลงไป บ้างก็มีความทุกข์เพราะไม่สามารถดำเนินชีวิตได้เหมือนกับตอนที่ยังเป็นวัยหนุ่มสาว ส่งผลให้ผู้สูงอายุบางคนมีอาการเป็นโรคซึมเศร้าเมื่ออยู่คนเดียวในขณะที่ลูกหลานไปทำงานนอกบ้าน รู้สึกเครียด วิตกกังวลปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดรายได้ การขาดคนดูแลเอาใจใส่ การขาดสวัสดิการการรักษาพยาบาลโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดกับผู้สูงอายุ การให้ความสำคัญ การยกย่อง การให้เกียรติ การให้โอกาสทางสังคมกับผู้สูงอายุ การถูกมองข้ามความสำคัญในการเสนอแนะข้อคิดเห็น การถูกมองความคิดของผู้สูงอายุว่าล้าสมัยไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโลกปัจจุบัน ขาดการแนะนำวิธีใช้สื่อหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ SOCIAL MEDIA ให้กับผู้สูงอายุ การถูกปล่อยปละละเลยในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ จึงมีผลตามมาคือสภาพจิตใจของผู้สูงอายุนั้นมีความโศกเศร้า ไม่มีความสุขในการดำรงชีวิตประจำวัน และการดูแลรักษาสภาพร่างกายของผู้สูงอายุนั้นก็มีความยากกว่าวัยหนุ่มสาวซึ่งจะต้องอาศัยการพักผ่อนเป็นเวลานาน สูญเสียทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก ในการรักษาแต่ละครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

ผู้สูงอายุจึงถือว่าเป็นบุคคลกลุ่มใหญ่ในสังคม ในยุคปัจจุบันสังคมผู้สูงอายุมีการแผ่ขยายไปทุกสังคมวิถีชีวิตของผู้สูงอายุนั้นมีความแตกต่างกันตามลักษณะของวิถีชีวิตในแต่ละสังคม ผู้สูงอายุบางคนมีร่างกายเข้มแข็งก็สามารถใช้ชีวิตที่เหลืออยู่อย่างเป็นปกติมีความสุขในบั้นปลายของชีวิต หากแต่ว่าบางคนมีร่างกายที่อ่อนแอก็อาจจะต้องใช้ความระมัดระวังในการใช้ชีวิตให้มีความปลอดภัยอาจเป็นการสร้างภาวะให้เกิดขึ้นกับลูกหลาน รวมถึงสภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีความมั่นคงมากขึ้น เพราะว่าจิตใจที่มีความสดใสย่อมส่งผลให้มีความปรารถนาในการดำรงชีวิตมากขึ้น จึงมีการดูแลตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น

1. รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์
2. ดำรงชีวิตในธรรมชาติที่มีความเหมาะสม
3. รู้จักใช้อารมณ์อย่างถูกต้อง
4. การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ
5. การขยับถ่ายให้เป็นเวลา

6. การดูแลสุขภาพกายใจให้มีความสุข

วิถีชีวิตที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุถือว่าเป็นสิ่งที่มีเสน่ห์เพราะอนุชนรุ่นหลังสามารถนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต ผู้สูงอายุเป็นบุคคลผู้สร้างสรรค์ศาสตร์และศิลป์อันเป็นสมบัติอันล้ำค่าในแต่ละยุคสมัยถึงแม้ว่าผู้สูงอายุนั้นจะถูกมองว่าเป็นภาระของสังคม แต่หากว่าได้ศึกษาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งความรู้ความสามารถของบรรพชนเหล่านั้น ก็จะเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ระบบวิถีคิด ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งกุศโลบายในการสร้างความสำเร็จในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสามารถอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไป

ถึงแม้ว่าโลกจะมีพัฒนาการไปหลายยุคสมัย แต่ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุก็ยังดำรงคงไว้ในศาสตร์และศิลป์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการอนุรักษ์ของอนุชนรุ่นหลังอยู่ที่จะมีความใส่ใจในความสำเร็จในองค์ความรู้เหล่านั้นหรือไม่ เราจะสามารถพบเห็นความผสมผสานกันระหว่างยุคสมัยผ่านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย รวมไปถึงจิตรกรรม สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่มีความลงตัวอย่างกลมกลืนนี้คือคุณสมบัติของผู้สูงอายุ ที่ฝากผลงานไว้ในแผ่นดิน ดังอาทิเช่น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของปวงชนชาวไทย พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนาชาติไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านการสื่อสาร การศึกษา การต่างประเทศ การโทรคมนาคม การไฟฟ้า การประปา รวมถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญคือการเลิกทาสซึ่งถือเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงเพราะเป็นการเพิ่มสิทธิมนุษยชนให้เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงพระองค์ท่านได้พระราชทานพระตำหนักอมรพิमानให้เป็นสถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ในส่วนของมหานิกาย ให้การศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูง พัฒนาการเป็น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ และพัฒนามาสู่ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกในยุคปัจจุบัน

สังคมไทยในปัจจุบันจากที่พบว่า เป็นสังคมผู้สูงอายุ (aging society) กล่าวคือ มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ โดยประเทศไทยใช้เกณฑ์ดังกล่าวในการตัดสินใจเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548 โดยมีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปเกินกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ อันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่ลดลงและความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ ทำให้ผู้สูงอายุไทยมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งพบว่าในปัจจุบันอายุขัยเฉลี่ยของคนไทยอยู่ประมาณ 75 ปี (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

จากการที่สังคมไทยในปัจจุบันนั้นเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งมีข้อสังเกตว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขกายและทุกข์ใจมากขึ้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุจะไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่สงบในครอบครัว เป็นสาเหตุในการส่งผู้สูงอายุเหล่านั้นไปอยู่บ้านพักคนชรา ซึ่งมีใช้วิธีการที่ถูกต้องของบุตรธิดาหรือญาติพี่น้อง อาการที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ได้แก่ การหกล้ม และการสูญเสียความสามารถในการเดิน สติปัญญาเสื่อมถอย เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เสื่อมลงตลอดเวลา มีกระดูกเสื่อม มีสมองเสื่อม มีเซลล์ในร่างกายเสื่อม มีผิวหนังเหี่ยวย่น มีผมสีขาว มีดวงตาพร่ามัว ฟันร่วง หูฟังเสียงไม่ค่อยได้ยิน ร่างกายเคลื่อนไหวได้ช้า มีโรคเรื้อรัง เบียดเบียน มีบทบาททางสังคม ลดลง ทำงานไม่ได้ มีรายได้ไม่เพียงพอ และพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ ทำให้เป็นโรคเครียด วิตกกังวล และซึมเศร้า ไม่มีความสุขในชีวิต

วิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักพุทธธรรมนำมาใช้เป็นอุบายในการใช้กำหนดสติ เพื่อให้โยคีผู้ปฏิบัติได้มีความรู้ตามสภาพความเป็นจริงในอารมณ์กัมมัฏฐานในลักษณะต่าง ๆ ตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ

1. กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมนี่ว่าร่างกายเป็นแค่ที่รวมของธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ มาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย มามองกายด้วยความเนคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็น รูปธรรมหนึ่ง ๆ อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจร ปฏิจจสมุปบาท ก็จะเห็นความเกิดดับ และเห็นว่ากายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

2. เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมนี่ว่าเวทนา ทั้งสุข ทุกข์ อุเบกขา มิไม่มีอมิส ล้วนเป็นนามธรรม อย่างหนึ่ง ไม่มองเวทนาด้านความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็นแก่นามธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายซึ่งเป็นวงจรปฏิจจสมุปบาท ก็จะเห็นความเกิดดับ และเห็นว่าจิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

3. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมนี่ว่าจิตมีเหตุใกล้ คือเจตสิกมากมาย เป็นปัจจัยให้เกิดอยู่ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง ที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจจสมุปบาท ก็เห็นความเกิดดับ และเห็นว่าจิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

4. ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมนี่ว่าโลกิยธรรมทั้งปวง เกิดจากเหตุปัจจัยมากมายไม่มองด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองเป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจจสมุปบาทก็จะเห็นความเกิดดับ และเห็นว่าธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา (ที.ม. (ไทย) 10/374-379/ 302 – 313, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

วิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการภาวนา ทางพระพุทธศาสนาที่จำแนกออกเป็น 2 ประเภทคือ 1. สมถกัมมัฏฐาน (การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ) และ 2. วิปัสสนากัมมัฏฐาน (ความเห็นแจ้ง) ซึ่งผลที่เกิดจากการปฏิบัติสมถภาวนานั้นทำให้เกิดสมาธิคือความสงบ แต่ผลที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานั้นทำให้เกิดสติปัญญาสามารถพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่เจริญมากขึ้น การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงถือเป็นแนวทางการพัฒนาจิตใจของโยคีผู้ปฏิบัติธรรมในทุกเพศทุกวัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554)

จากสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า ผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหาเหล่านี้ต่างปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการอาศัยอยู่ในบ้านเพียงลำพัง มาเป็นการเข้าปฏิบัติธรรมตามวัดวาอาราม สำนักสงฆ์หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีการจัดโครงการปฏิบัติธรรม โดยอาศัยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ด้วยการสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น การเดินจงกรม การนั่งสมาธิ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ศึกษาและปฏิบัติตามอันส่งผลให้มีพัฒนาการทางด้านจิตใจ สติปัญญาและพฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม มีสติกำหนดรู้สภาวะทางร่างกายและจิตใจ เกิดความเข้าใจสภาพความเป็นจริงในการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ผลที่ตามมาคือผู้สูงอายุเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถลดปัญหาทางด้านจิตใจลงได้ก่อให้เกิดความสุขใจ สุขกาย สุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์ ในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข เกิดความศรัทธาต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4 (กาย เวทนา จิต ธรรม) ทำให้เห็นว่าการปฏิบัติวิปัสสนา

กัมมัญฐานมีส่วนช่วยในการขจัดปัญหาทางด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุได้จริง จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความศรัทธาต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัญฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ดังจะนำเสนอตามลำดับต่อไป

2. สถานภาพของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลผู้มีอายุมาก หรือที่เรียกว่าคนแก่หรือคนชรา ซึ่งศัพท์ที่ใช้เป็นทางการคือคนชรา และได้นำคำว่า “คนชรา” มาบัญญัติเป็นชื่อตามกฎหมายเช่น เบี้ยคนชรา บ้านพักคนชรา เป็นต้น คำสรรพนามที่ใช้เรียกผู้ที่มีอายุมากในภาษาไทยมีวิธีเรียกด้วยคำต่าง ๆ เช่น เรียกว่า “คนชรา” การเรียกโดยการใช้ลักษณะทางกายภาพ “สังขาร” เป็นเกณฑ์ ส่วนกรณีที่เรียกว่า “ผู้อาวุโส” เป็นการเรียก โดยนำสถานภาพทางราชการที่มากกว่าหรือสูงอายุ พรรษาที่บวชมานานกว่าเป็นเกณฑ์ในการเรียกเช่นเดียวกับกรณีของภาษาอังกฤษที่มีวิธีเรียกผู้ที่มีอายุมากแตกต่างกันไป เช่น เรียกว่า aging people, elderly people, older person, senior citizen ดังนั้น สมัชชาโลกขององค์การสหประชาชาติจึงกำหนดไว้ให้ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูงอายุและเรียกว่า the elderly people เพื่อให้เป็นการสื่อสารในทิศทางเดียวกันให้เหมือนกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554)

ประเทศไทยได้บัญญัติศัพท์ว่า “ผู้สูงอายุ” เพื่อใช้เป็นสรพนามเรียก ผู้ที่มีอายุมากส่วนเกณฑ์การกำหนดความสูงอายุนั้นขึ้นอยู่กับสภาพที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม ในการกำหนดเกณฑ์เข้าสู่วัยสูงอายุ ดังเช่นประเทศมาเลเซีย แอฟริกา ได้กำหนดอายุไว้ที่ 55 ปี ประเทศสวีเดน เดนมาร์ค กำหนดอายุไว้ที่ 70 ปี สหรัฐอเมริกา กำหนดอายุไว้ที่ 65 ปี และประเทศไทยกำหนดอายุไว้ที่ 60 ปี ซึ่งตัวเลขที่แสดงออกมานี้ล้วนเป็นเกณฑ์กำหนดอายุที่พ้นจากวัยทำงานของแต่ละประเทศ เพราะฉะนั้น การที่จะกำหนดว่าอายุเท่าใดจึงจะเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ มีหลักเกณฑ์ คือกำหนดจากอายุเฉลี่ยของประชากร บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในสังคม และจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระของแต่ละบุคคล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554)

การเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุจึงไม่สามารถกระฉับกระเฉง ว่องไวได้เหมือนคนวัยหนุ่มสาว ทำอะไรต้องค่อยๆ ทำ แบบช้า ๆ แต่จิตใจของผู้สูงอายุนั้นอาจมีความกระตือรือร้นในการกระทำมากแต่ไม่สามารถทำได้ดังใจคิด ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่

จากการที่ร่างกายได้เข้าสู่ช่วงจรสุดท้ายแห่งชีวิตหรือเข้าสู่วัยสูงอายุนั้น ร่างกายเข้าสู่ภาวะของการเสื่อมถอย จิตใจและบทบาททางสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะเกิดขึ้นไม่เท่ากันหรือในเวลาเดียวกัน ดังนั้น ถ้าผู้สูงอายุมีการเตรียมพร้อมในการเข้าสู่ภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลง จะทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้น มี 3 ด้าน คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีรวิทยา

ธรรมชาติแห่งกระบวนการ ภาวะสมดุลในร่างกายของมนุษย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่วัยชราอย่างเห็นได้ชัด สภาพทางด้านร่างกายทั้งภายในและภายนอกจะมีการเปลี่ยนแปลงตามอายุและวัยที่มากขึ้น ความทรุดโทรมของร่างกายย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาการดำรงชีวิต ต้องมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น

กล่าวคือ ร่างกายที่ทรุดโทรมนั้น ระบบชีวภาพที่เคยสร้างเสริมร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ได้อย่างรวดเร็วเหมือนวัยหนุ่มสาวจะลดลง วัยหนุ่มสาว เวลาได้รับบาดเจ็บแล้วรักษาให้หายได้ในไม่ช้า แต่เมื่อเข้าสู่วัยชราสภาพเช่นเดียวกันกับวัยหนุ่มสาวนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ถึงแม้ว่าจิตใจจะเหมือนเดิมแต่ร่างกายไม่มีความสมดุลเหมือนในอดีต ก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตเช่นในอดีตได้

ร่างกายจะควบคุมอุณหภูมิและเคมีชีวภาพโดยตัวมันเอง เมื่อคนอายุมากขึ้นความเจริญของร่างกายจะลดลง ร่างกายของผู้สูงอายุจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมมากกว่าการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นไม่เท่ากัน เซลล์ต่าง ๆ ภายในร่างกาย ส่วนใหญ่ทำงานลดลงและมีจำนวนน้อยลง 30% เมื่อเทียบกับวัยเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเริ่มสังเกตเห็น เมื่ออายุ 40 ปีขึ้นไป ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบบร่างกาย ดังต่อไปนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงรูปร่างและลักษณะท่าทาง เมื่ออายุมากขึ้นลักษณะรูปร่างมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีหลังโค้งงอ ข้อเข่า และสะโพกโค้งงอเล็กน้อย ความสูงของร่างกายลดลง อันเกิดจากกระดูกสันหลังสั้นลง

1.2 การเปลี่ยนแปลงของกระดูกและกล้ามเนื้อ กระดูกกะโหลกศีรษะ มีขนาดโตขึ้น ข้อต่อต่าง ๆ มีการเสื่อมถอย มีการสูญเสียแคลเซียมจากกระดูกมากขึ้น ทำให้กระดูกพรุน เปราะ หักง่าย ข้อต่อเคลื่อนไหวได้จำกัด ด้านกล้ามเนื้อมีการอักเสบและเสื่อม ทำให้การเดินและการเคลื่อนไหวไม่คล่องตัวกล้ามเนื้ออ่อนแรงลง ความสามารถในการหดตัว ยืดหยุ่นและความตึงตัวของกล้ามเนื้อลดลง กล้ามเนื้อหย่อนยาน ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน

2. การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้สูงอายุจะขี้ใจน้อย มีความวิตกกังวลและความเครียด

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ผู้สูงอายุจะมีสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนไป (ฐิตินันท์ นาคผู้ และ อาจันต์ สัมทับ, 2562)

3. หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4

ในการเจริญกรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับวิปัสสนากรรมฐาน เพราะเป็นอุบายในการเรื่องปัญญา ต่างจากสมณะกรรมฐานที่ทำให้เกิดความสงบหรือสมาธิไม่สามารถหลุดพ้นจากอวิชชาได้ ไปได้แค่ระดับฌาน แต่วิปัสสนากรรมฐานนั้นทำให้เกิดปัญญาสามารถหลุดพ้นจากอวิชชาได้ จนถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตหรือนิพพาน ดังพระพุทธพจน์ว่า

วิปัสสนาที่ภิกษุเจริญแล้วย่อมให้สำเร็จประโยชน์อะไร คือ ย่อมให้ปัญญาเจริญ ปัญญาที่เจริญแล้วย่อมให้สำเร็จประโยชน์อะไร คือ ย่อมละอวิชชาได้ จิตที่เศร้าหมองเพราะระคะยอมไม่หลุดพ้น ปัญญา ที่เศร้าหมองเพราะอวิชชายอมไม่เจริญ เพราะสํารอกระคะจึงมีเจโตวิมุตติ เพราะสํารอกอวิชชา จึงมีปัญญาวิมุตติ (อง.ทุก. (ไทย) 20/32/76, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการพัฒนาสติเพื่อให้เกิดปัญญา หรือสัมมาทิฐิ สติถือเป็นหลักแห่งความไม่ประมาทบุคคลผู้มีสติจะเกิดปัญญา เป็นการอบรมให้เกิดปัญญา อันเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจเพื่อให้เห็นแจ้งในนามรูปในไตรลักษณ์สภาพความเป็นจริงแห่งชีวิต

เห็นความทุกข์ว่ามีสาเหตุจากสิ่งใด เป็นทางสายเอกเพื่อการบรรลุธรรม และไปถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต หรือนิพพาน โดยอาศัยหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโศกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอุบายธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือสติปัฏฐาน 4 ประการ” (ที.ม. (ไทย) 10/373/301, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทางเดียวในที่นี้มีความหมายถึงทางแห่งองค์มรรคอันประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 คือ

1. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) คือการเห็น อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ (เบญจขันธ์) สมุทัย (ต้นเหตุ) นิโรธ (นิพพาน) และมรรค (อริยมรรคมีองค์ 8) เป็นส่วนของมโนสุจริต และปัญญาสิกขา

2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียนเป็นส่วนของมโนสุจริตและปัญญาสิกขา

3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) คือ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียดเจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เป็นส่วนของวจีสุจริตและปัญญาสิกขา

4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) คือ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติดีในกาม

5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) คือ ละมิฉ้อฉลแล้ว เลี้ยงชีพอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ

6. สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) คือ มี ฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันไม่ให้กุศลจิตเกิด ละอกุศลจิตที่เกิดขึ้นแล้ว ทำกุศลกรรมให้เกิดขึ้นและให้ดำรงคงอยู่อย่างมั่นคง

7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) คือ พิจารณาเห็นกายในกาย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา พิจารณาเห็นจิตในจิต และพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะมีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) คือ สงดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุฌาน 4 มี ปฐมฌาน เป็นต้น (อภิ.วิ. (ไทย) 35/486/372, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 นั้น จะต้องใช้สติ คือการรู้สึกตัวทั่วพร้อมมา กำหนดรู้ในองค์ธรรมทั้ง 4 ฐาน กล่าวคือ

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมวดพิจารณาเห็นกายในกาย ประกอบด้วยฐานการกำหนด รวม 6 หมวด คือ

1.1 หมวดลมหายใจเข้าออก เป็นการใชสติกำหนดลมหายใจเข้าออกรวม 16 ชั้น เช่น หายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า ‘เราหายใจเข้ายาว’ หรือ เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า ‘เราหายใจออกยาว’ เป็นต้น

1.2 หมวดอริยาบถ เป็นการใชสติกำหนดรู้ชัดอริยาบถใหญ่ของร่างกาย ใน 4 อริยาบถ คือ อริยาบถยืน อริยาบถเดิน อริยาบถนั่ง และอริยาบถนอน

1.3 หมวดสัมปชัญญะ เป็นการใช้สติกำหนดรู้ชัดอริยาบถย่อยของร่างกาย เช่น ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ ทำความรู้สึกตัวในการแลดู การเหลียวดู เป็นต้น

1.4 หมวดมนสิการสิ่งปฏิกุศล เป็นการใช้สติกำหนดรู้ชัด พิจารณาเห็นกายนี้ ตั้งแต่ฝ่าเท้าขึ้นไปเบื้องบน ตั้งแต่ปลายผมลงมาเบื้องล่าง มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่สะอาดชนิดต่าง ๆ หรืออาการ 32 มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น

1.5 หมวดมนสิการธาตุ เป็นการใช้สติกำหนดรู้ชัด พิจารณาเห็นกายนี้ ตามที่ตั้งอยู่ตามที่ดำรงอยู่โดยความเป็นธาตุ ประกอบด้วย ธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม

1.6 หมวดปาฐา 9 หมวด เป็นการใช้สติกำหนดรู้ชัด พิจารณาเห็นกายนี้ เช่นเดียวกับชากศพ 9 ประเภท เช่น ตายแล้ว 1 วัน ตายแล้ว 2 วัน หรือตายแล้ว 3 วัน เป็นศพขึ้นอืด ศพเขียวคล้ำ ศพมีน้ำเหลืองเยิ้ม เป็นต้น (ที.ม. (ไทย) 10/374-379/ 302 – 313, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. เวทนานุปัสสนานาสติปฏิฐาน หมวดพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ประกอบด้วยฐานการกำหนดรวม 9 ประการ คือ

2.1 เมื่อเสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยสุขเวทนา’

2.2 เมื่อเสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยทุกขเวทนา’

2.3 เมื่อเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยอทุกขมสุขเวทนา’

2.4 เมื่อเสวยสุขเวทนาที่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยสุขเวทนาที่มีอามิส’

2.5 เมื่อเสวยสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส’

2.6 เมื่อเสวยทุกขเวทนาที่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยทุกขเวทนาที่มีอามิส’

2.7 เมื่อเสวยทุกขเวทนาที่ไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยทุกขเวทนาที่ไม่มีอามิส’

2.8 เมื่อเสวยอทุกขมสุขเวทนาที่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยอทุกขมสุขเวทนาที่มีอามิส’

2.9 เมื่อเสวยอทุกขมสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยอทุกขมสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส’

(ที.ม. (ไทย) 10/380/313 , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. จิตตานุปัสสนานาสติปฏิฐาน หมวดพิจารณาเห็นจิตในจิต ประกอบด้วยฐานการกำหนด รวม 16 ประการ คือ

3.1 จิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตมีราคะ’

3.2 จิตปราศจากราคะ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตปราศจากราคะ’

3.3 จิตมีโทสะ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตมีโทสะ’

3.4 จิตปราศจากโทสะ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตปราศจากโทสะ’

3.5 จิตมีโมหะ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตมีโมหะ’

3.6 จิตปราศจากโมหะ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตปราศจากโมหะ’

3.7 จิตหดหู่ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตหดหู่’

3.8 จิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ชัดว่า ‘จิตฟุ้งซ่าน’

3.9 จิตเป็นมหัคคตะ	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตเป็นมหัคคตะ’
3.10 จิตไม่เป็นมหัคคตะ	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตไม่เป็นมหัคคตะ’
3.11 จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า’
3.12 จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า’
3.13 จิตเป็นสมาธิ	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตเป็นสมาธิ’
3.14 จิตไม่เป็นสมาธิ	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตไม่เป็นสมาธิ’
3.15 จิตหลุดพ้นแล้ว	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตหลุดพ้นแล้ว’
3.16 จิตไม่หลุดพ้น	ก็รู้ซัดว่า ‘จิตไม่หลุดพ้น’ (ที.ม. (ไทย) 10/382/316 –

317, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมวดพิจารณาเห็นธรรมในธรรม ประกอบด้วยฐานการกำหนด รวม 5 หมวด คือ

4.1 หมวดนิรณัน 5 คือ พิจารณาเห็นนิรณัน หรือธรรมอันเป็นเครื่องกันความดี ประกอบด้วยฐานการกำหนด รวม 5 ประการ คือ

1. เมื่อกามฉันทะ (ความพอใจในกาม) มีอยู่ ก็รู้ซัดว่ามีอยู่ หรือ ไม่มีอยู่ก็รู้ซัดว่าไม่มีอยู่ การละกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้วมีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุนี้

2. เมื่อพยาบาท (ความคิดร้าย) มีอยู่ มีอยู่ ก็รู้ซัดว่ามีอยู่ หรือ ไม่มีอยู่ก็รู้ซัดว่าไม่มีอยู่ การละพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วมีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุนี้

3. เมื่อถีนมิทระ (ความหดหู่และเซื่องซึม) มีอยู่ เมื่อพยาบาท (ความคิดร้าย) มีอยู่ มีอยู่ ก็รู้ซัดว่ามีอยู่ หรือ ไม่มีอยู่ก็รู้ซัดว่าไม่มีอยู่ การละถีนมิทระ ที่เกิดขึ้นแล้วมีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุนี้

4. เมื่ออุทัจจกุกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) มีอยู่ ก็รู้ซัดว่ามีอยู่ หรือ ไม่มีอยู่ก็รู้ซัดว่าไม่มีอยู่ การละอุทัจจกุกุกจะที่เกิดขึ้นแล้วมีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุนี้

5. เมื่อวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) มีอยู่ มีอยู่ ก็รู้ซัดว่ามีอยู่ หรือ ไม่มีอยู่ก็รู้ซัดว่าไม่มีอยู่ การละวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้วมีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุนี้ (ที.ม. (ไทย) 12/382/317 – 318, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4.2 หมวดขันธ 5 คือ พิจารณาเห็น รูป – นาม อันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใจจนสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน คือ

1. รูปเป็นอย่างไร ความเกิดแห่งรูปเป็นอย่างไร ความดับแห่งรูปเป็นอย่างไร
 2. เวทนาเป็นอย่างไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร
 3. สัญญาเป็นอย่างไร ความเกิดแห่งสัญญาเป็นอย่างไร ความดับแห่งสัญญาเป็นอย่างไร
 4. สังขารเป็นอย่างไร ความเกิดแห่งสังขารเป็นอย่างไร ความดับแห่งสังขารเป็นอย่างไร
 5. วิญญาณเป็นอย่างไร ความเกิดแห่งวิญญาณเป็นอย่างไร ความดับแห่งวิญญาณเป็นอย่างไร
- นี้’ มีสติปรากฏอยู่เฉพาะหน้าว่า ‘ธรรมมีอยู่’ ก็เพียงเพื่ออาศัยเจริญญาณ เจริญสติเท่านั้น ไม่อาศัย (ตัณหา

และทิว) อยู่ และไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรๆในโลก (ที.ม. (ไทย) 12/383/318, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4.3 หมวดอายตนะ 12 คือพิจารณาเห็นอายตนะภายใน 6 อายตนะภายนอก 6 อันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใจจนสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน คือ

1. รู้ซัดตา รู้ซัดรูป รู้ซัดสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละได้แล้วสังโยชน์จะไม่เกิดอีกต่อไป

2. รู้ซัดหู รู้ซัดเสียง รู้ซัดสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละได้แล้วสังโยชน์จะไม่เกิดอีกต่อไป

3. รู้ซัดจมูก รู้ซัดกลิ่น รู้ซัดสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละได้แล้วสังโยชน์จะไม่เกิดอีกต่อไป

4. รู้ซัดลิ้น รู้ซัดรส รู้ซัดสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละได้แล้วสังโยชน์จะไม่เกิดอีกต่อไป

5. รู้ซัดกาย รู้ซัดโผฏฐัพพะ รู้ซัดสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละได้แล้วสังโยชน์จะไม่เกิดอีกต่อไป

6. รู้ซัดใจ รู้ซัดธรรมารมณฺ์ รู้ซัดสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละสังโยชน์ที่เกิดขึ้น ละได้แล้วสังโยชน์จะไม่เกิดอีกต่อไป (ที.ม. (ไทย) 10/384/319 - 321, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4.4 หมวดโพชฌงค์ 7 คือพิจารณาเห็นธรรมอันเป็นเครื่องแห่งการตรัสรู้ในทางกุศลธรรมอันนำไปสู่แนวทางการสร้างกระบวนการทางสติปัญญาให้เกิดขึ้น นำไปสู่การพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นด้วย คือ

1. เมื่อสติสัมโพชฌงค์ภายในมีอยู่ ก็รู้ซัดว่า ‘สติสัมโพชฌงค์ ภายในของเรามีอยู่’ ความเจริญบริบูรณ์แห่งสติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว มีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุ นั้น

2. เมื่อธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ภายในมีอยู่ ก็รู้ซัดว่า ‘ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ภายในของเรามีอยู่’ ความเจริญบริบูรณ์แห่งธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว มีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุ นั้น

3. เมื่อวิริยสัมโพชฌงค์ภายในมีอยู่ ก็รู้ซัดว่า ‘วิริยสัมโพชฌงค์ภายในของเรามีอยู่’ ความเจริญบริบูรณ์แห่งวิริยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว มีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุ นั้น

4. เมื่อปีติสัมโพชฌงค์ภายในมีอยู่ ก็รู้ซัดว่า ‘ปีติสัมโพชฌงค์ภายในของเรามีอยู่’ ความเจริญบริบูรณ์แห่งปีติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว มีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุ นั้น

5. เมื่อปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ภายในมีอยู่ ก็รู้ซัดว่า ‘ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ภายในของเรามีอยู่’ ความเจริญบริบูรณ์แห่งปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว มีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุ นั้น

6. เมื่อสมาธิสัมโพชฌงค์ภายในมีอยู่ ก็รู้ซัดว่า ‘สมาธิสัมโพชฌงค์ภายในของเรามีอยู่’ ความเจริญบริบูรณ์แห่งสมาธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วมีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุ นั้น

7. เมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์ภายในมีอยู่ ก็รู้ซัดว่า ‘อุเบกขาสัมโพชฌงค์ภายในของเรามีอยู่’ ความเจริญบริบูรณ์แห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วมีได้ด้วยเหตุใด ก็รู้ซัดเหตุ นั้น (ที.ม. (ไทย) 10/385/321 - 323, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4.5 หมวดสัจจะ 4 คือการพิจารณาความจริงอันประเสริฐ อันเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการกำเนิดและการสิ้นสุดของความทุกข์ การพิจารณาอริยสัจ 4 ด้วยสติจะทำให้เกิดแนวทางในการดับความทุกข์ด้วยสติปัญญาหาสาเหตุที่แท้จริงได้ คือ

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์’ ชาติ (ความเกิด) เป็นทุกข์ ชรา (ความแก่) เป็นทุกข์ มรณะ (ความตาย) เป็นทุกข์ โสกะ (ความโศก) ปรีทเวชะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) อุปายาส (ความคับแค้นใจ) เป็นทุกข์ การประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นทุกข์ การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์สมุทัย’ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ความดับกิเลสไม่เหลือด้วยวิราคะ ความปล่อยวาง ความสละคืน ความพ้นความไม่ติด

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์นิโรธ’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’ อริยมรรคมีองค์ 8 นั้นนั่นแล ได้แก่

1. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)
2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)
4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)
6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)
8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) (ที.ม. (ไทย) 10/386/324 - 338, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. ประโยชน์ของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐานต่อชีวิต

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการพัฒนาสติเพื่อให้เกิดปัญญา หรือสัมมาทิฏฐิ สติถือเป็นหลักแห่งความไม่ประมาทบุคคลผู้มีสติจะเกิดปัญญา เป็นการอบรมให้เกิดปัญญา อันเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจเพื่อให้เห็นแจ้งในนามรูปในไตรลักษณ์สภาพความเป็นจริงแห่งชีวิต เห็นความทุกข์ว่ามีสาเหตุจากสิ่งใด เป็นทางสายเอกเพื่อการบรรลुरुธรรม และไปถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต หรือนิพพาน ประกอบด้วยประโยชน์ดังต่อไปนี้

4.1 ประโยชน์ของกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ต่อชีวิต

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นหมวดพิจารณาเห็นกายในกาย ประกอบด้วยฐานการกำหนด รวม 6 หมวด นี่เป็นการพิจารณา เห็นกายรวม 6 ประเภท ทั้งสถานภาพ เช่น ธาตุ 4 ความผันแปรไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นสิ่งสกปรกประกอบด้วยของปฏิกุศล การแสดงออกทางพฤติกรรม ด้านลมหายใจ การแสดงออกทางกาย เป็นอิริยาบถต่าง ๆ ซึ่งการใช้สติกำหนดพิจารณาเห็นความเปลี่ยนแปลงของกายในสภาพต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญญารู้เท่าทันสภาพของความจริง นำไปสู่การลด ละ เลิก ทักษะที่ผิดพลาด หรืออวิชชา เพราะเมื่อจิตกปรกด้วยสติ ย่อมเกิดปัญญาเข้าใจและละอวิชชาหรือความทุกข์ได้ในที่สุดจากการใช้สติพิจารณารูปร่าง

4.2 ประโยชน์ของเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ต่อชีวิต

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นหมวดพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ประกอบด้วยฐานการกำหนด รวม 9 ประการ ทั้งความสุข ความทุกข์ และความไม่สุขไม่ทุกข์ ทั้งที่อาศัยอุปการณ และไม่อาศัยอุปการณ ซึ่งการใช้สติกำหนดพิจารณาเห็นสถานภาพของเวทนา 9 ประการ จนเกิดความเข้าใจสถานะของเวทนาทำให้

สามารถดอวิชาหรือความเห็นที่ผิดพลาดอันนำไปสู่การสร้างความสุขให้เกิดขึ้นจากการใช้สติพิจารณา เวทนาชั้น

4.3 ประโยชน์ของจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ต่อชีวิต

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมวดพิจารณาเห็นจิตในจิต ประกอบด้วยฐานการกำหนด รวม 16 ประการ ซึ่งเรื่องของจิตนั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะหากบุคคลมีสภาวะทางจิต หรือมีความคิดที่ผิดพลาดวิชาเข้าครอบงำจิตใจก็ย่อมสามารถสร้างความทุกข์ให้ขึ้นจากกาย วาจาได้ อีกทั้งความคิดที่ไร้สตินั้น ทำให้เกิดความทุกข์เพราะความไม่เข้าใจตามความเป็นจริงของกฎแห่งธรรมชาติ

4.4 ประโยชน์ของธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ต่อชีวิต

ธัมมานุปัสสนาในหมวดนิวรรณ์ 5 นี้ ทางพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นสมุทัยอันเป็นเหตุในการสร้างความทุกข์ซึ่งหากศึกษาจนเกิดความเข้าใจแล้ว จะสามารถใช้สติในการละ นิวรรณ์ 5 ที่เกิดขึ้นในจิตใจจากการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 หมวด ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน จนทำให้ความทุกข์จากนิวรรณ์ 5 หดสั้นไปความศรัทธาที่มีในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ก็จะมีมากยิ่งขึ้นด้วย

ธัมมานุปัสสนาในหมวดชั้น 5 นี้ เป็นส่วนประกอบของทุกชีวิต ไม่ว่าจะมนุษย์หรือสัตว์ หากกำเนิดใน ปัญจโวการภูมิหรือภูมิที่ประกอบด้วย ชั้น 5 ก็จะมีชั้น 5 เป็นองค์ประกอบของชีวิต ซึ่งชั้น 5 หรือ เบญจชั้น เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สร้างอัตตาตัวตนให้เกิดขึ้น การที่ชั้น 5 มีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่สร้างความทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่มนุษย์ผู้มีกิเลสและไม่ปรารถนาความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เพราะความเปลี่ยนแปลงแสดงออกซึ่งความเป็นจริงของสังขาร ว่าเป็นสิ่งที่ไม่งาม เป็นสิ่งที่สกปรก จึงไม่สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามแสวงหาอุปกรณ์ต่าง ๆ มาลบเลือนหรือกลบเกลื่อนความไม่น่ารักนั้น ซึ่งต้องใช้ทรัพย์สินเพื่อแสวงหาวิธีการเหล่านั้นโดยใช้วิทยาการทางการแพทย์เช่นการศัลยกรรม เป็นต้น

ธัมมานุปัสสนาในหมวดอายตนะ 12 เป็นการพิจารณา การเชื่อมโยงระหว่างอายตนะทั้งภายในและภายนอก ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบด้วยอัญจธรรม และอนัญจธรรม ซึ่งทำให้เกิดกุศลและอกุศล ขึ้นในจิตใจ หากจิตเป็นกุศล ผลที่ตามมาก็จะก่อปรด้วยกุศล สร้างความสุขให้เกิดขึ้น แต่หากว่าจิตเป็นอกุศล ผลที่ตามมาก็จะก่อปรด้วยอกุศล สร้างความทุกข์ให้เกิดขึ้น การใช้สติในการรู้ชัดอายตนะ 12 ทำให้สามารถควบคุมจิตใจให้แสดงพฤติกรรมทางทวารทั้ง 5 ได้ในทางสุจริต ผลที่ตามมาก็จะก่อปรด้วยกุศล สร้างความสุขให้เกิดขึ้น

ธัมมานุปัสสนาในหมวดหมวดโพชฌงค์ 7 เป็นการพิจารณา หลักธรรมในการพัฒนาความคิดในมิติ แห่งกุศลจิต ให้มีความคิดที่ถูกต้อง เพราะเมื่อจิตใจมีความระลึกได้ ก็ย่อมเกิดความคิดที่ถูกต้อง สามารถเลือกสรรธรรมะ วิธีการคิดและวิธีการปฏิบัติที่มีความเหมาะสม มีความเพียรพยายามในการสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้น ความอึดเฝ้าใจจากความสำเร็จด้วยสติปัญญาสามารถสร้างความสงบจากกิเลส ในขณะที่เดียวกันก็มี ความสงบการประกอบสุจริต ทั้ง กาย วาจา และใจ รวมไปถึง สามารถวางเฉยจากกิเลสอันเป็นสิ่งที่สร้างความทุกข์ได้ในที่สุด

อัมมานุปัสสนาในหมวดสัจจะ 4 คือการพิจารณาความจริงอันประเสริฐ อันเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการกำเนิดและการสิ้นสุดของความทุกข์ การพิจารณาอริยสัจ 4 ด้วยสติจะทำให้เกิดแนวทางในการดับความทุกข์ด้วยสติปัญญาหาสาเหตุที่แท้จริงได้ เมื่อมีความรู้ความเข้าใจว่าความทุกข์คืออะไร มีสาเหตุมาจากสิ่งใด สถานะของความสุขและแนวทางแห่งการดับทุกข์เป็นอย่างไร แม้ว่าความทุกข์นั้นจะเกิดขึ้นในทุกวัน เพราะเป็นสิ่งที่คอยสร้างปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้มนุษย์มีความปรารถนาจะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นและทำให้ความสุขนั้นอยู่กับตนเองให้นานที่สุด เมื่อใช้สติพิจารณาธรรมานุปัสสนาในหมวดสัจจะ 4 นั้น สามารถนำมาใช้ได้กับมนุษย์ในสังคมทุกระดับ รวมทั้งผู้สูงอายุด้วย ซึ่งสามารถบำบัดทั้งโรคทางกายและโรคทางใจของผู้สูงอายุได้ เมื่อผู้สูงอายุรู้และเข้าใจความทุกข์ว่าคืออะไร ก็สามารถบรรเทาความทุกข์ลงได้ ในขณะที่เดียวกัน พยายามแสวงหาสาเหตุแห่งความทุกข์ที่แท้จริง นำไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางการปฏิบัติให้พ้นทุกข์ จนสามารถวางเฉยจากกิเลสอันเป็นสิ่งที่สร้างความทุกข์ได้ในที่สุด

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการพัฒนาสติเพื่อให้เกิดปัญญา หรือสัมมาทิฐิ สติถือเป็นหลักแห่งความไม่ประมาทบุคคลผู้มีสติจะเกิดปัญญา เป็นการอบรมให้เกิดปัญญา อันเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจเพื่อให้เห็นแจ้งในนามรูปในไตรลักษณ์สภาพความเป็นจริงแห่งชีวิต เห็นความทุกข์ว่ามีสาเหตุจากสิ่งใด เป็นทางสายเอกเพื่อการบรรลुरुธรรม และไปถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต หรือนิพพาน โดยอาศัยหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

4. ความศรัทธาของผู้สูงอายุที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4

ความศรัทธาของผู้สูงอายุ ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นผลที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุหลังจากได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 แล้วสามารถพัฒนาสติปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความแท้จริงของชีวิตของตนเองอย่างมีเหตุผลได้จนสามารถบำบัดความทุกข์กายและทุกข์ใจจากการนำหลักวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 มาบูรณาการกับการดำรงชีพให้เกิดความสุขทั้งกายและจิตใจได้ดังต่อไปนี้

4.1 กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หลักกายานุปัสสนาสติปัฏฐานถือว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเพราะสามารถนำมาพัฒนาสภาพทางจิตใจและสภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุได้ เสมือนเป็นการทำกายภาพบำบัดอีกทางหนึ่งรวมถึงจิตภาพบำบัดด้วย เนื่องจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้นจะต้องมีสติอยู่ทุกอิริยาบถ อยู่กับปัจจุบัน ผู้สูงอายุมิธรรมชาติที่เคลื่อนไหวช้าอยู่แล้วจึงสามารถปฏิบัติธรรมได้ ในขณะที่ปฏิบัติอยู่นั้นได้ศึกษาจิตใจของตนเองไปด้วย การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 นั้นเป็นการสร้างรูปแบบการพัฒนาชีวิต โดยใช้สติเป็นอุปกรณ์ในการสร้างความเข้าใจกระบวนการแห่งชีวิตที่ประกอบด้วยจิตใจและพฤติกรรมให้มีความถูกต้องผลที่ตามมาคือความสุขจากวิถีชีวิตที่ดงามก่อปรด้วยคุณธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความศรัทธาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งสามารถใช้ร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุเป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติได้ในขณะเดียวกันการใช้สติกำหนดลมหายใจตามหลักอาณานุปัสสนา เช่น หายใจเข้ายาวก็รู้

ชัดว่าหายใจเข้ายาว หายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น (ที.ม. (ไทย) 10/374/302 - 304, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เป็นการป้องกันอาการหยุดหายใจของผู้สูงอายุ หรือการแสดงอาการจากความเจ็บป่วย เพื่อให้สามารถป้องกันรักษาได้ทันที เพราะหากไม่มีสติรู้สถานะของลมหายใจ อาจไม่สามารถรักษาชีวิตได้อย่างทันถ่วงที ผู้สูงอายุที่มีสติสามารถกำหนดลมหายใจเข้าออกได้ตลอดจะสามารถรู้สภาวะ ของชีวิตได้ตลอดเวลา สามารถควบคุมลมหายใจให้เป็นปกติ บอกบุคคลผู้ดูแลได้ทันที

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ผู้สูงอายุจะได้ฝึกการเคลื่อนไหวในอิริยาบถ 4 คือ อิริยาบถยืน อิริยาบถเดิน อิริยาบถนั่ง และอิริยาบถนอน (ที.ม. (ไทย) 10/375/304, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น ถือเป็น การสร้างความแข็งแรงให้เกิดขึ้นแก่ร่างกาย ในขณะที่เดียวกันลักษณะการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุนั้นไม่อ่อนไหวเหมือนกับวัยหนุ่มสาวจึงมีความเหมาะสมในการใช้สติกำหนดตามหลักธรรมในหมวดกายนุปัสสนาสติปัฏฐานได้อย่างชัดเจนขึ้น ความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนาคือการฝึกพัฒนาจิตตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานจะบังเกิดความสุข ความสงบที่เกิดจากความดีคือผลที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในหมวดกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน

4.2 เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หลักเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานถือว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเพราะสามารถนำมาพัฒนาสภาพทางจิตใจและสภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุได้ เพราะผู้สูงอายุที่มีความสุขจะมีการดูแลรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงในขณะที่เดียวกัน ผู้ที่มีสติรู้เท่าทันเวทนาที่เกิดขึ้นในจิตใจ ทั้งสภาพของเวทนา สาเหตุที่ทำให้เกิดเวทนาทั้ง สุขเวทนา ทุกขเวทนา และ อุเบกขาเวทนา ทั้งมีอามิสและไม่มีอามิส (ที.ม. (ไทย) 10/380/313 - 314, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การมีสติจะทำให้ สามารถรู้วิธีการปฏิบัติเมื่อเกิดเวทนาขึ้นได้อย่างถูกต้อง สามารถเข้าใจสถานะของเวทนา สาเหตุของเวทนา รวมถึงวิธีการในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ผลลัพธ์คือสามารถบำบัดความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้สูงอายุมีความศรัทธาในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

4.3 จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานถือว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเพราะสามารถนำมาพัฒนาสภาพทางจิตใจและสภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุได้ เพราะเมื่อมีอายุมากขึ้น สภาพทางจิตใจย่อมมีความเปลี่ยนแปลงจึงมีผลทำให้สภาพจิตใจมีการแปรปรวนได้ง่าย มีความอ่อนไหวปราศจากความมั่นคง จึงเป็นผลทำให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัว สร้างความทุกข์ใจให้เกิดขึ้น ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถควบคุมจิตใจได้ก็ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ทำให้เกิดการแสดงออกทางกายและวาจาที่สร้างความขัดแย้งในสังคม การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ทำให้เกิดความเข้าใจสภาพจิตใจของตนเองว่าเป็นอย่างไร เป็นคุณหรือเป็นโทษ เช่น จิตมีราคะ จิตมีโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ชัดในสภาพเหล่านั้น (ที.ม. (ไทย) 10/381/314 - 315, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สติมีหน้าที่สร้างความเข้าใจให้จิตใจไม่หวั่นไหวต่อกิเลสที่เข้ามากระทบกับจิตใจ เมื่อจิตใจไม่หวั่นไหวต่อกิเลส ความทุกข์ทางใจก็จะไม่เกิดขึ้นและไม่สร้างการแสดงออกทางกายและวาจาที่สร้างความขัดแย้งในสังคม รวมถึงวิธีการในการแก้ปัญหาได้

อย่างถูกต้อง ผลลัพธ์คือสามารถบำบัดความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้สูงอายุมีความศรัทธาในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

4.4 ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หลักธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานถือว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเพราะสามารถนำมาพัฒนาสภาพทางจิตใจและสภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุได้ เพราะการดำเนินชีวิตประจำวันนั้นสถานะของผู้สูงอายุมักมีความแตกต่างจากบุคคลวัยหนุ่มสาวอันเป็นสภาพตามธรรมชาติ จึงจำเป็นที่จะต้องมีส่วนเข้าใจสภาพธรรมชาติของชีวิต เช่น หลักเบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ 5 (ที.ม. (ไทย) 10/383/318 – 319, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ทำให้เกิดความทุกข์จากอวิชชา หรือ ความไม่เข้าใจสภาพความเป็นจริงว่า รูปขันธ์มีความเสื่อมโทรมตามธรรมชาติทั้งสภาพร่างกายและสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีความเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา รวมถึงมีความเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถตั้งอยู่ในสภาพเดิมได้ บุคคลผู้ไม่มีความเข้าใจก็จะเกิดเวทนาขันธ์คือความทุกข์ จากความไม่สมความปรารถนา เช่นไม่สามารถปฏิบัติตนได้อย่างที่เคยทำ หรือ สัญญาขันธ์ที่เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติสังขารขันธ์ คือสภาพที่ปรุงแต่งจิต หรือความรู้สึกที่มีความเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ ทั้งกุศลและอกุศล และ สภาพของจิตหรือ วิญญาณขันธ์ ซึ่งกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานนั้น รวมอยู่ในธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งหมด แต่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น จำแนกการปฏิบัติออกเป็น 4 ฐาน คือ หลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อให้เกิดความสะดวกในด้านวิปัสสนาธุระ

บุคคลผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จะมีสติสามารถทำความเข้าใจสภาวะธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากชีวิตประจำวัน เกิดสติปัญญาในการจัดการความคิดให้เป็นสัมมาทิฐิ กอปรด้วยความเป็นเหตุเป็นผล สามารถบำบัดความทุกข์จากความไม่เข้าใจตามสภาพที่แท้จริงแห่งธรรมชาติได้ สติมีหน้าที่สร้างความเข้าใจให้จิตใจไม่หวั่นไหวต่อกิเลสที่เข้ามากระทบกับจิตใจ เมื่อจิตใจไม่หวั่นไหวต่อกิเลส ความทุกข์ทางใจก็จะไม่เกิดขึ้น และไม่สร้างการแสดงออกทางกายและวาจาที่สร้างความขัดแย้งในสังคม รวมถึงวิธีการในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ผลลัพธ์คือสามารถบำบัดความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้สูงอายุมีความศรัทธาในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

จึงเห็นได้ว่าการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น มีส่วนสำคัญกับการพัฒนาจิตใจให้มีสติในการทำความเข้าใจทั้งสภาพของร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุที่มีความตั้งใจปฏิบัติก็จะเห็นได้ชัดและเข้าใจสภาพร่างกายและจิตใจของตน ทำให้สามารถควบคุมกิเลสที่เกิดขึ้นและความทุกข์บรรเทาเบาบางลงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอันนำไปสู่ความศรัทธาของผู้สูงอายุที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สร้างคุณภาพชีวิตในวัยชรามากขึ้น

4. สรุป

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสังคมผู้สูงอายุ ทั้งสถานะภาพของผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบัน รวมถึงสถานะทางร่างกายและสถานะทางจิตใจที่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นแก่ผู้สูงอายุและครอบครัว ซึ่งมีข้อสังเกตว่า ผู้สูงอายุจะมีความทุกข์กายและทุกข์ใจมากขึ้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุจะไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่สงบในครอบครัว การเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุจึงไม่สามารถกระฉับกระเฉง ว่องไวได้เหมือนคนวัยหนุ่มสาว ทำอะไรต้องค่อยๆ ทำ แบบช้า ๆ แต่จิตใจของผู้สูงอายุนั้น

อาจมีความกระตือรือร้นในการกระทำมากแต่ไม่สามารถทำได้ตั้งใจคิด ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่

หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานถือว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเพราะสามารถนำมาพัฒนาสภาพทางด้านจิตใจและสภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุได้ เสมือนเป็นการทำกายภาพบำบัดอีกทางหนึ่งรวมถึงจิตภาพบำบัดด้วย เนื่องจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้นจะต้องมีสติอยู่ทุกอิริยาบถ อยู่กับปัจจุบัน ผู้สูงอายุมีธรรมชาติที่เครื่องไหวซ้ออยู่แล้วจึงสามารถปฏิบัติธรรมได้ ในขณะที่ปฏิบัติอยู่นั้นได้ศึกษาจิตใจของตนเองไปด้วย

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น มีส่วนสำคัญกับการพัฒนาจิตใจให้มีสติในการทำความเข้าใจสภาพของร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุที่มีความตั้งใจปฏิบัติก็จะเห็นได้ชัดและเข้าใจสภาพร่างกายและจิตใจของตนเอง ทำให้สามารถควบคุมกิเลสที่เกิดขึ้นและความทุกข์บรรเทาเบาบางลง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอันนำไปสู่ความศรัทธาของผู้สูงอายุที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สร้างคุณภาพชีวิตวัยชรา ในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขกาย สุขใจ และเข้าใจชีวิต ตลอดจนสังคัมและสรรพสิ่งที่ตนเองอาศัยอยู่ได้มากยิ่งขึ้น

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานถือว่ามีอานิสงส์สืบเนื่องต่อการพัฒนาสภาพทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ มีผลต่อสุขภาพกาย ทั้งในด้านระบบการย่อยอาหาร และการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บทางด้านร่างกาย ส่วนในด้านจิตใจนั้น มีผล ทำให้จิตใจเบิกบาน เอิบอím แขมขึ้น ลดความวิตกกังวล ความเครียดและการซึมเศร้า นำไปสู่ การทำให้สุขภาพทางร่างกาย และจิตใจดีขึ้น ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ดีขึ้น เป็นต้น อานิสงส์เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความศรัทธาในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะเมื่อคุณภาพชีวิตดีขึ้นก็ส่งผลให้มีความสุขมากขึ้น ตลอดจนการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขตลอดเวลาที่ยังมีลมหายใจอยู่ และบรรลุมรรคผลนิพพานสืบไป

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ผู้สูงอายุจะได้ฝึกการเคลื่อนไหวในอิริยาบถ 4 คือ อิริยาบถยืน อิริยาบถเดิน อิริยาบถนั่ง และอิริยาบถนอน เป็นต้น ถือเป็นการสร้างความแข็งแรงให้เกิดขึ้นแก่ร่างกาย ในขณะเดียวกันลักษณะการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุนั้นไม่ว่องไวเหมือนกับวัยหนุ่มสาวจึงมีความเหมาะสมในการใช้สติกำหนดตามหลักธรรมในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐานได้อย่างชัดเจนขึ้น ความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนาคือการฝึกพัฒนาจิตตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานจะบังเกิดความสุขความสงบที่เกิดจากความดี

บรรณานุกรม

ดวงฤดี ลาสุชะ. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคัดสรรกับการปรับตัวของผู้สูงอายุในจังหวัด

เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (จิตวิทยาแนะแนว). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

น้านิตย์ ตันตศิรีวัฒน์. (2557). การบรรเทาทุกข์ตามแนวสติปัฏฐาน 4. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- บริบูรณ์ พรพิบูลย์. (2556). โลกยามชราและแนวทางการเตรียมตัวเพื่อเป็นสุข. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
เชียงใหม่: พระสังฆการพิมพ์. หน้า 14-15.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 27.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2550). กรรณฐานบริหารจิต : ความเจริญของชีวิตเกิดจากจิตที่
ผ่องใส. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2551). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2550.
กรุงเทพมหานคร: บริษัททีคิวพี จำกัด.
- วิไลวรรณ ทองเจริญ. (2545) .หลักการพยาบาลผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: บุญศิริการพิมพ์.
- สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) (2548). (แปลและเรียบเรียง). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (2549). การฝึกสมาธิ. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้าการ์ป.
- สุรกุล เจนอบรม.(2552).วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, นิชินแอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป,
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). รายงานผลเบื้องต้นการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย
พ.ศ. 2557. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- United Nation. (2013). 2013 World Population Data Sheet. Population Reference
Bureau, Retrieved June 13, 2014, From http://www.prb.org/pdf13/2013-Population-datasheet_eng.pdf, 19 January 2021.

มิติแห่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ดินแดนสวรรค์ตะวันตก เพื่อเพิ่ม
ศักยภาพประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ

Dimension of sustainable religious tourism in Buddhist way In the Western
Paradise to increase the potential of the ASEAN Community and special
economic zones

พระครูศรีสิทธิบัณฑิต (ถวิล กลยาณธมโม)*

Phrakrusisitthibandit

กิตติมาศ ศิริไชย**

Kittamas Sirichai

อรรถพล อิมวีไลวรรณ***

Attapon Imwilaiwan

บทคัดย่อ

การศึกษาวិจัยเรื่อง มิติแห่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ดินแดนสวรรค์ตะวันตก เพื่อเพิ่มศักยภาพประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ประเมินความเหมาะสมของพื้นที่และความต้องการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) รองรับการเสริมสร้างเศรษฐกิจดิจิทัลยุค Thailand 4.0 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) ดำเนินการวิจัยในรูปแบบการ

* คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: Thawin.som@mcu.ac.th

** กองกิจการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail: kittamas.sir@mcu.ac.th

*** ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: attapon@mcu.ac.th

วิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ในลักษณะของวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ในพื้นที่ศึกษา วัดทิพย์สุคนธาราม วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการอธิบายค่าสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำถามปลายเปิด ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลักจำนวน 3 ด้านในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวฯ ได้แก่ ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล ด้านการให้บริการและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับ

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธ, ประชาคมอาเซียน, เขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ

Abstract

Research study on Dimension of Sustainable Buddhist Tourism in the western heavenly realm area To increase the potential of the ASEAN Community and the Special Economic Zones The objectives of this research were: 1) to study the situation of assessing the suitability of the area and the need for sustainable Buddhist tourism management in the western region (Kanchanaburi) to support the digital economy in the Thailand 4.0 era; 2) To develop a sustainable Buddhist tourism management model in the western region (Kanchanaburi) to meet the government's tourism policy and economic stimulus. And increase the tourism potential of the ASEAN Community and the Special Economic Zones; 3) to analyze the processes and results obtained from the development of a sustainable Buddhist tourism management model in the Western Region (Kanchanaburi). Research and Development (R&D) in the form of mixed methods research (Mixed Methods Research) in the study area Thipsukhontharam temple. Data were analyzed by explaining research findings for descriptive statistics such as percentage, mean and standard deviation. And open-ended questions by content analysis, the results of the research found that that there were 3 main components in the development of tourism management model, namely, attraction in tourism. Public relations and digital in terms of service provision and access to tourist attractions, respectively.

Keywords: Buddhist Tourism, ASEAN Community, Special Economic Zones

บทนำ

สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี สำหรับแผนการดำเนินงานด้านการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานกาญจนบุรี ในปี 2563 (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดกาญจนบุรี, 2563) ได้มีโครงการหลัก ประกอบด้วย 1. โครงการส่งเสริมการรับรู้พื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการท่องเที่ยว ส่งเสริมภาพลักษณ์ จุดเด่น จุดขายทางการท่องเที่ยวของจังหวัดกาญจนบุรีให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รับทราบข้อมูลท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ทำให้การเดินทางง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้น 2. โครงการ Kanchanaburi challenge เพื่อเพิ่มความบ่อยครั้งของการเดินทางท่องเที่ยวและกระตุ้นค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวกลุ่มขึ้นชอปกีฬา ด้วยการนำเสนอกิจกรรมที่ผสมผสานการท่องเที่ยวกับกีฬานำมาสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเรื่องราวที่มีเอกลักษณ์ของพื้นที่ โดยจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงกีฬา อาทิ MUKA Bike Run For Fund 2019, Night Run in the city at Kanchanaburi 3.โครงการเมืองกาญจน์แดนสวรรค์วันธรรมดา ส่งเสริมการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในช่วงวันธรรมดา โดยร่วมจัดกิจกรรมท่องเที่ยววันธรรมดา กิจกรรมส่งเสริมการขาย Road show Business Matching และเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขายต่าง ๆ อาทิ งานไทยเที่ยวไทย งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย 4.โครงการประสานความร่วมมือเครือข่ายทางการตลาด ด้วยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกัน การประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมเทศกาลงานประเพณีในพื้นที่ รวมทั้งการอำนวยความสะดวกคณะต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ 5.โครงการครึ่งหนึ่งวานนั้น..กาญจนบุรี เพื่อเพิ่มจำนวนวันพักของนักท่องเที่ยว โดยนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำตามโครงการ Flagship ของภูมิภาคภาคกลางที่จะนำเสนอขาย วิถีแห่งสายน้ำ 7 ลุ่มน้ำ หนึ่งในนั้นคือ แม่น้ำแม่กลอง โดยเล่าเรื่องผ่านสายน้ำจากอดีตจนถึงปัจจุบันเชื่อมโยงชุมชนเก่าเล่าเรื่องของกินต่าง ๆ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานกาญจนบุรี เน้นย้ำการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อเป็นรูปธรรมในทุกมิติ เน้นนักท่องเที่ยวคุณภาพ ควบคู่ไปกับการเดินทางนำเสนอสินค้าและบริการที่สามารถเชิดชูเอกลักษณ์วิถีไทยที่ทรงเสน่ห์ รวมทั้งยังมีการนำเสนอเส้นทางเชื่อมโยงเมืองหลักและเมืองรองอีกด้วย

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่ชุมชนสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง (Self-determination) ทั้งยังเป็นการทำให้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมนำมาสู่มูลค่าในเชิงเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ (Creative Economy) รั้งสรรค์ธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมชุมชน ทำให้เกิด “การเรียนรู้ ความอิมบิวนู รู้แจ้งเห็นธรรม” อันนำมาซึ่งความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เน้นการยึดวัตถุเป็นตัวตั้งเพียงประการเดียว แต่ยึดหลักธรรมนำความพอเพียง จึงเป็นการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่และเชื่อมโยงเส้นทางธรรมเพื่อการทำบุญไหว้พระ โดยแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ในจังหวัดกาญจนบุรี คือ วัดทิพย์สุคนธาราม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีชื่อเสียง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ตั้งอยู่ใน อ.ห้วยกระเจา จ.กาญจนบุรี บนเนื้อที่กว่า 300 ไร่ ซึ่งวัดนี้มีสิ่งที่น่าสนใจ คือ "พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถ คันธาราฐอนุสรณ์" จัดสร้างเนื่องในโอกาสมหามงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เฉลิมพระชนม พรรษา 84 พรรษาและในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา ปี 2555 โดยมีความหมาย 3 ประการ คือ เป็นที่พึ่งของประชาชน เป็นที่พึ่งของ 3 โลก โดยสร้างตามแบบพระพุทธรูปองค์ที่อยู่บนเทือกเขาบาบียันอายุกว่า 2,000 ปี ที่ถูกพายุพัดทำลายไปให้กลับ

ปรากฏให้เห็นอีกครั้งในประเทศไทยให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขและเพื่อแสดงถึงความมั่นคงของพุทธศาสนาในไทยเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน และเป็นต้นแบบในการพัฒนาการศึกษาทางด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม มีศักยภาพและความพร้อม มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และสืบเนื่องจากรัฐบาลได้ทำโครงการ “ชิมช้อปใช้” แจกเงิน 1,000 บาท ให้ประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก จากความร่วมมือของกระทรวงการคลัง กรมบัญชีกลาง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธนาคารกรุงไทย จุดประสงค์หลักของรัฐบาลในการกระตุ้นการเติบโตของเศรษฐกิจไทย จึงได้ประกาศใช้นโยบายเพื่อหวังจะใช้มาตรการนี้มาช่วยผลักดันให้ GDP ไทยขยายตัวได้ 3% โดยรัฐบาลต้องการที่จะให้เกิดการใช้จ่ายใช้สอยของผู้รับสิทธิ 10 ล้านคนในเฟสแรก และอีก 3 ล้านคนในเฟสที่ 2 หลังจากได้รับวงเงิน 1,000 บาทไปแล้ว โดยเฉพาะการออกไปท่องเที่ยวใช้สอยในจังหวัดอื่น เพื่อช่วยกระตุ้นกำลังซื้อที่ซบเซาให้กลับมาคึกคัก และรัฐบาลคาดหวังว่าผู้ที่ได้รับเงินไปแล้วน่าจะมีการใช้จ่ายใช้สอยมากกว่า 1,000 บาท ที่ได้รับไป นอกจากนี้หลังจากเปิดใช้สิทธิในแอปพลิเคชัน หรือที่เรียกว่าแอปฯ “เป่าตัง” ไปแล้ว รัฐบาลจะให้ต่อที่สองคือสามารถขอรับเงินคืนได้สูงสุดถึง 15-20% ด้วยหวังจะกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายใช้สอยในระบบเศรษฐกิจ และเพื่อให้ผู้ประกอบการรายย่อย ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน ได้รับประโยชน์ด้วย จากการวิเคราะห์ข้อดี ประการแรก การกระตุ้นการใช้จ่ายจากการที่รัฐบาลอัดฉีดเงินเข้าไปในเศรษฐกิจหลักหมื่นกว่าล้านบาทเพื่อเพิ่มจำนวนเม็ดเงินที่หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ ย่อมจะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ GDP ของไทยกระเตื้องขึ้น ประการที่สอง ช่วยด้านการเก็บภาษีและดึงให้มีร้านค้าจดทะเบียนอย่างถูกต้องเข้ามาในระบบมากขึ้น นโยบายนี้มีส่วนให้ร้านค้าเข้ามาลงทะเบียนและแจ้งการเสียภาษีตามยอดที่จะขายได้จริง ประการที่สาม การมุ่งสู่สังคมไร้เงินสด มาตรการภายใต้นโยบายนี้จะช่วยเสริมสร้างสังคมไร้เงินสดในยุคดิจิทัลให้เกิดขึ้นในประเทศไทย ประการที่สี่ ช่วยสร้างฐานข้อมูล Big Data และสร้างแพลตฟอร์มระดับประเทศ จากการที่รัฐบาลจะได้รับฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของผู้ใช้สิทธิมากถึง 13 ล้านคน หรือราว 1 ส่วน 5 ของประชากรไทย ซึ่งจะเป็นแพลตฟอร์มระดับประเทศขนาดมหึมา หากนำไปใช้ทำ Data Analytics จะทำให้รัฐสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและต่อยอดใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้อีกมาก

จากเหตุผลดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว และการกระตุ้นเศรษฐกิจ จึงจัดทำโครงการวิจัยเรื่อง มิติแห่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ดินแดนสุวรรณคีตวันตก เพื่อเพิ่มศักยภาพประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ เพื่อรองรับนโยบายของรัฐบาล และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียนให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ประเมินความเหมาะสมของพื้นที่และความต้องการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ (กาญจนบุรี) รองรับการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลยุค Thailand 4.0

2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ

3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี)

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของภาคตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี หน่วยของการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) พื้นที่ศึกษา วัดทิพย์สุคนธารามเพื่อให้เห็นสภาพการณ์ ความเหมาะสมของพื้นที่ ความต้องการ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก และศึกษานำร่อง (Pilot Study) ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาเบื้องต้น เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการวิจัยครั้งนี้และช่วยให้คณะผู้วิจัยสามารถเขียนแผนการดำเนินการวิจัยและประเด็นสำคัญ ตามที่ต้องการวิจัย โดยแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรีที่คณะผู้วิจัยใช้เป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ วัดทิพย์สุคนธาราม ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นพื้นที่ในการทดลองรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ในลักษณะของวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเก็บรวบรวมเชิงคุณภาพ และเป็นการวิจัยร่วมสาขา (Trans-Disciplinary) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 12 รูป/คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจงและผู้วิจัยนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และจัดทำรายงานผลการวิจัยตามที่ได้กำหนด การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการใช้อธิบายผลการวิจัยหา ค่าสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำถามปลายเปิด ด้วยการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการณ์ประเมินความเหมาะสมของพื้นที่และความต้องการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) รองรับการเสริมสร้างเศรษฐกิจดิจิทัลยุค Thailand 4.0

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการณ์ประเมินความเหมาะสมของพื้นที่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) การเลือกพื้นที่ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงต้องทำการคัดเลือกพื้นที่เพื่อเป็นสนามในการศึกษาหรือทดลอง ได้กำหนดพื้นที่ คือ วัดทิพย์สุคนธาราม อำเภอห้วยกระเจา เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดกาญจนบุรี และมีจุดเด่น เหมาะสมต่อการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และภาคตะวันตก

2) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแหล่งใหม่วัดทิพย์สุคนธาราม วัดทิพย์สุคนธาราม

วัดทิพย์สุคนธารามและพระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาธาราฐอนุสรณ์เป็นเนืองนาบุญอันยิ่งใหญ่ของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะชาวบ้านโป่งสวรรค์ ตำบลดอนแสลบ เป็นวัดที่เกิดจากความศรัทธาของคนในพื้นที่มีพระเถระผู้ใหญ่ให้ความอุปถัมภ์และยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นอกเหนือจากเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมแสวงบุญของชาวพุทธ แล้วยังเป็นความร่วมมือร่วมใจของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชนในการพลิกฟื้นผืนดินที่แห้งแล้งให้กลับมาเขียวชอุ่มด้วยพรรณไม้นิพพุตประวัตินิพพุตและพรรณไม้ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภค เป็นประจักษ์พยานถึงความศรัทธาอันยิ่งใหญ่ของชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธองค์และหลักธรรมคำสอน วัดทิพย์สุคนธารามได้ประกาศจัดตั้งขึ้นตามประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ. 2007 โดยสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร มหาเถร ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม อดีตกรรมการมหาเถรสมาคมและเจ้าคณะใหญ่หนกลาง ได้รับเป็นธุระในการจัดสร้างวัดตามที่คุณฉันททิพย์ กลิ่นโสภณ และครอบครัวผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีจิตศรัทธาถวายที่ดินบริเวณบ้านโป่งสวรรค์ ตำบลดอนแสลบ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี บนทางหลวงแผ่นดิน สายอุทุมพร-บ่อพลอย (สาย 3342) มีเนื้อที่ 329 ไร่ พร้อมด้วยทุนทรัพย์เมื่อ ค.ศ. 2004 เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ตั้งนามวัดว่า วัดทิพย์สุคนธาราม ปฐมบทของการสร้างพระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาธาราฐอนุสรณ์ เกิดขึ้นจากความเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าของสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม อันนำมาซึ่งพระราชศรัทธาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่ทรงช่วยสานต่อ จึงทรงรับโครงการจัดสร้างพระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาธาราฐอนุสรณ์ ไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ นอกจากนี้เป็นเครื่องหมายแห่งการสืบสานทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นโครงการหล่อพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่อันเป็นศูนย์รวมความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของเหล่าพุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างยิ่งอีกด้วย

จุดเด่นของที่นี่คือ มีพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่ พระนามว่าพระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาธาราฐอนุสรณ์ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยพระพุทธรูปปางคณาธาราฐหรือปางขอฝน มีพุทธลักษณะพระ

อิริยาบถยืนตรง ทรงผ้าวัสสิกสาฎก พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระหรืออก พระหัตถ์ซ้ายหงายรองรับน้ำฝน ซึ่งจะจัดสร้างและประดิษฐานที่วัดทิพย์สุคนธาราม ต.ดอนแสลบ อ.ห้วยกระเจา จ.กาญจนบุรี ตามเจตนารมณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม ฐานิสสรมหาเถร ป.ธ.9) อดีตเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม ที่มรณภาพไปแล้ว

2. ศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ

2.1 การวิเคราะห์ SWOT Analysis การจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) รองรับการเสริมสร้างเศรษฐกิจดิจิทัลยุค Thailand 4.0

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ SWOT Analysis การจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) รองรับการเสริมสร้างเศรษฐกิจดิจิทัลยุค Thailand 4.0 ดังนี้

จุดแข็ง

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีความสำคัญของจังหวัดกาญจนบุรี โดยมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีพระพุทธรูปเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคันธารราษฎร์ พระปางขอฝนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย
2. มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทำบุญไหว้พระ นิทรรศการ และสวนป่าพุทธอุทยาน
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล
4. เดินทางสะดวก การคมนาคมขนส่งที่สะดวก
5. มีเส้นทางการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบตอบสนองต่อการท่องเที่ยวทุกกลุ่ม
6. การบริการทุกรูปแบบครบวงจร
7. เป็นศูนย์กลางทางศาสนาของอำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคตะวันตก
8. เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้ชุมชนโดยรอบ
9. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล ในพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ
10. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา รองรับการเสริมสร้างเศรษฐกิจดิจิทัลยุค Thailand 4.0

จุดอ่อน

1. การโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ต้องมีการพัฒนา
2. ด้วยสถานการณ์โรคติดต่อร้ายแรงทำให้ประชาชนงดท่องเที่ยว จึงส่งผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยว

โดยตรง

โอกาส

1. การพัฒนาวัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาที่สำคัญของภาคตะวันตก
2. การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
3. พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้เชิงศาสนาที่มีความสำคัญ
4. ส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ผ่านระบบเครือข่าย Social Network
5. พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่ห้ามพลาด Unseen Kanchanaburi

อุปสรรค

1. ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
2. ขาดความร่วมมืออย่างจริงจังกับทุกภาคส่วน
3. การขาดความเชื่อมโยงทั้งในกลุ่มภาคการท่องเที่ยวของจังหวัด และภาคเอกชน
4. นักท่องเที่ยวไม่กลับมาเที่ยวซ้ำอีก
5. ขาดความรู้ความเข้าใจด้านเศรษฐกิจดิจิทัลในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อรองรับการเสริมสร้างเศรษฐกิจดิจิทัลยุค Thailand 4.0

1.2 การวิเคราะห์ ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว โดยนักวิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจากข้อมูลหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี ในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2563 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเฉลี่ย 600,000 คน โดยสุ่มตัวอย่างจากตาราง Krejcie & Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 384 คน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 60.42) และเพศชาย (ร้อยละ 39.58) มีอายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 21 – 30 ปี (ร้อยละ 34.38) รองลงมาเป็นช่วงอายุ 31 – 50 ปี (ร้อยละ 33.07) และต่ำกว่า 20 ปี (ร้อยละ 15.63) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา (ร้อยละ 45.00) ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 21.35) และค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 20.83) ตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์การศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 48.44) และมัธยมศึกษา (ร้อยละ 24.22) ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วงน้อยกว่า 10,000 บาท (ร้อยละ 28.13) และมากกว่า 25,000 บาท (ร้อยละ 23.95) ตามลำดับ

1.3 การวิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี)

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ พบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัตถุประสงค์ของการเดินทางมาท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มาทำบุญ/ไหว้พระ (ร้อยละ 41.93) พักผ่อน (ร้อยละ 22.40) และชมนิทรรศการแหล่งเรียนรู้ (ร้อยละ

21.61) จำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาครั้งแรก (ร้อยละ 59.89) และเดินทางมา 2 – 3 ครั้ง (ร้อยละ 30.73) ตามลำดับ ส่วนในด้านของค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว น้อยกว่า 400 บาท (ร้อยละ 43.75) ตามด้วย ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว 401 – 600 บาท (ร้อยละ 35.68) และ ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว 601 – 800 บาท (ร้อยละ 10.94) และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว 1 – 2 ชั่วโมง (ร้อยละ 53.39) ตามด้วย 3 – 4 ชั่วโมง (ร้อยละ 39.58) และ 5 ชั่วโมงขึ้นไป (ร้อยละ 7.03) ตามลำดับ ด้านการทราบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนมากทราบข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 75.26) และเพื่อน ญาติ (ร้อยละ 12.76) ตามลำดับ

1.4 การวิเคราะห์ระดับความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี)

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ระดับความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำแนกศึกษาประเด็นจาก 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว 2) ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล 3) ด้านการให้บริการ

ผลการวิจัยพบว่าระดับความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยระดับความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ 4.50 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.28 เมื่อพิจารณา ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล อยู่ในระดับมาก คะแนนเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ 4.40 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.17 และในด้านการให้บริการและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่าอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน คะแนนเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ 4.39 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.23 ตามลำดับ

1.5 การวิเคราะห์เชิงลึกจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี)

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีบทบาทเป็นอย่างมากในเส้นทางอำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากมีความหลากหลายทั้ง ศิลปวัฒนธรรมรูปแบบทางศิลปะและความมีเอกลักษณ์รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ นักท่องเที่ยวมุ่งเน้นมาท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ประกอบกิจกรรมทางศาสนา พักผ่อน ชมนิทรรศการที่บอกเล่าหัวใจของพระพุทธศาสนา วิถีชีวิต และประเพณีที่งดงาม

การศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ จากข้อมูล ที่ได้ศึกษาเบื้องต้น ผู้วิจัยได้สรุปองค์ประกอบในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ ดังนี้

1. ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว
2. ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล
3. ด้านการให้บริการและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา วิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) จากข้อมูลพื้นฐานการวิเคราะห์ SWOT Analysis การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวจำนวน 384 ชุด คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำผลมาจัดลำดับความสำคัญและขับเคลื่อนและพัฒนาความรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานที่ท่องเที่ยว วัดทิพย์สุคนธาราม จังหวัดกาญจนบุรี และสรุปองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) ได้แก่

1. ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว
2. ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล
3. ด้านการให้บริการและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

และเผยแพร่องค์ความรู้ในประเด็นดังนี้

- เตรียมพร้อมพัฒนาทักษะร้านค้าของฝากชุมชน หวังรับอนาคตท่องเที่ยวพื้น
- OTOP อาหาร ถูกใจนักท่องเที่ยวมากที่สุด หนุนยกระดับสินค้าเพิ่มยอดขาย

และประเมินผลโดยใช้แบบทดสอบระหว่างการเผยแพร่ความรู้และหลังการเผยแพร่ความรู้ สำหรับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแพร่ความรู้ ได้แก่ผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวโดยตรง จำนวน 12 คน ผลการวิจัย โดยนำคะแนนที่ได้มาหาค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากกิจกรรมแบบฝึกหัดระหว่างการเผยแพร่ความรู้ (E1) และหาร้อยละของคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทำแบบทดสอบหลังการเผยแพร่ความรู้ (E2) เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) ตามเกณฑ์ 80/80 โดยมีผลจากการหาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการและค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ พบว่าประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เป็น 81.63/84.70

3. วิเคราะห์กระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี)

จากการดำเนินการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) มาในระยะหนึ่ง (3 เดือน) คณะผู้วิจัยได้ทำการสะท้อนผลและสรุปผล ทั้งผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาวัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี พบว่าการศึกษาความพึงพอใจผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) โดยรวมและรายด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีต่อ

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) ด้านประโยชน์การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.63) และด้านองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.66) และเมื่อวิเคราะห์ด้านบรรยากาศในการจัดการท่องเที่ยว ก็อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.61) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแต่ละด้าน ด้านประโยชน์การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาพบว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวมีเนื้อหาที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.68) และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาสามารถทำให้ผู้รับผิดชอบมีความคิดริเริ่มต่อสิ่งใหม่ๆ อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.64) การเผยแพร่ความรู้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.55) และการเผยแพร่ความรู้การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาทำให้เกิดกิจกรรมใหม่ๆ สร้างรายได้แก่ชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.65) เมื่อวิเคราะห์การเผยแพร่ความรู้การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงประเด็นและเกิดการสร้างรายได้ในชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.59) ตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อในด้านองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเผยแพร่ความรู้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีเนื้อหาที่สอดคล้องต่อสถานะจริงสามารถนำไปบูรณาการปฏิบัติได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.63) ถัดมาเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านสื่อดิจิทัลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.64) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการใช้เทคโนโลยีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.68) และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.64) การสร้างกิจกรรมใหม่ๆ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.65) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาด้านบรรยากาศในการจัดการท่องเที่ยว (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) พบว่ามีบรรยากาศเผยแพร่ความรู้ที่น่าสนใจเข้าร่วม ไม่ตึงเครียดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.62) ถัดมาบรรยากาศนำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.67) และมีบรรยากาศการเผยแพร่ความรู้ มีเนื้อหาที่ชัดเจน กระชับอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.64) และเมื่อวิเคราะห์มีบรรยากาศการเผยแพร่ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สามารถลงมือปฏิบัติได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.65) มีการกระตุ้นทำให้เกิดการกระตือรือร้นและติดตามอยู่เสมออยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.57) ตามลำดับ

และเมื่อดำเนินการวิจัยศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.26) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) ด้านบริการการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.24) และด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิง

ศาสนายูนิในระดับมากเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.95, S.D. = 0.27$) เมื่อวิเคราะห์ด้านการเดินทาง อาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึกก็อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87, S.D. = 0.28$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การพัฒนาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ

ผลการศึกษาผู้วิจัยได้สรุปองค์ประกอบในการพัฒนาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ ดังนี้

1. ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว
2. ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล
3. ด้านการให้บริการและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายเป็นรายด้าน ดังนี้

1) ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี เป็นวัดที่มีสิ่งโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าทางจิตใจคือ "พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถ คณาธาราฐอนุสรณ์" เป็นสิ่งที่จัดสร้างขึ้นตามแบบพระพุทธรูปองค์ที่อยู่บนเทือกเขาบาบิยันอายุกว่า 2,000 ปี ที่ถูกพุกตาลีบันทำลายไปให้กลับปรากฏให้เห็นอีกครั้งในประเทศไทย ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และเพื่อแสดงถึงความมั่นคงของพุทธศาสนาในไทย พระพุทธเมตตาฯ เป็นพระพุทธรูปปางขอฝนเนื้อสำริดที่ใหญ่ที่สุดในไทย ซึ่งพระปางขอฝนได้ถูกใส่ไว้ให้เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวตามตำนานที่เล่าขานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่า "ครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาลนั้นฝนแล้งมาก แต่ด้วยพระพุทธบารมีได้ทรงพลิกพื้นที่แห้งแล้งให้น้ำฝนหลงไปทั่วทุกสารทิศ และพื้นที่อำเภอห้วยกระเจา คือ อีสานของจังหวัดกาญจนบุรี จึงเป็นที่มาของพระปางขอฝนที่สุดแห่งความศรัทธากับประติมากรรมทางพุทธศิลป์ พระพุทธรูปสำริดปางขอฝนที่สูงที่สุดในประเทศไทย ว่ากันว่าหากได้มากราบไหว้ชีวิตจะพบแต่ความร่มเย็นเป็นสุขตั้งแผ่นดินที่ได้รับสายฝน ซึ่งมีความเชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปดังกล่าว จะทำให้พื้นที่บริเวณนั้นเกิดความชุ่มชื้นมากขึ้นจากพุทธานุภาพปางขอฝน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่แห้งแล้งซึ่งหลังจากสร้างพระพุทธรูปแล้วพื้นที่ในอำเภอห้วยกระเจา ก็มีความเขียวขจีขึ้น สังเกตได้จากภูเขาซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังองค์พระพุทธรูปจากเมื่อก่อนที่เคยแห้งแล้งก็เขียวขจีขึ้น นอกจากนี้ภายในบริเวณวัดยังจัดทัศนียภาพได้สวยงาม ประกอบด้วยสวนพุทธรักษาที่ร่มเย็นสงบ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ หล่อหลอมให้เกิดความเชื่อและความศรัทธา ทำให้เกิดความสุขสงบร่มเย็น ส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรม ถวายทอดความเมตตากรุณา ปลอดภัยให้ผู้ทุกข์คลายเบาบางลง และสื่อให้สัมผัสให้เข้าถึงสัจธรรมแห่งชีวิต ประติมากรรมทางพุทธศิลป์ พระพุทธรูปสำริดปาง

ขอฝนที่สูงที่สุดในประเทศไทยแห่งนี้ควรได้รับการนำเสนอเพื่อความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของพื้นที่ เพื่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) สอดคล้องกับงานวิจัยของลัญจกร นิลกาญจน์ ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อกับการจัดการศรัทธาของชุมชน วัฒนธรรมความเชื่อเป็นแนวการดำเนินชีวิตในกรอบความคิดตามความศรัทธาต่อความเชื่อ และยอมรับในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติของบุคคล กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนที่มีความศรัทธาเป็นพลังกลุ่มให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือแสดงพฤติกรรมตามความเชื่อ ขณะที่อยู่ในเหตุการณ์ช่วงทำพิธีกรรมในชุมชนที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธา สมาชิกที่มีความเชื่อมาทำกิจกรรม บุคคลกลุ่มคนและองค์กรในชุมชนที่เกี่ยวข้องจะเข้ามา มีบทบาทในการจัดการเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่กระบวนการตามขั้นตอนที่ควรจะเป็น ซึ่งความเข้มข้นของพลังศรัทธาจะมีผลต่อรูปแบบการจัดการ รวมถึงการจัดเตรียมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ การจัดการศรัทธาของชุมชนจึงมีความสำคัญที่จะส่งผลต่อเนื่องระยะยาวในชุมชน (ลัญจกร นิลกาญจน์, 2561)

2) ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล

การศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ พบว่า สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาและการเพิ่มศักยภาพรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือ ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล จึงควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน โดยมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว โดยการสร้างความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างกระแสการตื่นตัวของนักท่องเที่ยวในเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสร้างคุณค่า สร้างความรู้สึกทางจิตใจให้มีความภูมิใจเป็นเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้นการส่งเสริมการตลาดยังช่วยเพิ่มช่องทางรายได้ให้ชุมชนโดยรอบพื้นที่ เช่น การหาพันธมิตรที่แข็งแกร่งมาเป็นผู้สนับสนุนในการจัดกิจกรรมหรือเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรปภา อารีราษฎร์ ที่ได้ศึกษารูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยว 7s เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์รูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยว 7s เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม และ 2) ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยว 7s เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยว 7s เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) เทคโนโลยีดิจิทัล 1.2) ผู้มีส่วนร่วม 1.3) กระบวนการจัดการตามกรอบของแมคคินซี (7s McKinsey) และ 1.4) การกำหนดแผนการดำเนินงานที่เหมาะสม และ 2) ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมของรูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยว 7s เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (วรปภา อารีราษฎร์, 2562)

3) ด้านการให้บริการและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาพัฒนาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาคตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ พบว่าวัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธที่ให้บริการอย่างครบวงจร ทั้งการเข้าถึงและรายละเอียดต่าง ๆ สะดวกและปลอดภัยในการบริการนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Febby Salam et.al. (2018) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาเมืองเก่า Sawahlunto ในสุมาตราตะวันตกเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สามารถส่งผลต่อมิติต่างๆ ของชีวิตคนในท้องถิ่น ผลกระทบประการหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวคือมิติทางเศรษฐกิจ เกิดขึ้นกับ ชาวาลุนโต เมืองในสุมาตราตะวันตกที่มีชื่อเสียงด้านเหมืองถ่านหินซึ่งค่อยๆพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือเพื่อค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคาม และเพื่อกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเมืองโกตาตัวัวให้เป็นจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวในเมืองชาวาลุนโต จังหวัดสุมาตราตะวันตก วิธีการวิจัยเป็นวิธีพรรณนาโดยใช้การวิเคราะห์ SWOT ผลการวิจัยพบว่ากลยุทธ์พัฒนาย่านเมืองเก่าของชาวาลุนโต ใช้การวิเคราะห์ SWOT กล่าวคือ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพทรัพยากรธรรมชาติผ่านการปรับปรุงการเข้าถึงถนน และปรับปรุงภาคการท่องเที่ยวของเมืองเก่าชาวาลุนโต อีกกลยุทธ์หนึ่งคือการปรับปรุงทรัพยากรมนุษย์ผ่านการให้คำปรึกษาและการฝึกอบรม การขัดเกลาทางสังคมของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศักยภาพการท่องเที่ยวของย่านเมืองเก่าชาวาลุนโต ในองค์ประกอบการท่องเที่ยว 4A (สถานที่ท่องเที่ยว การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และส่วนเสริม) แสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้มีศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มรดกทางประวัติศาสตร์ของสงครามโลกครั้งที่สองในชาวาลุนโต เป็นศักยภาพการท่องเที่ยวหลักที่เก็บไว้ ด้วยศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จึงเป็นเป้าหมายของนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะมาเยือนเมืองชาวาลุนโตเพื่อที่จะนำกลยุทธ์ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ไปปฏิบัติได้ จำเป็นที่จะต้องเป็นไปตามเกณฑ์ขั้นต่ำขององค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการบริการขององค์ประกอบการท่องเที่ยว 4A ทั้งหมด จำเป็นต้องปรับปรุงการจัดการองค์ประกอบการท่องเที่ยว 4A ซึ่งรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งอำนวยความสะดวก (Febby Salam et al., 2018)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1) ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว

วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี เป็นวัดที่มีสิ่งโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าทางจิตใจคือ "พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถ คณาธาราฐอนุสรณ์" เป็นสิ่งที่จัดสร้างขึ้นตามแบบพระพุทธรูปองค์ที่อยู่บนเทือกเขาบาปียันอายุกว่า 2,000 ปี ที่ถูกพายุพัดทำลายไปให้กลับปรากฏให้เห็นอีกครั้งในประเทศไทย ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และเพื่อแสดงถึงความมั่นคงของพุทธศาสนาในไทยพระพุทธเมตตาฯ เป็นพระพุทธรูป

ปางขอฝนเนื้อสำริดที่ใหญ่ที่สุดในไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญเพื่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ลำดับต้น ๆ ของไทยในการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อไป

2) ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านดิจิทัล

การศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธอย่างยั่งยืนของพื้นที่ภาค ตะวันตก (วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี) เพื่อสนองนโยบายการท่องเที่ยวและการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และเพิ่มศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียนและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ พบว่า สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาและการเพิ่มศักยภาพรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือ ด้านการประชาสัมพันธ์และด้าน ดิจิทัล จึงควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดของการท่องเที่ยว

3) ด้านการให้บริการและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

วัดทิพย์สุคนธาราม กาญจนบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวิถีพุทธที่ให้บริการอย่างครบ วงจร ทั้งการเข้าถึงและรายละเอียดต่าง ๆ สะดวกและปลอดภัยในการบริการนักท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่อไป เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ข่าวเศรษฐกิจ. (2564). *แผนส่งเสริมการท่องเที่ยว*. สืบค้น 30 ตุลาคม 2563.

จาก <https://kmc.exim.go.th/en/detail/economy-news/20201012142942>

ประชาชาติธุรกิจ. (2564). *ธุรกิจท่องเที่ยว*. สืบค้น 30 ตุลาคม 2563.

จาก <https://www.prachachat.net/tourism/news-489984>

ลัญจกร นิลกาญจน. (2561). *วัฒนธรรมความเชื่อ กับการจัดการครัทธาของชุมชน. วารสารนาครบุตรปริทรรศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10 (2), 12-20.

วรภา อาธิราษฎร์. (2562). *รูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยว 7s เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยี สารสนเทศและนวัตกรรม (เทคโนโลยีสารสนเทศ)*, 6(1), 137-146.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดกาญจนบุรี. (2563). *การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานกาญจนบุรี แลก ทิศทางการดำเนินงานด้านการตลาดการท่องเที่ยว ประจำปี 2563*. สืบค้น 30 ตุลาคม 2563

จาก http://122.155.92.12/centerweb/news/NewsDetail?NT01_NewsID=TCATG200115213502225

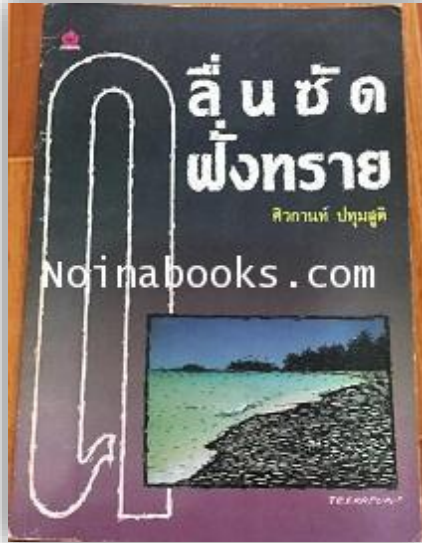
สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี. (2563). *แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี 4 ปี (พ.ศ.2561 -2564) ฉบับทบทวนใหม่ รอบปี พ.ศ. 2562*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กาญจนบุรี: สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี. สืบค้นจาก <https://ww2.kanchanaburi.go.th/ebook/detail/11/data.html#page/1>

Febby Salam and Rahmat Ingkadijaya. (2018). *Strategies to Develop Sawahlunto Old City in West Sumatera as Tourism Destination*. Jakarta: Graduate School Trisakti School of Tourism.

Retrieved October 30, 2020. From

<http://trj.stptrisakti.ac.id/index.php/trj/article/view/45/28>

บทวิจารณ์หนังสือ “คลื่นซัดฝั่งทราย”

ผู้แต่ง ศิวกานต์ ปทุมสูติ

วิจารณ์โดย พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาทิ*

“มองสังคมไทยผ่านกวีนิพนธ์คลื่นซัดฝั่งทราย: เสียงแห่งกาลเวลา”

สถานการณ์การบ้านการเมือง ณ ช่วงเวลาขณะนี้ทำให้ผมนึกถึงงานเขียนที่หลายคนจะเรียกว่าเก่ามากไปแล้วก็ได้เพราะงานชิ้นนี้เขียนขึ้นเมื่อปี 2530 ถ้านับอายุไล่กับผู้เขียนกวีนิพนธ์ชิ้นนี้มีศักดิ์เป็นพี่ถึงสองปี สิ่งที่คุณเขียนตั้งใจจะนำมาถกวันนี้ (คงไม่ถึงขั้นวิชาการหรอกนะครับด้วยไม่ได้มุ่งประสงค์เช่นนั้น) เป็นเรื่องที่คุณเขียนพบประเด็นที่น่าสนใจ (ส่วนตัว) ไม่มากไม่มาย เรื่องก็วนๆ อยู่กับสังคมและการเมืองไทยปัจจุบันนี้แหละ แต่ก่อนที่ผมจะกล่าวถึงกวีนิพนธ์นี้ ผมใคร่จะชวนทุกท่านทบทวนเรื่องราวเหตุการณ์สั้น ๆ

เริ่มที่...

* กองบรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ)

เมื่อต้นปีนี้เอง กลุ่มเยาวชนปลดแอก (Free Youth) จัดตั้งขึ้นเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชายุบสภา¹ โดยกลุ่มเยาวชนปลดแอกเสนอและผลักดันวาระต่างๆ ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และไม่นานมานี้เองกลุ่มนักเรียนเลวก็ได้ถือกำเนิดขึ้นที่มุ่งประเด็นไปที่การศึกษาและลุกขึ้นมาเรียกร้องและต่อสู้สิทธิ เสรีภาพในโรงเรียน โดยปัญหาของระบบการศึกษาของไทยทั้งหมดได้ส่งถึงรัฐมนตรีเป็นที่เรียบร้อย เมื่อกลุ่มนักเรียนเลวเดินขบวนไปที่กระทรวงศึกษาธิการ

หากเราลองไล่เรียงเทียบประวัติศาสตร์ไทยช่วง 2475 เป็นต้นมา จะพบว่ากลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ล้วนแล้วแต่เคยมีการเคลื่อนไหวและร่วมขบวนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยมาแล้วทั้งสิ้น เช่น กลุ่มยุวชนสยามซึ่งได้พัฒนาเป็นศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย เข้าร่วมการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ 14 ต.ค.2516 กลุ่มนักเรียนเลวก็เช่นกันก็ได้มีการจัดกิจกรรมและร่วมต่อสู้ในนาม “คณะราษฎร” ฝั่งคณะสงฆ์ปรากฏว่าเคยมี “คณะปฏิสังขรณ์” เกิดขึ้นเพื่อเรียกร้องให้มีการปกครองคณะสงฆ์อย่างยุติธรรมและเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยในระบบสังฆสภา ปัจจุบันได้เกิด “คณะปฏิสังขรณ์ใหม่” และมีชื่อที่สังคมรู้จักในวงกว้างว่า “กลุ่มแครอท” ได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวในครั้งนี้อย่างเต็มที่ เราอาจจะเรียกว่ากลุ่มทั้งหมดที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการเมืองไทยซับซ้อนอย่างหนักมาตลอดช่วงนี้ว่าเป็นกลุ่มที่ฟื้นแนวคิดเดิมขึ้นมาใหม่ ส่วนข้อเรียกร้องบางประการอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เหมือนคลื่นซัดฝั่งที่มาเป็นระลอกไม่เคยหมดไป

ถ้าเรานำข้อเรียกร้องของทุก ๆ กลุ่มมาสังเคราะห์อย่างจริงจัง เราจะพบว่าล้วนแต่มีประเด็นที่ถูกสังคมปิดไว้ บางอย่างกดทับปัญหาเหล่านั้นไว้ ปัญหาที่ไม่เคยถูกพูดถึงในที่สาธารณะเลย นั่นแหละคือปัญหาที่แท้จริง ดังนั้นในตอนนี้อย่างไรก็ตาม เราจึงได้รับรู้ถึงแรงสะท้อนของสังคมถึงระดับโครงสร้างเลยทีเดียว จากเสียงของกลุ่มต่าง ๆ ที่ออกมาเรียกร้องต่อสังคม ผมเชื่อว่าบางเรื่องเป็นเรื่องที่เราไม่กล้าแม้แต่จะคิดด้วยซ้ำ....

¹ กรุงเทพธุรกิจ. 'เยาวชนปลดแอก' เปิดแถลงการณ์ข้อเรียกร้องฉบับเต็ม. เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2563 <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/890036>

เออะ...

ผู้เขียนขอเข้าเรื่องสักที จากที่เล่ามาทั้งหมดเป็นเพียงเหตุผลที่ผู้เขียนพยายามจะเชื่อมต่อเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ (ที่พอจะรู้บ้างนิดๆหน่อยๆ) อย่างคนที่ชอบเฝ้าสังเกตเหตุการณ์บ้านเมือง (ซึ่งก็ไม่เชิงการเมืองอย่างนักประวัติศาสตร์หรือเหล่านักเรียนรัฐศาสตร์เข้าใจนักหรอก) เพราะผมจะพูดถึงงานกวีนิพนธ์ซึ่งเป็นสายวรรณกรรม (Literature)

ในสายตาของนักวรรณกรรมที่เชื่อว่าวรรณกรรมเป็นสิ่งสะท้อนสังคมนั่นเอง (อันนี้อาจจะเป็นทฤษฎีสุมสี่มุมห้าของผมก็ได้ ผิดพลาดก็ต้องขออภัย มา ณ ที่นี้)

คลื่นซัดฝั่งทราย (2530) เขียนโดยศิวกานต์ ปทุมสูติ เนื้อหาเป็นไปตามที่ผมทักท้วงเอาไว้ว่าวรรณกรรมเป็นเหมือนกระจกที่สะท้อนสังคมออกมาซึ่งกวีนิพนธ์ชิ้นนี้ทำสิ่งนี้อย่างตั้งใจ เริ่มตั้งแต่กล่าวถึง “ปุจฉาแห่งกาหปักษ์” “อลัชชีถึงสมิ” “เพลงยาว..ถึง รมต. ศึกษา” ผู้เขียนพบประเด็นที่น่าหยิบยกมาพูดคุยอยู่หลายเรื่อง (คิดว่า) อาจจะมีประโยชน์ต่อผู้อ่าน (มีอยู่หรือเปลาก็ไม่รู้) จึงขอนำมาแลกเปลี่ยนกับทุกท่านไว้ตรงนี้ด้วย

“ปุจฉาแห่งกาหปักษ์”

ข้าแต่บรรพชนต้นโคตร

ก็โยชน์ทฤษฎีคแปลกย่าน

อดีตดิบหยิบันเป็นสันดาน

ปัจจุบันกาลถาฉนใด

สังคมเส็งเคร็งที่คลุมครอบ

ใครจะตอบให้กระจ่างได้

ว่ามันมีที่เป็นมาเช่นไร

แล้วจะมีที่ไปหรือไม่มี²

(คลื่นซัดฝั่งทราย, น.10)

² ศิวกานต์ ปทุมสูติ. *คลื่นซัดฝั่งทราย*. สุริยสาส์น. 2530

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นคำถามที่ย้อนไปไกลถึงบรรพกาลที่กวีแสดงความอัดอั้นตันใจต่อปัญหาสังคมว่ามันจะมีทางออกไหม หรือทางออกอย่างไร ปัญหาทำไมไม่เคยถูกแก้ไขสักที เราคงพอนึกออกถึงปัญหาคนกรุงเวลาบนเรื่องรถติดก็มักจะตำโคตรพ่อโคตรแม่เจ้าหน้าที่ ตำรัฐบาล แต่ก็นั่นแหละ ตำไปก็ไม่ได้แต่ตำเพราะปัญหาไม่เคยถูกแก้ไขสักที

กว่าสองทศวรรษที่ประเทศไทยตกอยู่ในวังวนรัฐประหาร แก้ไขรัฐธรรมนูญ ยุบสภา ฆ่าประชาชน ประเทศไทยผ่านมาหมด แต่ปัญหารุ่งรังก็ไม่เคยแก้ไขสักที ยุคพ.ศ.นี้แล้ว เรายังเห็นคนออกมาประท้วงเรื่องเดิม ๆ ซ้ำซาก เราเห็นน้ำตาชาวนา เห็นความอยุติธรรมแต่ใครเล่าจะตอบให้กระจ่างได้ ?

บทกวีที่ชื่อ “อลัชชีถึงสมิ” เป็นอีกภาพหนึ่งของสังคมที่กวีเล่าเรื่องพระ ในสายตาของคนไทย วัดเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ แต่ทว่าความเปลี่ยนแปลงก็ได้เข้ามารุกกล้าในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และก่อให้เกิดครรลองใหม่ดังที่กวีเสนอเรื่องราวให้เห็นในบทกวีนี้

“อลัชชีถึงสมิ”

สภาวะแวดล้อมเหมือนล้อมกรอบ

เลวร้ายรายรอบอยู่ถ้วนแล้ว

รอบเขตคามขอบครอบครวั

สังคมรุ่มร้อนอาราม

เข้าวัดหวังสดับธรรมรส

ก็ปรากฏอบายมุขเข้าบุกบ่าม

อลัชชีตีบทพรตลามปาม

ใบ้หวยหาบหามความมมงาย

ปลัดขิกพลิกผันกามตัณหา

กลสมีสีกาเข้ากอดกาย

กิเลสพิษอวิชาพราพราย

เครือข่ายเคลือบแคลงแฝงลึกล้ำ

ลึกลับซับซ้อนจิวรหมอง

พุทธบุตรมุดม่องต้องกลืนกล้ำ

บัวรองบาทบัดนี้แทรกสีดำ

ภาพุ้งทิพย์นาธรรมถึงยามพลบ

ภาพุ้งทิพย์นาธรรมถึงยามพลบ

ภาพุ้งทิพย์นาธรรมถึงยามพลบ

ภาพุ้งทิพย์นาธรรมถึงยามพลบ ???

(คลื่นซัดฝั่งทราย, น.12)

เป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในดินแดนศาสนา เมื่อบุญถูกทำให้เป็นสินค้า พระสงฆ์ขายบุญแก่ผู้ศรัทธาด้วยโฆษณาว่าทำบุญทำทานมาก ๆ ได้ไปสวรรค์ มีพักกว่าสอนให้โยมลุ่มหลงไสยศาสตร์ซึ่งผิดไปจากคำสอนของพระพุทธเจ้า มันจึงมีเสียงสะท้อนถึงวงการสงฆ์ว่าศาสนาเสื่อมไปแล้วหรืออย่างไร และนั่นเป็นอีกแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้เราเห็นภาพสามเณรที่เป็นยุวสงฆ์รุ่นใหม่ออกมาตั้งคำถามต่อพระผู้ใหญ่ระดับมหาเถรสมาคมการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ในบทกวีสุดท้าย ผู้เขียนขอยกกวีขนาดยาวที่ผู้ประพันธ์แบ่งเป็น 3 ตอนเรียกว่า “ฉบับที่ 1” “ฉบับที่ 2” และ “ฉบับที่ 3” ตามลำดับแต่ละตอนใช้ชื่อเดียวกันคือ “เพลงยาว..ถึง รมต.ศึกษา” ว่าโดยทั่วไปเพลงยาวเป็นหนึ่งในชนบดินทร์ลักษ์ไทย ใช้สัมผัสแบบกลอนสุภาพไม่จำกัดความยาวในการแต่ง แรกเดิมทีเพลงยาวใช้ในการส่งสารเกี่ยวพาราสิระหว่างชายหญิง นักวรรณคดีไทยเชื่อว่าเพลงยาวปรากฏขึ้นครั้งแรกสมัยอยุธยา มีเรื่องเล่าแทรกขำ ๆ ปนมากับประวัติศาสตร์เพลงยาวว่าเป็นต้นกำเนิดคำว่า “ลงเอย” ในภาษาไทยที่หมายถึงการตกลงปลงใจที่จะร่วมใช้ชีวิตคู่กันด้วย

ผู้เขียนเห็นว่าศิวกานต์ ปทุมสูติ คงตั้งใจที่จะใช้เพลงยาวล้อเลียนเชิงออกแกลงการณเป็นจดหมายเปิดผนึกไปยังท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนั้นแหละ (สมัยนั้นจะเป็นใครลองค้นดูเอานะครับ ผมก็ยังไม่ได้ค้นเหมือนกัน) แต่ผู้ประพันธ์คงไม่ได้จำเพาะเจาะจงรัฐมนตรีศึกษาท่านใดเป็นพิเศษ (หรือกม้ง) คงเหมารวม (หนักกว่าเดิมอีก) ผู้มีอำนาจในระบบการศึกษานั้นแหละที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับเยาวชนได้

เพลงยาวถึง รมต.ศึกษา ของศิวกานต์ผ่านมาแล้วกว่า 30 ปี ยังเป็นสิ่งที่ย้ำเตือนปัญหาของการศึกษาไทยว่ายังคงย่ำอยู่กับที่ กลับไปที่ข้อเรียกร้องของกลุ่มเยาวชนในประเด็นเรื่องการศึกษาที่ถูกพูดถึงในวិณิพนธ์นี้ก็พูดถึงปัญหาเดิมเช่นเดียวกัน

เพลงยาวฉบับที่ 1 กวีขึ้นต้นว่า...

ประจักษ์อักษรปราสาชื่อ
ถพ่อจะว่าปากคั่นกระสันมือ
ก็ตามเถิดจะถืออำเภोज
เรียนถ้อยกระทุ้ความว่าเจ้าข้า
เจ้ากระทรวงศึกษาผู้เป็นใหญ่
ผู้กุมบังคับการศึกษาไทย
กำหนดเน้นเป็นไปในวันนี้
อนาคตเด็กไทยจะไปรอด
หรือมีดบอดฝากไว้พอคลายคลี่
พระเดชพระคุณพ่อกีมากมี
เมื่อคิดดีทำดีค่อยทำดู

(เพลงยาวถึง รมต.ศึกษา, น. 64-70)

กวีใช้ตัวเองเรียกร้องเป็นกระบอกเสียงแทนเยาวชน เพื่อสื่อว่าการที่เขียนเพลงยาวฉบับนี้ก็เพราะเขียนออกมาจากหัวใจอันใสบริสุทธิ์ในฐานะเยาวชน โดยทั่วไปเด็กไทยจะถูกอบรมว่าต้องเคารพผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสั่งสอนไม่ดื้อหรือโต้เถียงครูบาอาจารย์ ในเพลงยาวบทแรกเราจึงเห็นภาพที่กวีเสนอว่าที่เขียนเพลงยาวนี้เขียนด้วยความจริงใจหากจะคิดว่าดีอรรัน ชุขชนก็ขอภัยในความเป็นเด็กที่ไม่รู้ประสีประสา แต่สิ่งที่จะพูดต่อไปนี้ก็ขอให้ท่านเจ้ากระทรวงได้รับฟังเพราะท่านเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในระบบการศึกษา เมื่อพิจารณาจากคำที่ใช้ในเพลงยาวเรายังได้เห็นชนชั้นที่กีดทับอยู่ในสังคมไทยด้วย

เพลงยาวฉบับที่ 2 ยังได้วิพากษ์หลักสูตรการเรียนการสอนไว้ด้วย ทำให้เราเห็นเค้าลางว่าครูเองก็ทำหน้าที่หนักมาก จนมีเสียงบ่นว่าทำงานประกันมากกว่างานสอน

ผู้น้อยคิดคำนึงถึงเยาวชน
ผู้เติบโตขึ้นมาเมื่อฟ้าเหลือง
เขาได้เรียนเขาได้รู้อยู่เนื่องเนื่อง
ว่าบ้านเมืองเนืองแน่นเช่นนั้น
หลักสูตรปั้นครูปั้นก็ปรุงปรับ
สังคมหลอมเล่าก็รับไว้ดี
ทั้งเลือกได้มีได้ในชีวิต
ผลย่อมชี้ชี้ชัดในตัวมัน

เพลงยาวฉบับที่ 3 เป็นบทสุดท้ายของเพลงยาวถึง รมต.ศึกษาผู้แต่งยังคงยืนยันกราน เป็นกระบอกเสียงให้กับเยาวชนเช่นเดิม ถ้อยคำน่าเสียงแว่วอนขอความเมตตาจากท่าน รัฐมนตรีเชิงว่าปัญหาเหล่านี้ท่านได้เห็นบ้างหรือไม่ คิดจะแก้ไขบ้างไหม อย่างที่คำสุดท้าย ของเพลงยาวที่ต้องลงท้ายด้วยคำว่า “ลงเอย” นั้น ปัญหาของเยาวชนกับท่านรัฐมนตรีจะ ลงเอยกันได้ไหม ดังท่อนสุดท้ายของเพลงยาวฉบับที่ 3 ว่า

ถ้าเด็กคือผ้าขาวบริสุทธิ์
ใครเล่าแต่้มเติมจุดที่ดำต่าง
และใครฤจะลบกลบผ้าฟาง
ให้พร่าพร่างสดใสไม่ขีดเขี้ยว
จึงเสียดสารศรัทธาวอนถวิล
อย่าตัดสินน้ำใจไม่แลเหลียว
พ่อไหวพ่อคุณหนึ่งที่พึ่งเดียว
ขอยึดเหนี่ยวเป็นที่หวังสักครั้งเอย ฯ

รายละเอียดประเด็นอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์ *คลื่นซัดฝั่งทราย (2530)* ยังมี อีกหลายประเด็นที่ไม่ได้กล่าวถึง เช่น ความอยู่ดีธรรม กฎหมาย ปัญหาความยากจน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาบริบทกับตัวบทพร้อมกันแล้วจะเห็นว่าตัววรรณกรรมได้สะท้อนภาพ สังคมอย่างที่งานวรรณกรรมจะทำได้ ปัญหาทั้งหมดนี้เป็นเสียงแห่งกาลเวลาที่ยังคงค้างข้าม

ทศวรรษมาถึงปัจจุบันรุ่นเรา เหมือนคลื่นทะเลที่ซัดฝั่งทรายไม่เคยหยุด ในอดีตมันอาจเป็นสิ่งที่ต้องห้าม มันอาจไม่ถูกทำให้เป็นเรื่องที่เราพูดคุยกันได้ มากสุดเราทำเพียงแค่พูดคุยกันในวงเล็ก ๆ หรือต้องหลบตาทำเป็นไม่เห็น แต่ ณ วันนี้ มันกลายเป็นขบวนการขับเคลื่อนครั้งใหญ่ในหน้าประวัติศาสตร์ไทยไปแล้ว

เอกสารอ้างอิง

ศิวกานต์ ปทุมสูตร. (2530). *คลื่นซัดฝั่งทราย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานศูนย์อาเซียนศึกษา ห้อง A 400 อาคารเรียนรวม ชั้น 4 โซน A มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมัญจาคีรี จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

โทรศัพท์ 035-248505

Email: mcuasean@gmail.com

ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์ (ภาษาไทย/ ภาษาอังกฤษ)

- บทความวิจัย (Research Article)
- บทความวิชาการ (Academic Article)
- บทความปริทัศน์ (Article Review)
- บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
- บทวิจารณ์เชิงวิชาการ (Critique/ Discussion Paper)
- กรณีศึกษา (Case Study)

ข้อกำหนดการจัดพิมพ์ต้นฉบับบทความ

1. ต้นฉบับพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ แต่เรื่องจะต้องมี
บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการ
เขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ให้หลีกเลี่ยง การเขียน
ภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่มีคำ
แปล หรือคำที่ใช้แล้วทำให้เข้าใจง่ายขึ้น คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เขียนปนภาษาไทยให้ใช้ตัว
เล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ สำหรับต้นฉบับภาษาอังกฤษต้องได้รับการตรวจสอบความ
ถูกต้องด้านการใช้ภาษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อน

2. ขนาดของต้นฉบับ ใช้กระดาษขนาด A4 (พิมพ์หน้าเดียว) และพิมพ์โดยเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) โดยมีระยะห่างระหว่างบรรทัดเป็นแบบ double space เพื่อสะดวกในการอ่านและแก้ไข

3. ชนิดและขนาดตัวอักษร ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK เหมือนกันตลอดทั้งบทความรายละเอียดต่างของบทความ กำหนดดังนี้

ชื่อเรื่อง (Title)

- ชื่อเรื่องภาษาไทย กำหนดกึ่งกลาง ขนาด 16 point ตัวหนา
- ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ กำหนดกึ่งกลาง ขนาด 16 point ตัวหนา

ชื่อผู้นิพนธ์ (Author)

- ชื่อผู้นิพนธ์ลำดับที่ 1 ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ กำหนดขีดขวา ขนาด 16 point ตัวปกติ
- ชื่อผู้นิพนธ์ลำดับถัดไป (ถ้ามี) กำหนดขีดขวา ขนาด 16 point ตัวปกติ
- ใส่เชิงอรรถหน้าแรกเป็นชื่อหน่วยงานของผู้นิพนธ์ และ E-Mail ที่ติดต่อได้ กำหนดขีดซ้าย ขนาด 12 point ตัวธรรมดา

บทคัดย่อ (Abstract)

- หัวข้อ บทคัดย่อ และ Abstract กำหนดขีดซ้าย ขนาด 16 point ตัวหนา
- เนื้อความของบทคัดย่อภาษาไทยและบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) บรรทัดแรกจัดย่อหน้า โดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวธรรมดา และบรรทัดถัดไปกำหนดขีดซ้ายตัวธรรมดา

คำสำคัญ (Keyword) ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เลือกใช้คำที่เกี่ยวข้องกับบทความ อย่างน้อย 3 คำ ขนาด 16 point ตัวธรรมดา

การพิมพ์หัวข้อใหญ่และหัวข้อรอง

- หัวข้อใหญ่ กำหนดขีดซ้าย ขนาด 16 point ตัวหนา
- หัวข้อรอง จัดย่อหน้าเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวหนา
- เนื้อความของแต่ละหัวข้อ บรรทัดแรกจัดย่อหน้าโดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวธรรมดา และบรรทัดถัดไปกำหนดขีดซ้าย

4. ภาพและตารางประกอบ กรณีมีภาพหรือตารางประกอบ กำหนดการจัดพิมพ์ ดังนี้

- ภาพประกอบและตารางประกอบทั้งหมดที่นำมาอ้างอิงต้องไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ผลงาน
ของผู้อื่น
- ภาพประกอบจัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษ และไม่ต้องตีกรอบภาพ
- ชื่อภาพประกอบจัดอยู่ใต้ภาพ ใช้คำว่า ภาพที่ ต่อด้วยหมายเลขภาพและ
ข้อความบรรยายภาพ กำหนดกึ่งกลางของหน้ากระดาษ ขนาด 14 point ตัว
ธรรมดา
- ชื่อตารางประกอบจัดอยู่เหนือเส้นคั่นบนสุดของตาราง ใช้คำว่า ตารางที่ ต่อด้วย
หมายเลขตารางและข้อความบรรยายตาราง กำหนดชิดขอบซ้ายของหน้ากระดาษ
ขนาด 16 point ตัวธรรมดา
- บอกแหล่งที่มาของภาพประกอบ ตารางประกอบที่นำมาอ้างอิง โดยพิมพ์ห่างจาก
ชื่อภาพหรือเส้นคั่นใต้ตาราง กำหนดเว้นระยะห่าง 1 บรรทัด บรรทัดแรกจัดย่อ
หน้าโดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 14 point ตัวธรรมดา และบรรทัด
ถัดไปกำหนดชิดซ้าย

5. จำนวนหน้า ความยาวของบทความ 8-15 หน้า รวมตาราง รูปภาพและ เอกสารอ้างอิง

หมายเหตุ: ทุกบทความต้องมีบทคัดย่อเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในกรณีที่ตีพิมพ์
บทความเป็นภาษาต่างประเทศ ต้องมีบทคัดย่อเป็นภาษาไทยด้วย

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความ
วารสาร (Peer Review) 2 ท่านที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความ
เห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้
พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบ
ชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

ส่วนประกอบของบทความ

1. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 500 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปแบบ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียงเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจน ดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีที่มีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ 3-6 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,)

2. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานการวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้า สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

2.2 วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

2.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 2.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

2.4 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียเชิงวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

2.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

2.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA Style (American Psychology Association) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.6.1 เอกสารอ้างอิงทุกลำดับที่ปรากฏอยู่ท้ายบทความต้องมีการอ้างอิงอยู่หรือกล่าวถึงในเนื้อหาของบทความ

2.6.2 จัดพิมพ์เรียงลำดับเอกสารอ้างอิงก่อนหลังตามตัวอักษร และยึดรูปแบบตามรูปแบบของ APA (American Psychology Association) กำหนดขีดขอบซ้ายของหน้ากระดาษ ขนาด 16 point ตัวธรรมดา

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

การเขียนชื่อผู้แต่ง

ไม่ต้องลงคำนำหน้านาม ตำแหน่งทางวิชาการ คำเรียกทางวิชาชีพและตำแหน่งยศต่าง ๆ (ยกเว้น มีฐานันดรศักดิ์ บรรดาศักดิ์ และสมณศักดิ์)

ผู้เขียน 1 คน

ผู้แต่ง1.(ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้เขียน 2 คน

ผู้แต่ง1,และผู้แต่ง2. (ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้เขียน 3 คน

ผู้แต่ง1,/ผู้แต่ง2,/และผู้แต่ง3.(ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ เจริญเลิศ. (2562). *ประวัติแนวคิดเศรษฐกิจการเมือง*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเหตุ หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งให้ขึ้นต้นด้วยชื่อหนังสือ

2. บทความวารสาร

2.1 วารสารแบบรูปเล่ม

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

ศักดิ์ภักดิ์ เขาวนน์ลักษณะสกุล และ ยุพา ปราชญากุล. (2561). *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 1(3), 17-34.

2.2 วารสารออนไลน์

2.2.1 กรณีไม่มีเลข DOI

ชื่อผู้เขียน.(ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง.ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย. สืบค้น
จาก หรือ Retrieved from <http://www.xxxxxxxx>

ตัวอย่าง

Pattaratumrong, M. , & Wongkhamhaeng, K. (2019) . The Molecular Identification of Nephtys species (Polychaeta: Phyllodocida) from Songkhla Lake, Southern Thailand. *Naresuan University Journal: Science And Technology (NUJST)*, 27(3), 1-9. Retrieved from <http://www.journal.nu.ac.th/NUJST/article/view/Vol-27-No-3-2019-1->

2.2.2 กรณีมีเลข DOI

ชื่อผู้เขียน.(ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง.ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.doi:
12345678

ตัวอย่าง

Chantana, C. (2019). A Cooling System for a Mushroom House for Use in the Upper Central Region Climate of Thailand. *Naresuan University Journal: Science And Technology (NUJST) , 27(3) , 10- 19.*
doi:10.14456/nujst.2019.22

3. รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.(ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง.ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม, วัน เดือน ปี สถานที่
จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรมวิชาการ. (2538). *การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน*, 25-29
พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ:
ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

4. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง.(ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญาของวิทยานิพนธ์). เมืองที่พิมพ์:
สำนักพิมพ์

ตัวอย่าง

สมคิด สร้อยน้ำ. (2557). *การพัฒนาตัวแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา*
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

5. การอ้างอิงจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปีจาก

ตัวอย่าง

ประภัสสร กิมสุวรรณวงศ์. (2556). การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560 จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/SocialDevelopmentByBuddhism/2013/12/15/entry-1>

6. หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งต้นฉบับ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่องที่แปล [ชื่อเรื่องต้นฉบับ] (ชื่อผู้แปล, แปล). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. หรือ พ.ศ.).

ตัวอย่าง

แบร์รี สมารี. (2555). *มิเชล ฟูโกต์* [Michel Foucault] (จามะรี เชียงทอง และสุนทร สราญจิต, แปล). กรุงเทพฯ:ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1994).

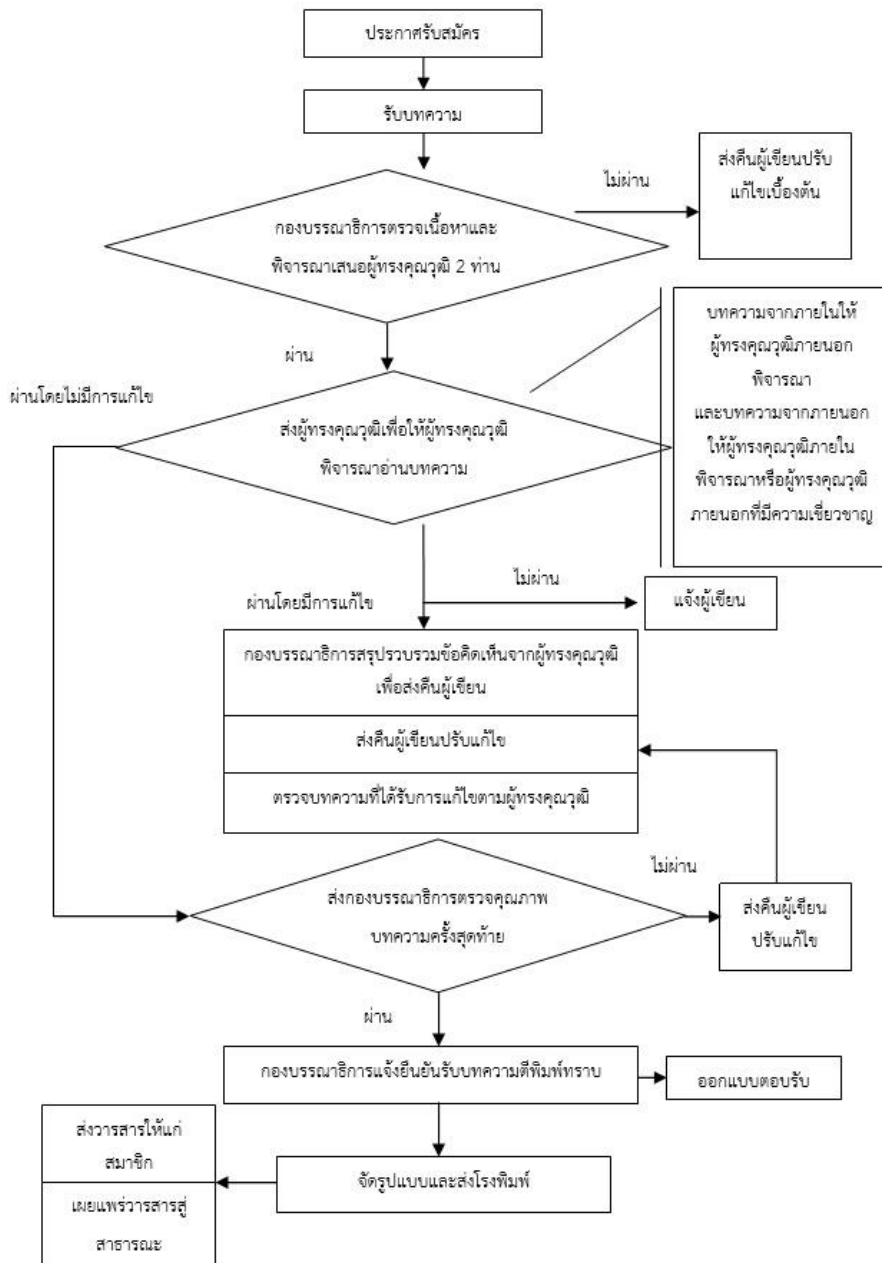
7. บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี ที่ทำการสัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

สัมภาษณ์พระพรหมบัณฑิต, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 18 กรกฎาคม 2557

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

แบบประเมินบทความตีพิมพ์ลงในวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

ชื่อบทความ

.....

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ/ชื่อผู้อ่านบทความ :

สถานที่ทำงาน :

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

Email.....

การประเมินคุณภาพทั่วไป

1. คุณภาพทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่ดีควรเสนอหลักวิชาการที่เชื่อถือได้ รายละเอียดที่นำเสนอ
ต้องผ่านการวิเคราะห์ / วิจัย และมีเอกสารหรือหลักฐานสนับสนุน

ดีมาก เหตุผล

.....

.....

ดี เหตุผล

.....

.....

พอใช้ เหตุผล

.....

.....

ยังเชื่อถือไม่ได้ เหตุผล

.....

.....

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ประโยชน์ทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่มีความสำคัญคือบทความที่เสนอความรู้หรือประเด็นใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

☐ ดีมาก	☐ ดี
☐ พอใช้	☐ ยังไม่สมควรจัดพิมพ์

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

การใช้ศัพท์ทางวิชาการและภาษาที่ใช้

เกณฑ์ประเมิน : มีการใช้ศัพท์ที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการสาขานั้น

☐ ดีมาก	☐ ดี
☐ พอใช้	☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

2. การเขียนบรรณานุกรม

เกณฑ์ประเมิน : มีการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นระบบเดียวกัน

☐ ดีมาก	☐ ดี
☐ พอใช้	☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

สรุปความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการตีพิมพ์บทความ

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยไม่ต้องแก้ไข

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยมีข้อแก้ไข ดังนี้

1.

2.

3.

4.

5.

ไม่สมควรให้ตีพิมพ์บทความ เนื่องจาก

1.

2.

3.

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....

()

ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อ่านบทความ

หมายเหตุ : หากมีประเด็นชี้แนะอื่นๆ และพื้นที่ไม่เพียงพอ ท่านสามารถขยายต่อเพิ่มเติม
จากนี้ได้

